

นิทานไทย

หลวงศรีอมรญาณ

อนุสรณ์งานสถาปนากิจศพ

นายท้าวฉนน์ ศรีอมร

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

๓๐ เมษายน ๒๕๑๒

คำนำ

เนื่องในการฉาบปกิฉศพ นายทนนวฒัน ศรอมร ใน
วันนั้ กระทบไ้รับความช่วยเหลือจากท่านผู้หญ่บางท่าน
บรรดามิตรสหายมากมายหลายคน รวมทงญาติพี่น้อง
ตั้งแต่วันเคลื่อนย้ายศพมาจากจังหวัดนครราชสีมา และได้
นำศพมาทง ณ วัดมกุฎกษัตริยาราม เพื่อประกอบพิธีทาง
ศาสนา การสวดพระอภิธรรม ไ้ดำเนินไปด้วยความ
เรียบร้อย จึงขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนั้

กระทบไ้พิจารณาเห็นว่า หนังสือชุดนิทานไทย ซึ่ง
หลวงศรอมรญาณ (ชัยศรี ศรอมร) บู่ของ นายทนนวฒัน
ศรอมร ไ้เรียบเรียงไว้ รวม ๔ เรื่องด้วยกันนั้น คงจะเป็น
ประโยชน์แก่ท่านผู้มีเกียรติที่กรุณาในงานฉาบปกิฉศพ
ในวันนั้บ้างตามสมควร ความคืของหนังสือหากจะฟังมี
คงจะเป็นผลคสบันดาลไ้ นายทนนวฒัน ศรอมร บุตรชาย
ของกระทบไ้เป็นสุขอยู่ในสัมปรายภพ

๗

อีกประการหนึ่ง การจัดพิมพ์หนังสือ อาลัยถิ่นวัน
นี้ ก็ได้รับความกรุณาจาก คุณอำพัน ฉายางกูร ซึ่งกระผม
นับถือเสมือนพี่ชาย ได้อนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือแก่
กระผมเป็นอย่างมาก ครอบครัวของกระผมจะลืมนบุญคุณ
ดังกล่าวนี้เสียมิได้

กระผมขอขอบพระคุณท่านผู้ให้เกียรติมาในวันนี้ สิ่ง
บกพร่องต่าง ๆ คงจะต้องมี ขอให้โปรดประทานอภัยให้
แก่กระผมและครอบครัวด้วย.

อาศำ ศรีอมร

๓๐ เมษายน ๒๕๑๒

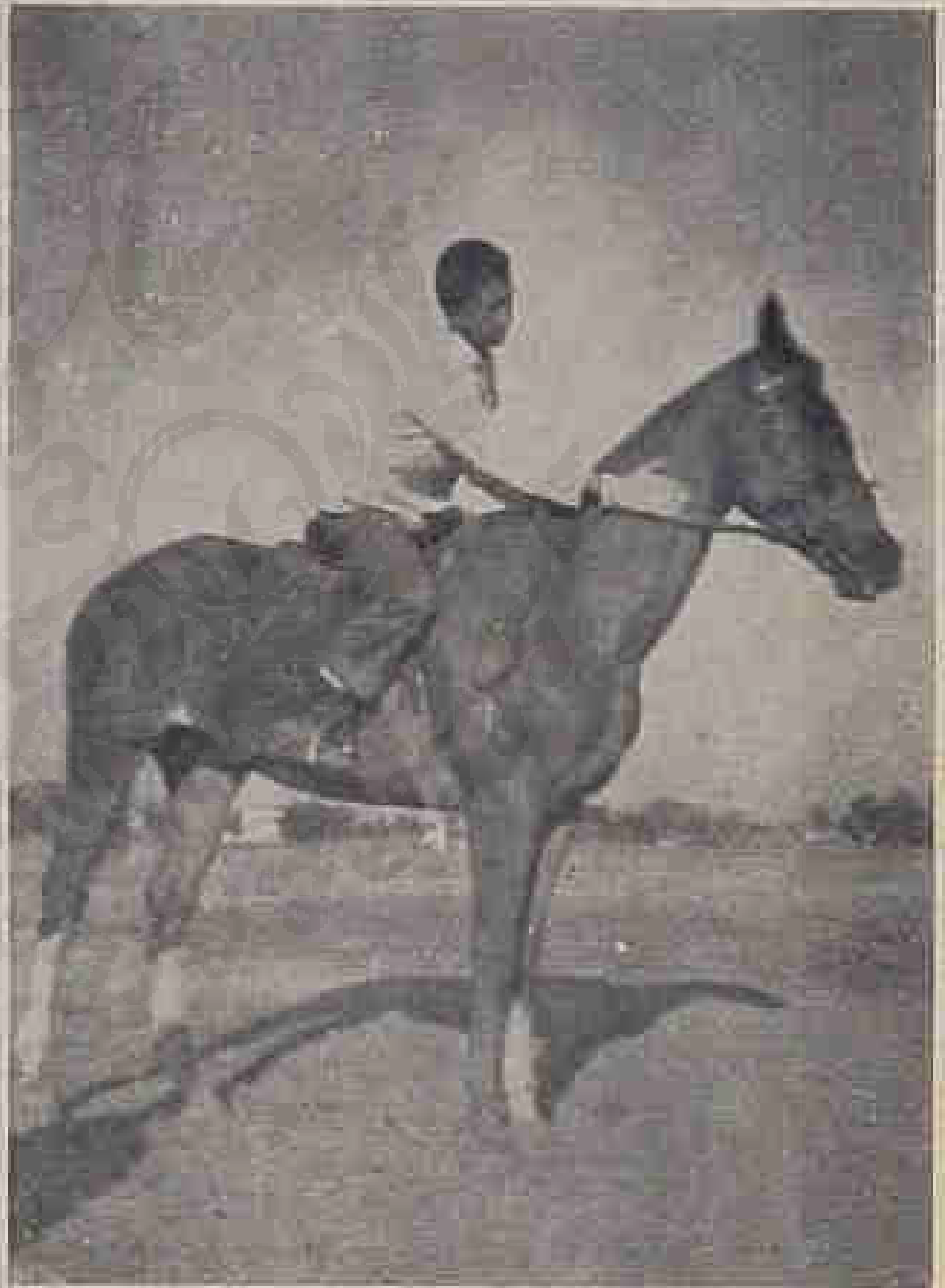

ชาติยะ ๑๖ มีนาคม ๒๔๘๕

มรณะ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐

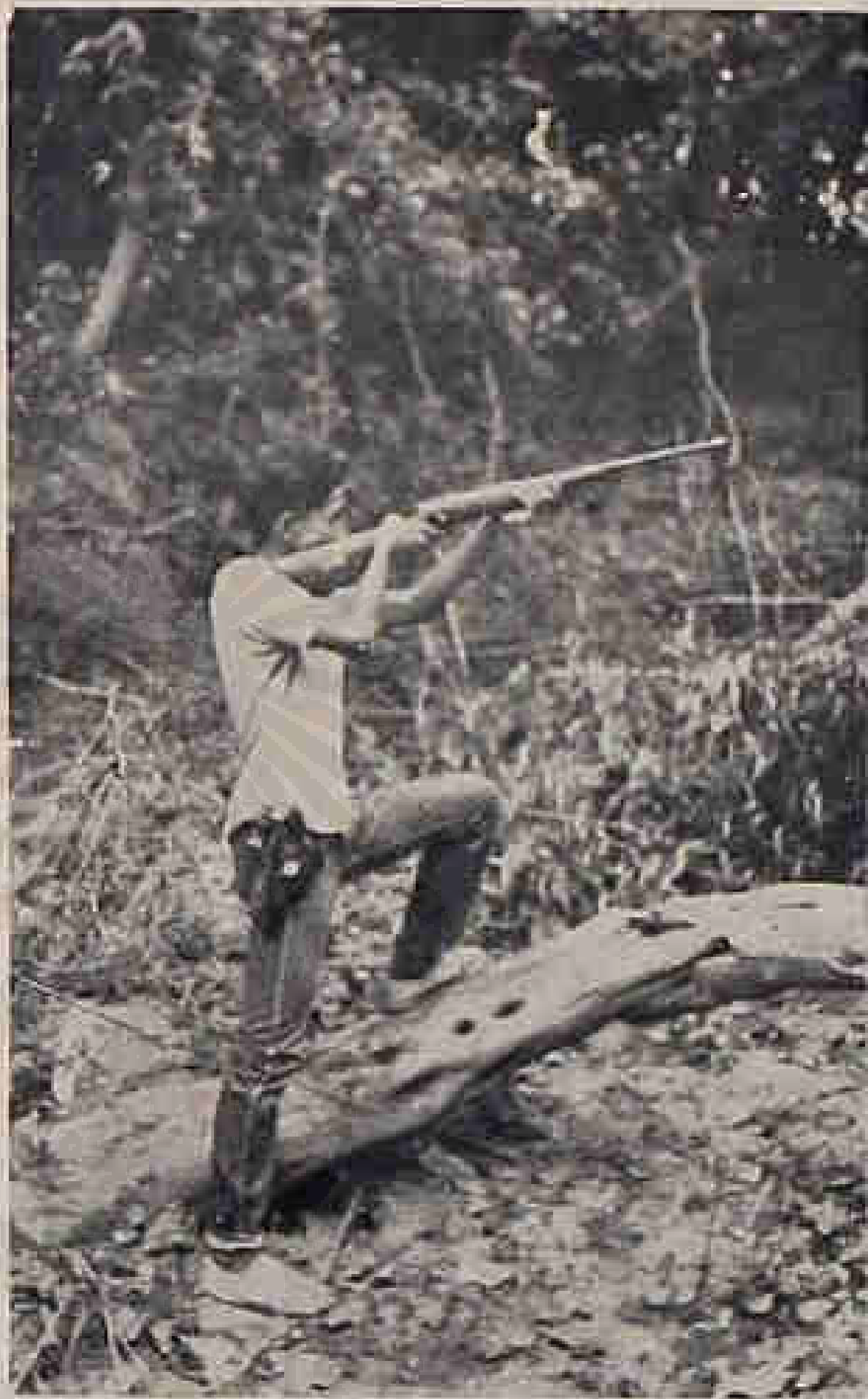

ບາງເຜົາ

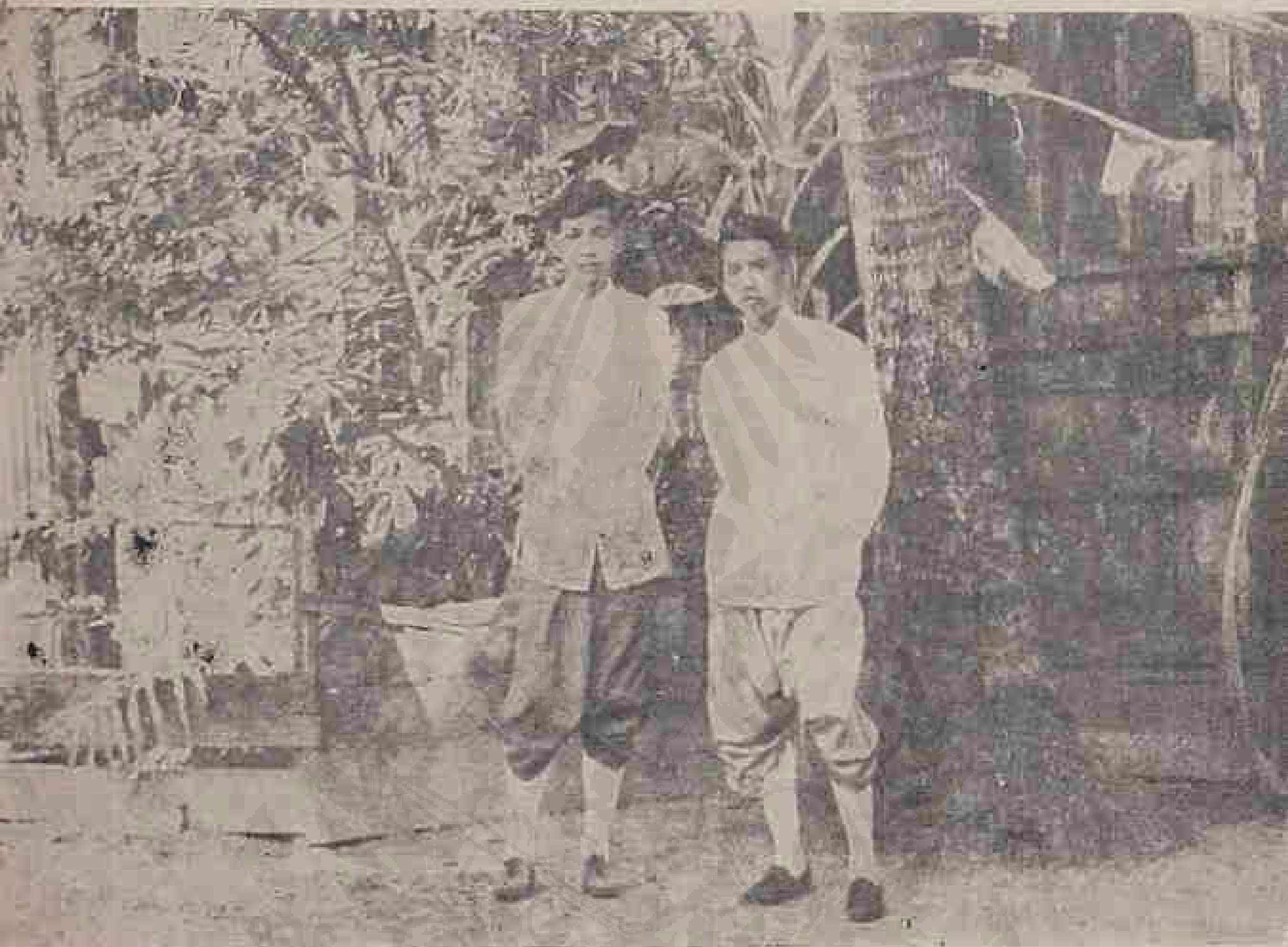
ໂຮງ
ບາງ

๖. ๗
ยงปน

๖
ดนตรี

๑ ๒ ๓ ๔
กับน้องทรงสุดท้าย

ประวัติ

ทินวัฒน์ ศรีอมร

นายทินวัฒน์ ศรีอมร (เป้ง) เกิดวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๔๘๙ เป็นบุตรคนที่ ๓ ของนายอาศาศ ศรีอมร และนางรวย ศรีอมร (ชลาชนนาวิน) มีพี่น้องทั้งหมด ดังนี้:—

๑. นางสาวสิริมา ศรีอมร
๒. นางสาวรวยริน ศรีอมร
๓. นายทินวัฒน์ ศรีอมร (ถึงแก่กรรม)
๔. นางสาวรุศนันทน์ ศรีอมร
๕. นายธานินทร์ ศรีอมร
๖. นางสาวจิตติวรรณ ศรีอมร
๗. เด็กชายนัทวัฒน์ ศรีอมร

เมื่อปฐมวัยได้เข้าเรียนที่โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์
อยู่หนึ่งปี ต่อจากนั้นได้เข้ารับการศึกษาต่อที่โรงเรียน

เซนต์คาเบรียล ตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ ๑ จนกระทั่งจบมัธยม
 ปีที่ ๖ (ม.ศ. ๓) และได้สมัครสอบเพื่อเข้าโรงเรียนเตรียม
 ทหาร ปรากฏว่าสอบไม่ได้ จึงใช้เวลาเรียนพิเศษอยู่อีก
 ๑ ปี แต่ก็สอบเข้าไม่ได้อีก แม่จึงตัดสินใจพาไปเข้าโรงเรียน
 ช่างกลนนทบุรี ซึ่งนำความเสียใจให้แก่เบ้งเป็นอย่างมาก
 เพราะตั้งใจไว้ว่าใครที่จะได้ศึกษาต่อใน มหาวิทยาลัย ไค
 มหาวิทยาลัยหนึ่ง หรือจบจากนักเรียนนายทหารเหล่าใด
 เหล่าหนึ่ง เบ้งเคยกล่าวกับทุกคนในบ้านว่าอนาคตของเบ้ง
 จะก้าวอาชีพศึกษาเท่านั้นเองหรือ ทั้งพ่อและแม่ก็ไม่รู้ว่า
 จะช่วยได้อย่างไร จึงจำเป็นต้องศึกษาไปในทางสายอาชีพ
 มิฉะนั้น ก็จะปล่อยเวลาไปเสียเปล่า ๆ อนาคตค่อยว่ากัน
 เอาใหม่ และก็ได้เรียนจบหลักสูตร ๓ ปี แผนกการไฟฟ้า
 ที่โรงเรียนช่างกลนนทบุรีนั่นเอง และพร้อมกันนั้นก็จบ
 หลักสูตรนักศึกษาวิชาทหารกรมการรักษาดินแดน ๓ ปี
 ด้วย ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้ไปศึกษาต่อที่วิทยาลัยเทคนิค

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดนครราชสีมา) พร้อมกับน้องชาย คือ นายธำนิษฐ์ ศรีอมร (ป้อง) โดยพักอาศัยอยู่ที่บ้าน คุณศิริ ชลายนนาวิน ผู้เป็นลุง ซึ่งให้ความอุปการะเลี้ยงดูให้ความเมตตาปราณีแก่หลานทั้งสองเป็นอย่างดี เมื่อวันศุกร์ที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ ได้กลับลงมาพักผ่อนที่บ้านในกรุงเทพฯ ตามปกติเดือนละหนึ่งครั้ง พร้อมกับน้องชาย พอวันอาทิตย์ที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ ก็ได้เดินทางกลับจังหวัดนครราชสีมาเพื่อจะไปให้ทันเรียนในวันรุ่งขึ้น โดยรถ บ.ข.ส. ประจำทาง ในระหว่างการเดินทางเกิดอุบัติเหตุ เนื่องจากถูกรถของทางราชการทหารบก ตราวงจักรแดง เลขทะเบียนที่ ๓๖๐๙๔ หน่วยทหารกองร้อยสรรพาวุธกระสุนที่ ๕ ชนตรงคันขวาของรถ บ.ข.ส. ที่เบิ่งนั่งอยู่ เหตุเกิดที่ ก.ม. ๑๙๑ เศษ ตำบลคลองไผ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา และได้ไปถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดนครราชสีมา โดย

ณ

การนำส่งของน้องชาย หมกกลมเวลา ๒๑.๕๗ น. ของวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ นั้นเอง ทางวิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ให้เกียรติแก่เป้งเป็นอย่างมาก โดยท่านผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ ได้สั่งปิดวิทยาลัยฯ เป็นการไว้อาลัย ๑ วัน ในวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ พร้อมทั้งได้ให้บรรดาครูบาอาจารย์เพื่อนนักศึกษาในวิทยาลัย ได้มีโอกาสรดน้ำศพ และในการนำศพเป้งมาประกอบพิธีทางศาสนา ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม ในวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ ก็ได้รับการช่วยเหลือจาก คุณศิริ ชลายนนาจิน ผู้เป็นลุงแท้ผู้เดียว ทั้งนี้ มิได้รับการเหลียวแลจากทางราชการทหารบกและบริษัทขนส่ง จำกัด แต่อย่างไร จนตราบเท่าทุกวันนี้.

ทุกคนในครอบครัวของเป้ง จะไม่ลืมเพื่อนของเป้ง คนหนึ่ง คือ เตชา อินทรประสงค์ ผู้ซึ่งเสียสละเวลา กำลังกาย กำลังใจ นั่งจุดธูปเทียนเป็นเพื่อนศพเป้ง ตั้งแต่

ช

จังหวัดนครราชสีมาจนถึงวัดมกุฏกษัตริยาราม ขอวิญญาณ
ของแม่ จงช่วยคลบ้นกาลให้ชีวิตของ เกชา อินทรประสงค์
จงประสบแต่ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ตลอดกาล.

อายุลูก ยังน้อย พลอยควนจาก
เหมือนกระชาก ดวงใจ ให้สลาย
จึงคิดหัก นันหรือ คือความตาย
ชั้นสุดท้าย แห่งชีวิต ลิขิตมา

ความเสียใจ หม่นหมอง ต้องมีบ้าง
เวลาว่าง ยังรัก ระลึกหา
เหมือนกับลูก ยังอยู่ คู่ชีวา
อนิจจา เหลือแต่ แคว้นวิญญาณ

ขอให้ลูก สุขอยู่ คู่สวรรค์
เพราะลูกนั้น คนรัก สมัครสมาน
อันความดี ของลูก ปลุกดวงมาน
กุศลทาน ลูกไซ้ ได้ทำมา.

๐ ๗๕ ๖
คำไว้อาลัย

นายทินวัฒน์ ศรีอมร

ตามความทรงจำของบราเคอร์ นายทินวัฒน์ ศรีอมร
เป็นนักเรียนที่น่ารักคนหนึ่งในชั้นมัธยมศึกษา ๖ ก. ซึ่งอยู่
ในความควบคุมของบราเคอร์เอง

นายทินวัฒน์ ศรีอมร เป็นนักกีฬาและจำได้ว่าเป็น
ผู้เล่นอยู่ในทีมของห้องท้าย เวลานั้นบราเคอร์มีหน้าที่
ควบคุมการแข่งขันฟุตบอลของโรงเรียน นายทินวัฒน์
ศรีอมร เป็นคนหนึ่งที่บราเคอร์ใช้ให้ไปติดต่อธุระตาม

ญ

ห้องต่างๆภายในโรงเรียนที่กำหนดจะให้มีการแข่งขันหรือ
นักช้อม ด้วยเหตุนี้เอง นายทินวัฒน์ ศรีอมร จึงเป็น
นักเรียนที่รู้จักมักคุ้นของนักเรียนในรุ่นนั้น และเป็นผู้ใกล้ชิด
ชิดของบราเตอร์ขณะเป็นนักเรียนอยู่ที่เซนต์คาเบรียล
เพราะ ฉะนั้น การสูญเสียเขาไปโดยเร็วเช่นนี้ จึงนำโศก
นาฏกรรมมายังบรรดานักเรียน ตลอดจนครูบาอาจารย์
ทุก ๆ คนที่รู้จักเขาโดยทั่วหน้ากัน เขาทุกคนจึงขอแสดงความ
ความอาลัยมาในทันทีด้วย

คุณความดีอีก ประการหนึ่ง ซึ่งควร จะกล่าวถึงในที่นี้
ซึ่งทำให้ทุกคนที่เซนต์คาเบรียลยังจำเขาได้แม่นยำ คือ
นอกจากธุรกิจที่เขาใช้เพื่อโรงเรียนแล้ว นายทินวัฒน์
ศรีอมร ยังมีหน้าที่ประจำวัน คือนำธงชาติขึ้นสู่เสาตอน
เช้าก่อนเข้าเรียน นักเรียนทุกคนยืนตรงทำความเคารพ
และคนตรีบรรเลงเพลงชาติ ระเบียบนี้ยังปฏิบัติอยู่ทุกวันนี้
ที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล ถ้าพวกเราทุกคนคิดถึงนาย

ทินวัฒน์ ศรีอมร ก็ไปอยู่ที่โรงเรียนเวลาที่นางงชาติชั้นเสาศ
ก็จะทำให้ระลึกถึงเขาได้ดียิ่ง

นักเรียนชั้นเดียวกันรัก นายทินวัฒน์ ศรีอมร ทุกคน
เพราะทุกครั้งที่จัดให้มีงานรื่นเริงที่โรงเรียน หรือที่บ้าน
ของนักเรียนก็จะพบ นายทินวัฒน์ ศรีอมร ไปร่วมสนุก
ทุกครั้งไม่เคยขาดรายการ เพราะฉะนั้นการสูญเสียเขาไป
โดยเร็วจึงทำให้งานของเราหมดสนุกไปด้วย ทุกครั้งที่เรา
พบกันเราอดพูดถึงความหลัง ออชมเชยคุณงามความดี
และไม่ลืมน้ำใจโอบอ้อมอารีของเขาเลยสักครั้ง

สิ่งสุดท้ายที่ทำให้บราเคอร์นึกถึง เขาที่สุดจนถึงเดี๋ยว
นี้ก็คือ วันก่อนสอบไล่เขามาเตือนบอกว่าการชวัญของห้อง
มัธยมหก ก. นั้น บราเคอร์เขียนเสร็จแล้วหรือยัง เพราะ
ผมอยากได้เอาไปลงพิมพ์หนังสือจนจะเสร็จแล้ว และก็
วันนี้เองนี่แหละ บราเคอร์ได้ยื่นเสียงกระซิบที่หู บรา-
เคอร์จะเขียนอะไรให้ผมบ้าง พ่อแม่ผมเขาจะพิมพ์หนังสือ
เป็นที่ระลึกในวันประชุมเพลิงศพผม

ฌ

ขอให้สังศกตสทรคุมครองจิตของ นายทินวัฒน์
ศรีอมร ให้พ้นจากภย และจงอยู่เย็นสำราญตลอดการ
เทอญ.

R. I. P.

ภ. แอนทรู วรศิลป์

(ภราดาแอนทรู วรศิลป์)

คำไว้อาลัย

ของผู้อันวชิการ

วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิทยาลัยฯ ได้ทราบข่าวการเสียชีวิตของ นาย
ทินวัฒน์ ศรีอมร ด้วยความอาลัยยิ่งรู้สึกเสียใจที่เยาวชน
ของชาติซึ่งกำลังมี โอกาสเจริญรุ่งเรือง สามารถทำคุณ
ประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติต้องมาสูญเสียชีวิตลงไปใน
เวลาอันรวดเร็วเช่นนั้น

นายทินวัฒน์ ศรีอมร ศึกษาที่โรงเรียนช่างกลนนทบุรี
และสอบได้ มศ.๕ ตามหลักสูตร ประโยชน์มัธยมศึกษาตอน
ปลายสายสามัญ แผนกทั่วไป เริ่มเข้าศึกษาในวิทยาลัย
เทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๐๗
โดยเข้าศึกษาในแผนกวิชาบัญชี คณะวิชาบริหารธุรกิจ
ตลอดระยะเวลาที่เรียนในวิทยาลัยฯ เป็นผู้ที่เอาใจใส่ในการ
เล่าเรียนดี มีความคิดริเริ่มและใฝ่รู้ดีมาก การทำงานเป็น

ระเบียบเรียบร้อย มีความรับผิดชอบในการทำงาน เป็นผู้ที่มีความสุภาพอ่อนน้อม มารยาทดี ให้ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเพื่อนนักศึกษาด้วยความเต็มใจ ไม่เคยทำความหนักใจให้กับอาจารย์ผู้สอนเลย ตลอดเวลาที่เป็นนักศึกษาได้ให้ความร่วมมือ กับ หมู่ คณะ ทุก ครั้ง ที่มี การ จัด กิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นสมาชิกในชุมนุมดนตรีและกีฬาโดยเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

ตั้งแต่วันที่ นายทินวัฒน์ ศรีอมร ได้สูญเสียชีวิตไปจึงทำความเศร้าโศกเสียใจให้แก่ครู—อาจารย์ และเพื่อนนักศึกษาเป็นอันมาก

ข้าพเจ้าในนามคณะครู—อาจารย์ และนักศึกษา ขอ น้อมจิตอธิษฐาน ขอให้ผลบุญกุศลและความดีที่ศิษย์ได้บำเพ็ญไว้ตลอดระยะเวลาที่มีชีวิตอยู่ จงกลบบันดาลให้วิญญาณของศิษย์จงเป็นสุขในสัมปelayภพเทอญ

ธนุ แสงศักดิ์

(ดร. ธนุ แสงศักดิ์)

เนื่องในภาพ ประชุมเพลิงศพ หลานเป็ง

ม้วยมาในแม่ เสียหทัย อาลัยหลาน ในวังแล้ว

แม่ ย่ำวี ความอาลัยหลานอยู่ทุกวัน ตั้งแต่

วันที หลานจากไป แม่ ย่ำวี เศษ หี วีสวม นึก

ถึง หลานเป็ง เลอ เป็น มาจาก แม่ ย่ำวี โดย

หวด เรือ อย่างไม่ เศษ นึก เป็น เป็น สัต สีสัก ของ

แม่ ย่ำ วี ทุกๆ คน ขอ ให้ หลาน ของ แม่

จง ไป สัก สัต สัก อยู่ ใน ที่ พย วิ ฆาน

จาก แม่ ย่ำ

ลลล ลลล ลลล

แม่เป้งเพื่อนรัก

เป้งเป็นคนมีนิสัยเรียบร้อย อยู่ในโอวาทของผู้ใหญ่ ที่นับถือทุกท่าน โดยเฉพาะคุณพ่อ คุณแม่ และครูอาจารย์ รักเป้งมาก เพราะเป้งเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตาม เป้งไม่เคยโต้แย้งอย่างไรเหตุผล เป้งยอมรับ ถ้าเป้งทำความผิด พวกเรายังจำได้เสมอ ถ้าเป้งชวนเราไปพบผู้ใหญ่ เป้งจะต้องกำชับพวกเราถึงกิริยา มารยาท การแต่งกาย การพูด และการวางตัวให้เหมาะสมกับโอกาส แต่ถ้าเป้งอยู่กับพวกเรา เป้งจะเป็นคนสนุกเฮฮาทั้งคำพูดและท่าทาง เป้งชอบแกลังเดินแบบคนพิการ บางครั้งก็ทำเป็นจิกโก๋ยื่นสูบบุหรี่ แอ่นไปแอ่นมา แต่ความจริงแล้วเป้งสูบไม่เป็นหรอกครับ

เป้งเป็น คนหนุ่ม วัยรุ่น ที่คอย ปรับตัว ให้ทัน สมัยอยู่เสมอ แต่เป้งสุภาพ อ่อนน้อมต่อผู้อาวุโสทุกท่าน ๆ ถ้าเป้งอยู่ในหมู่เพื่อน เป้งจะมีท่าทางตลกให้เพื่อนได้

๓

หัวเราะเสมอ ๆ เป้งขยันเรียนและชอบดนตรีมาก จึงเป็นโอกาสดีสำหรับพวกเพื่อน ทำให้พวกเพื่อน ๆ ได้พบปะสังสรรค์และรู้จักกันมากขึ้น เวลาที่เป้งว่างจากการเรียนก็จะชวนเพื่อนไปนั่งเล่นกีตาร์ และสอนเต็นรำให้ ถ้าเป้งรู้สึกเมื่อยเมื่อไร เป้งก็จะทำสิ่ง ๆ ค้าง ๆ ตามแบบที่เป้งถนัด แล้วพวกเราก็อลลยกันไปด้วย

เป้งเป็นคนช่างพูดช่างคุย ถ้าเป้งได้รู้จักกับใคร เป้งจะพูดคุยด้วยราวกับว่าได้รู้จักกันมาเสียนาน วันไหนที่เป้งเห็นว่าคุณแม่ว่างจากงาน เป้งจะชวนเพื่อน ๆ ไปทานอาหารร่วมกับ คุณพ่อ คุณแม่ และพี่ ๆ น้อง ๆ ของเป้งเสมอ พวกเพื่อน ๆ จึงสนิทสนมกับคุณพ่อคุณแม่ และพี่น้องในบ้าน ซึ่งให้การต้อนรับแบบกันเองที่สุดเหมือนเพื่อนเป้งเป็นพี่น้องของเป้ง ถ้าเป้งเอารถออกไปทานอาหารในตอนค่ำ ๆ เป้งจะไปรับเพื่อนติดไปด้วยทุกครั้ง

๓

ที่กล่าวมา นึก เป็น ความรู้ สึก จาก จิตใจ ที่ เบ่ง มี ต่อ
เพื่อน ๆ เพื่อนทุกคนยังจำได้ดี แต่เป็นที่น่าสลดใจและ
น่าเสีย ตาย อย่างยิ่งที่ เรา ได้ขาด เบ่ง เพื่อน รักของเราไป
เสียแล้ว เบ่งไม่เคยคิดถึงเพื่อนเลย แต่เบ่งจบชีวิตลงอย่าง
กะทันหันจากอุบัติเหตุของรถยนต์โดยสาร ซึ่งเบ่งโดยสาร
ไปโคราชเพื่อเรียนต่อที่นั่น ทำให้เพื่อน ๆ ต้องเศร้า
สลดใจมาก ชาวใต้แพร่ไปถึงเพื่อน ๆ ที่รักของเบ่งอย่าง
รวดเร็ว แต่มันก็สายเกินกว่าที่เราจะได้พบ แม้แต่ใบหน้า
ของเพื่อนที่รักของเรา พวกเราได้แต่เพียงเตรียมตัวไป
เคารพศพของเบ่งด้วยความอาลัยอาวรณ์ ทั้งรักและสงสาร
เพื่อนที่แสนดี แม้จะมีแต่เพียงร่างที่ปราศจากวิญญาณ
ของเบ่งอยู่ ณ ที่นั้น แต่ก็มีผู้คนเนืองแน่น จนทำให้สถาน
ที่รับรองคับแคบลงไป ที่ตั้งศพของเบ่งเต็มไปด้วย ดอกไม้
และหรีด จากท่านผู้มั่งคั่งร่ำรวยและเพื่อนจากทุกหนทุกแห่ง
ทำให้เรามีความตื่นตระหนกเป็นอย่างยิ่ง นับว่าเพื่อน ๆ ได้

ถ

มาพบกันโดยฉับพลันอีกครั้ง แต่มันเป็นการพบกันด้วย
จิตใจที่หตหู่ กล้ายกั้บว่าเราได้ขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดในชีวิต
ของเราไป

หากจะมี ญาณทิพย์ใด ๆ ที่จะรับทราบ ความรักและ
ระลึกถึงของเพื่อนเป้งทุกคน เป้งคงจะมีความสุขเหมือน
เมื่อก่อนที่ยังไม่จากเราไป

ขอทวงวิญญาณของเพื่อนซึ่งปราศจากมลทินทั้งปวง
จงสิง สถิต อยู่ในทิพย์ วิมาน สมกั้บ ความดี ที่เพื่อน ได้เคย
สร้างไว้

รักเป้งเสมอ

เพื่อนร่วมรุ่น ช่างกลนนบุรี

ไว้อาลัยแก่ “ทนายฉมูน ศรีอมร”

เลวทรามต่ำช้า อเวจี
เพื่อนกุศลแสนดี ทวีถวัน
มิ่งพรากจากญาติ เพื่อนทุก — คนนา
กรวยคร่ำโหยให้ล้วน สุดล้ำาพัน

เพื่อน

โรงเรียนช่างกลนนทบุรี

คำไว้อาลัย

แต่ ทินวัฒน์ ศรีอมร (เป้ง)

พวกเราทุกคนรู้สึกตกใจและเศร้าใจมาก เมื่อได้ทราบข่าวการตายของเป้งเพื่อนรักของทุกคนในห้อง... เป็นการจากไปอย่างรวดเร็ว... คำว่า อนิจจังไม่เที่ยงเป็นดังนี้เอง

เป้งยังมีอายุน้อยเหลือเกิน ยังอยู่ไม่สมกับความตั้งใจของเขาที่จะกระทำคุณงามความดีต่อเพื่อน ๆ ทุกคนและต่อประเทศชาติ พวกเราเชื่อว่าเขาต้องกระทำได้เช่นนั้นจริง ๆ เพราะตลอดเวลาที่เรียนกันมาสิบกว่าปี ในโรงเรียนเซนต์คาเบรียลนั้น เป้งเป็นผู้ที่ช่วยเหลือเพื่อน ๆ เสมอไม่ว่าจะเป็นวิชาใด ถ้าเป้งรู้แล้วมักจะสอนให้แก่ผู้ที่ไม่รู้ทันที ในด้านกีฬา เป้งเก่งในทางที่แบดมินตันมาก ในวันหยุดเป้งมักจะชวนเพื่อน ๆ ไปตีแบดกันเสมอและก็สอนวิธีให้... เรายังจำได้ นอกจากสิ่งต่าง ๆ นั้นแล้ว ยังมีอีกหลายอย่างแม้จะเป็นสิ่งเล็กน้อย แต่ก็เป็นการกระทำของ

น

เด็ก ๆ เราเห็นว่าเป้งเป็นคนดีจริง ๆ ช่วยเหลือเพื่อน
ทุกอย่าง แม้แต่เวลาที่ม๊วเราบางคนทะเลาะกันและใช้
กำลังเข้าประทุษร้ายกันในสมัยก่อนเช่นสกุลน้อยกับพิศักดิ์
ไปชกกันที่ใต้สะพานกรุงธน ฯ ไกล ๆ กับบ้านเป้ง เมื่อชก
เสร็จสกุลน้อยหัวโนบวมมาก เป้งก็ยังมิจิตใจเมตตาเอาผ้า
เช็ดหน้าห่อข้าวร้อน ๆ ที่คุณแม่เป้งกำลังหุงอยู่มาช่วย
ประคบให้ แล้วยังชวนพวกกองเชียร์กับนักมวยมาทานข้าว
ที่คุณแม่เป้งหุงอยู่ด้วย พวกเราซาบซึ่งจริง ๆ ถามธนะศู
ได้เพราะไปทานข้าวบ่อย

ในสมัยที่อยู่ ม. ๖ มีบราเตอร์แอนครูเป็นครูประจำ
ชั้นของเรา เป้งก็บ้าเพ็ดตัวเป็นคนมีประโยชน์แก่โรงเรียน
ทีเดียว ทุก ๆ วันตอนเช้าก่อนเข้าห้องเรียน พวกเรา
พร้อมกับนักเรียนทั้งโรงเรียนจะต้องเข้าแถวหันหน้าไป
ทางเป้งเสมอ ยืนอย่างสงบและรอกจนกระทั่งเพลงจบ ใน
ระยะเวลาที่เป้งจะมีหน้าทีอย่างหนึ่ง.... ถูกละ เป้งมีหน้า
ที่เป็นคนชักธงชาติร่วมกับพิพัฒน์พงษ์เพื่อนอีกคนหนึ่ง

บ

ไม่ว่าแต่จะร้อนหรือฝนจะตก เป้งจะทำหน้าที่ได้ดีเสมอ
และไม่เคยบ่นด้วย เป้งชอบทำความดีเสมอ

พุทธปรัชญากล่าวถึงความเชื่อว่า กรรมมี บุญมี
บาปมี ชั่วมี ดีมี นรกมี สวรรค์มี เช่นนี้สามารถทำให้เกิด
ความแน่ใจได้ว่า ผู้ที่มีความรู้สึกว่าเป็นคนที่ได้ทำสิ่ง
ต่าง ๆ ไว้ดีแล้วสำหรับต่อสู้กับความตายหรือการไปสู่
ปรโลก ความตายจึงเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนกว่า
เดิม การตายจึงเป็นการเลื่อนชั้นให้สูงขึ้นโยของผู้ที่มีความ
ดีอันทนได้กระทำไว้แล้วจริง ๆ เป้งก็เช่นกันเขามีความดี
เพียงพอสมกับโลกหน้า

สุดท้าย ขอตะขะกุศลที่เป้งได้กระทำไว้ในระหว่างที่มี
ชีวิตอยู่จงเป็นส่วนช่วยให้ดวงวิญญูญาณของเป้งได้ประสบ
แต่ความสุขสงบในสัมปรายภพนั้นเทอญ

จาก

นักเรียน ม. ๖ ก. เซนต์คาเบรียล

รุ่นปีการศึกษา ๒๕๐๔

อาดัยหลาน

ไม่อยากจะเชื่อว่า เป้งตายไปแล้ว ความรู้สึกนึกคิดถึง
แม้ว่าในปัจจุบันนี้อาตมิกที่ยังคงเข้าใจว่าเป้งอยู่ใกล้ ๆ เมื่อ
เป้งยังอยู่ เป้งมีอะไรไม่ว่าเรื่องต้นลึกหนาบาง หรือการ
ศึกษาเล่าเรียนก็ได้มาปรึกษาหารือกับอาอยู่เสมอ เมื่อได้
ข่าวว่าเป้งถูกรถชน ตกใจ มือไม้สั่น ทำอะไรไม่ถูก อาเคย
เลี้ยงเป้งมาตั้งแต่เล็ก ๆ จนกระทั่งเติบโตใหญ่ เป้งชอบกีฬา
หลายประเภท อาทิ เช่น แบดมินตัน เทนนิส ยิงปืน ชีมน้ำ
คนตรีก็ชอบ การเรียนก็อยู่ในระดับที่พอใช้เสมอมา จะเห็น
ได้ว่า การกีฬาที่ดี การคนตรีที่ดี หาเป็นอุปสรรคต่อการ
เรียนไม่ เป้งเข้าใจแบ่งเวลา เรียนเป็นเรียน เล่นเป็นเล่น
ทุกอย่างอยู่เกณฑ์พอใช้ บางครั้งอาจจะมีธุระปะปังอะไร ให้
หลานไปช่วยก็สำเร็จเรียบร้อย ใช้งานง่าย ไม่มีหน้าบึ้งหน้างอ
ขี้บรลยนต์ให้อ่านงได้สบาย บางครั้งพอเมื่อยก็ผลัด
กันขับ เป้งขี้บรลยนต์ได้เรียบร้อยมาก ไม่สวิตสว่าท แต่ง

กายปราณีต ไม่โลดโผน ผมเผ้าตัดอย่างเรียบร้อย ไม่ได้
 จอนหรือปล้อยให้ผมลงมาปรกหน้า จึงเป็นสิ่งที่อาพอใจ
 ที่สุด และคิดเสมอว่าชีวิตในอนาคตของเป้งย่อมเอาตัวรอด
 แต่ไม่นึกเลยว่าจะมารอดไปในทางนี้ อาเสียใจเป็นที่สุด
 นั่งร้องไห้อยู่คนเดียว ถึงขณะนั้นเวลานึกขึ้นมา ก็ต้องเสีย
 น้ำตาให้แก่เป้งอยู่เสมอ เข้าใจว่าวิญญาณของเป้งคงรู้ดี

ปกติอาเองก็เป็นคนที่ชอบดนตรีอยู่บ้าง เมื่อเป้งยัง
 อยู่ เป้งเล่นแอกคอร์ดเตียน ออร์แกน กีตาร์ หรือตีบเพลง
 ปาก ก็ดี อาก็พลอยครื้นใจไปด้วย และนี่ก็มันมือ พลอยได้
 ร่วมเล่นสนุกไปด้วย แต่เดี๋ยวนี้อาไม่เคยแตะต้องสิ่งเหล่านี้
 เลย เพราะมันมีสิ่งที่ทำให้อาอรรถระลึกลงถึงเป้งไม่ได้ จึงทำให้
 อานึกถึงคำที่ว่า คนที่อยู่ไม่ได้นาน ทางสวรรค์คงต้องการ
 เอาตัวไปใช้แน่ ถ้าชาติหน้ามีจริง ขอให้เป้งหลานของอา
 อีตจงได้มาอยู่ร่วมกันอีก.

“ อ้อ ”
 อ้อ

๕ ๘ น้องของพ

ตอนกลางคืนวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ เวลาประมาณ
๒๑.๐๐ น. เศษ ได้รับข่าวว่าป๋องลูกรถชน พี่น้องทั้งหมด
ร้องไห้กันแล้ว คุณแม่พี่น้องนอนป่วยเสียเลย ที่ว่ามี
คุณพ่อที่ยังทำใจเข้มแข็งอยู่ ได้ออกไปฟังข่าวที่บ้านคุณลุง
สิริ ชลายนนาวิน ถนนสุทธิสาร เพราะทางโคราชโทรศัพท์
ทางไกลมาที่นั่น พอ ๒๓.๐๐ น. เศษ คุณพ่อคุณแม่กลับ
มา บอกว่าป๋องตายแล้ว เท่านั้นเองเสียงระงมจากการร้อง
ไห้ ทำให้ชาวบ้านตกใจ และเมื่อทราบความจริงก็พลอย
เสียใจไปด้วย เพราะทุกคนแถว ๆ บ้านรู้จักป๋องว่าเป็น
อย่างไร ต่อจากนั้นจึงได้เดินทางกันทั้งครอบครัวไปจังหวัด
นครราชสีมา พร้อมกับครอบครัวคุณลุงสิริ ชลายนนาวิน
ด้วย ถึงโคราช อีก ๑๐ นาที ละ ๐๖.๐๐ น. คุณลุงสิริ
ชลายนนาวิน ได้ติดต่อดำเนินการเอาศพบรรจุลงโลง

พ

พระสวตบังสุกุล เป็นที่เรียบร้อย คุณพ่อคุณแม่ไม่ยอมไป
คุกั้นเลยกลัวติดตา เคลื่อนศพจากจังหวัดนครราชสีมา
ถึงกรุงเทพฯ วัดมกุฏกษัตริยาราม ๑๗.๐๐ น. เศษ ญาติ
พี่น้องที่ทราบข่าว เพื่อนฝูงคุณพ่อคุณแม่ที่ทราบข่าว ได้
มารอกันอยู่ที่วัดแล้ว ตั้งศพวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐
สวดพระอภิธรรม ๕ คืน วันรุ่งขึ้นที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐
จึงได้ทำการบรรจุศพ

ไม่อยากจะเชื่อว่าน้องของพี่บุญน้อย เมื่อเบ่งอยู่ พี่
น้องทุกคน ได้คุยสรวลเสเฮฮา กัน เบ่งมีเรื่องอะไรแปลก ๆ
มาแล้วให้ฟังเรื่อย ๆ เพื่อนฝูงเยอะ คนตลกก็เล่นเป็น ยิงปืน
ก็ชอบ ซ้ำมาก็พอใช้ได้ จะไปไหนมาไหนก็อาสาเป็นโชเฟอร์
ให้ขับรถเรียบร้อย แต่เดี๋ยวนี้ได้แต่หวนคิดถึง บางครั้งนั่ง
คุยกันอยู่ระหว่างพี่น้อง ถึงเรื่องเบ่ง เวลากลางวันแท้ ๆ
เวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. เศษ ไฟฟ้าก็เปิดสวิชทั้งชะ
พวกเรานั่งตัวแข็งกันหมด ไม่ใช่เปิดดวงเดียวเสียด้วย

ฟ

เปิดทั้งในห้องที่เบ่งเขยนอน ชั่วครู่ก็มาเปิดที่โต๊ะที่พวกเรา
นั่งคุยกันอยู่ แต่แล้วก็ไม่มีใครจะได้แสดงความหวาดกลัว
กันเท่าไร เพราะเบ่งเป็นพี่น้องร่วมอุทรเดียวกัน แต่ไม่ใช่
ว่าจะให้มาเปิดไฟบ่อย ๆ ก็จะไม่ต๊นั๊ก

เป็นเวลา ๒ ปีเศษที่เบ่งจากไป พวกเรายังระลึกถึง
และคุยถึงกันอยู่เสมอ รูปที่เบ่งถ่ายเก็บเอาไว้ก็มีไม่น้อย
พวกน้อง ๆ พี่ ๆ ก็ยังนำขึ้นมาดู และวิพากษ์วิจารณ์กัน
เข้าใจว่าอีกไม่กี่ปีคงจะเป็นเช่นนี้อยู่ตลอดไป เพราะใคร
จะลืมได้.

อาลัย “เป้ง”

เป้ง ของพี่

ก้าวหนึ่งของชีวิต มันมีทั้งความผิดหวังและความ
สมหวังกละเคล้ากันไป วิถีชีวิตของคนเรา . . . เสมือน . . .
ดอกไม้ที่ถูกนำมาประดับลงบนแจกัน ถ้าผู้นั้นเห็นว่า
มันเป็นสิ่งที่จะให้ความชุ่มชื้นแก่ชีวิตได้ แต่ถ้าผู้ที่นำ
มาบังเกิดความไม่พอใจ ลองคิดดูซิว่าเหตุการณ์มันจะลง
เอยด้วยประการใด คั้งนั้น เป้งจำ.. ทุก ๆ สิ่ง
ทุก ๆ อย่างมันเปรียบพร้อมแล้วสำหรับเป้งของพี่ เป้ง
ยิ้ม ยิ้มให้กับพี่ ผันยิ้มอย่างแห้งแล้ง คล้ายกับว่า
มันเป็นการยิ้มครั้งสุดท้ายที่แฝงไว้ด้วยความทุกข์ระทม . . .
พี่ ก็เช่นกัน สายลม ที่กระทบกับยอดไม้
บนภูเขา ท่ามกลางไออุ่นของเมฆหมอก ยามรุ่งอรุณและ
แล้วก็จางหายไปทีละน้อย ๆ พร้อมกับนำวิญญาณอัน
บริสุทธิ์ของเป้ง อันเป็นดวงใจของพี่ ล่องลอยสู่

ม

ทิพย์พิมาน ท่ามกลางนิตราภรณ์อันเจิดจ้า แวคล้อม
ถ้วย หมู่ตอกไม้ นางฟ้า . . . ดวงคาราหลายร้อย
พันดวง สุกคณานับ พี่ วังวอนขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ทั้งหลายจงคุ้มครอง ปกป้อง และให้ความอบอุ่น
แก่วิญญาณน้องของพี่ที่สถิตย์อยู่ ณ ฟากฟ้าสวรรค์
นั้น ๆ ้วย

ณรงค์ สิ้นสำอางค์

พของน้อง

น้องของพี่ ๔ คน ตกใจและเสียใจจนพูดไม่ถูก เมื่อได้ทราบข่าวว่าพี่ถึงแก่กรรมเพราะรถชน อะไรงั้น เห็นกันอยู่เมื่อตอนบ่าย ตอนค่ำพี่ก็จากไปแล้ว พี่ไปไหนใครจะตามเจอ พี่น้องผู้ชายเรามีอยู่ ๓ คน พี่มาจากไปเสียคนหนึ่ง คงเหลือผู้ชายเพียง ๒ คนเท่านั้น ไม่อยากจะเชื่อ แต่ก็ต้องเชื่อเพราะห้กรรมของพวกเราแท้ ๆ เคยหยอกล้อ คุยกันอย่างมีความสุข ท้าทายที่พล่อกพวกพี่น้องหรือกิริยาจากต่าง ๆ ยังจำได้ติดหูติดตา

พของน้อง	จากไป	ที่ไหนนั่น
สู่วรรค	ไปแล้ว	พี่แก้วเอ๋ย
เคยหยอกเย้า	เกล้าสนิท	เผ้าชิดเชย
ไม่ควรเลย	รถบ้า	มันมาชน

ร

เห็นกันอยู่
สุดจะรำ

แสนอนาถ
ช่างลับหล่น

เวลานี้
ถึงความคิด
เกิดชาติหน้า
อยากได้พ

ตอนบ่าย
โหยให้

วาสนา
ไปได้

ยังครวญ
ความรัก
ขอประสบ
ร่วมสุข

ตายตอนค่ำ
ใจสับสน

ชะตาคน
ในทันที

หวนถึงพิ
และศกตสร
พบอีกที
ทุกชาติไป

“ นอง ”

“เป้ง” ลูกแม่

เป้งของแม่เอ๋ย วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ เวลา
ประมาณ ๔ โมงเย็น เป็นวันและเวลาที่แม่และลูกได้เห็น
หน้ากันเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อลูกได้มาราบลาแม่ กลับไป
เรียนหนังสือต่อที่โคราช แม่เห็นหน้าลูกจ้อย ๆ ก็ไม่ได้
คิดว่าจะเป็นรางวัล คิดแต่ว่าลูกคงคิดถึงบ้าน และไม่
อยากจากไปตั้งเช่นเคย ครั้นเวลาประมาณ ๒ ทุ่มเศษ
แม่ได้รับโทรศัพท์ทางไกลจากโคราช โดยน้องป๋องของลูก
โทรศัพท์แจ้งเรื่องราวตั้งแต่เริ่มประสบอุบัติเหตุ จนลูก
ไปสิ้นชีวิตที่โรงพยาบาลโคราช โดยน้องป๋องเป็นผู้
ประกบประกองอยู่ตลอดเวลา เหมือนใครมาจุดกระชาก
หัวใจแม่ แม่งงและเชื่อทำอะไรไม่ถูกเลย สมองไม่สั่งงาน
รู้แต่เพียงว่า มันช่างเป็นวันเวลาที่โหดร้าย ทารุณที่สุด
วันหนึ่งในชีวิตของแม่ แม่มีแต่ความเศร้าโศกเสียใจ
เสียกายเหลือเกิน เป็นวันเวลาที่แม่สูญเสียของรักของมี
ค่าที่หาค่ามิได้ อย่างหนึ่งของแม่ เป้งเป็นลูกรักที่ดียิ่งของ

แม่คนหนึ่ง ความดีงามของลูกที่มีต่อพ่อแม่และครอบครัว
 ยากที่ทุกคนจะสัมผัส การเรียนของลูกอยู่ในระดับที่ ความ
 ประพฤติ มารยาท นิสัยใจคอ ไม่เคยได้รับการตีเตือน
 จากหมู่ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนฝูงแต่ประการใดเลย ข้อเสีย
 ของลูกก็คือใจน้อยเท่านั้นเอง ลูกเป็นคนใจคอกว้างขวาง
 โอบอ้อมอารี ไม่ถือตัว รักและห่วงใยพ่อแม่พี่น้องและ
 เพื่อนฝูงอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ลูกรู้จักการวางใจวาง
 ตนในหมู่คณะ ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะอย่างไร รู้จักแก้ไข
 เหตุการณ์เฉพาะหน้าต่าง ๆ ได้ดีเสมอ ลูกของแม่เป็น
 สุภาพชน ต่อชนทุกชน ทุกเพศและทุกวัย

ลูกไม่เคยนำความเดือดเนื้อร้อนใจอะไรมาให้แม่เลย
 แม้แต่การตาย ของลูกก็ไม่ได้บ่วยให้แม่ต้องเสียเงินทอง
 และเสียเวลาทรมาณร่างกายเพื่อพยาบาลรักษาลูก แต่แม่
 ก็ไม่ต้องการ เพราะมันทารุณจิตใจแม่เหลือเกิน ลูกอย่า
 โกรธแม่เลยนะที่แม่ไม่ได้ดูหน้าลูก เมื่อลูกสิ้นชีวิต
 แล้วเพราะคุณพ่อและพี่น้องทุกคนไม่ยอม และแม่ก็ทำ

ศ

ตามไปโดยที่จิตใจและสติของแม่ ไม่สู้จะสมบูรณ์นัก แต่ถ้า
เป็นแบบนี้ แม่ก็คงไม่ยอมเหมือนกัน

ถึงแม้ลูกจะเหลือแต่รูปถ่าย และ ชื่อให้แม่ ได้ชื่นชม
แม่อีก ไม่เคยลืมกิริยา มารยาทต่าง ๆ ของลูก แม่แต่กับข้าว
และขนมว่าลูกชอบอะไร ลูกของแม่ชอบเพลงและเล่น
ดนตรี ยามว่างลูกมักจะชวนพี่น้องร้องเพลงและเล่น
ดนตรีกันเสมอ เวลาแม่ คุณพ่อ หรือพี่น้องมีธุระอะไร
ไหว้วานลูก ลูกจะช่วยเหลือและรับใช้ด้วยความเต็มใจ
เสมอ ลูกมีหน้าที่ขับรถให้พวกเราทุกคนนั่งมาตั้งแต่ลูก
อายุได้ ๑๕ ขวบ ลูกขับรถได้เรียบร้อยมาก ไม่เคยได้รับ
อันตรายจากการขับรถของลูกเลย แต่ลูกมาพบจุดจบของ
ชีวิตด้วยการขับรถของผู้อื่น แม่สงสารลูกเหลือเกิน
วิญญาณของลูกคงทราบที่แม่ รักและเสียสละลูกแค่ไหน

เป้งเอ๋ย ลูกจากไปกระทันหันอย่างนี้ ถึงแม่แม่และ
คุณพ่อจะเข้มแข็งสักเพียงใด ก็คงที่จะคร่ำครวญถึงลูก
ไม่ได้ ในเวลาที่เราคู่กัน ในฐานะที่ลูกเป็นลูกชายคนโต
เมื่อขาดลูก แม่และคุณพ่อก็เหมือนขาดมือขวา ถ้าชีวิต

ษ

ของลูกยังไม่สิ้น ลูกจะเป็นบุคคลที่มีประโยชน์ต่อครอบครัวเราอีกมาก ลูกเคยพูดกับแม่และคุณพ่อเสมอว่า ลูกจะเป็นผู้ดูแล และให้ความสุขในบั้นปลายชีวิต ของแม่ และคุณพ่อให้ดีที่สุดเท่าที่จะให้ ได้ โดยที่เราไม่ได้คิดกันเลยว่า จะต้องประสบเคราะห์กรรมอย่างนี้ แม่คิดว่าแม่จะลืมลูกของแม่ ไม่ได้เลยตลอดชีวิต ถ้าชาติหน้ามีจริง และลูกไม่รังเกียจแม่ ขอให้เราได้เกิดมาร่วมเป็นแม่ลูกกันอีกนะลูกนะ

วิญญานของลูกจะสิงสถิตอยู่ ณ ที่ใดก็ตาม ขอได้โปรดรับทราบถึงความรักและคิดถึงและเสียดายลูกของแม่ด้วยเถิด แม่ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก ช่วยกลบนั้นกาลและพาวิญญาน เป้ง ศรีอมร ลูกที่ตายของแม่ประสบแต่ความเกษมสันติสุข ในภพที่อุบัตินั้น ๆ
ทุกประการ

รักและอาลัยลูกเหลือเกิน

แม่

ภยถนณ

ภยถนณ กาลงยท พตเตมท
พอมงช แมมิงตาย หรือโงนน
ชางรบรอน ขบตะบง บงตะบ้น
นททรอนน เบนหนง พงบรรลย

รูหรือเปล้า ผู้โดยสาร ออกบานแบะ
เขานันແທລະ ตองเสยง ถึงเพยงไหน
ไชวามิง นงควง พวงมอลย
ແລ้วสุขใจ เหยียบคั้นแรง เบ่งเอามัน
ถ้าพ่อแม่ มงนัง ลองหยงค
มิงจะรู ความบดชบ หายชบขัน
พอมิงตาย แมมิงตาย ไชหายกัน
ลูกกูนน ยิ่งกว่า แม่มพอมิง

ห

เกิดเป็นคน เหตุไฉน ใจเยี่ยงสัตว์
เพียงฝึกหัด ฝึกปรือ มือไม่ถึง
ชีวิตใคร มั่งไฉร์ ไม่ค้ำนึ่ง
พ่อแม่มี สั่งสอน อ่อนมือไป

ขอสาปแช่ง พวกบั๊ดชบ อย่าพบสุข
จงพบทุกข์ ภัยตลอด อายุขัย
ถึงแม้ว่า จะพรากร ตายจากไป
ก็ขอให้ สุนทรก อเวจ.

มยุ ตรีอมร

นิทานไทย

เรื่องพระรถเสน

ในกาลก่อน มีเศรษฐีคนหนึ่งมีชื่อเรียกว่ากัน 'นนท'
ตั้งบ้านเรือนอยู่ในบ้านชื่อว่า 'สนิทคาม' เป็นผู้มีมั่งคั่ง
ครั้งหนึ่ง นนทเศรษฐีนั้นรำพึงอยู่ในใจว่า "เราไม่มีลูก
กับเขาเลย, จำเราจะทำบุญ แล้วอธิษฐานขอลูก บางที
จะสมประสงค์บ้าง" คิดดังนั้นแล้วก็หากล้วยได้สิบสองผล
ทูนศีรษะไปวัด ถวายกล้วยนั้นแก่พระแล้วตั้งความ
ปรารถนาขอลูก. ต่อئ้นมาภริยาเศรษฐีนั้น ก็มีลูกหญิง
เป็นลำดับกันไปถึงสิบสองคน (ตามเรื่องเล่ากันว่านางคน
สุดท้ายชื่อนางเกา). สองคนผิวเมียได้เลี้ยงลูกหญิงทั้ง
สิบสองนั้น ทรัพย์สมบัติของตน ร่อยหรอลงทุกที่จนสิ้นเนื้อ
ประดาตัว บ่าวไพร่ก็พากันหนีหายไปตามกัน ในที่สุด
สองผิวเมียนั้นก็ถึงแก่ยากจน ภายหลังนนทเศรษฐีก็คิด

ชัดใจว่าเป็นเพราะลูกหญิงสิบสองคนนี่เองทำให้ตนยากจน
ลง จึงเอาลูกหญิงทั้งสิบสองคนนั้นใส่เกวียนพาไปปล่อย
เสียในป่า แล้วก็ขับเกวียนลอบหนีกลับบ้านเรือนโดย
มิให้รู้ตัว.

ส่วนนางสิบสองคน เมื่อถูกปล่อยไว้ในป่าเช่นนั้น
ต่างก็เที่ยวตามหาบิดาไปในที่ต่าง ๆ จนไปถึงสวนของ
นางยักษ์ชื่อว่า สนมมาร ขณะนั้นนางยักษ์สนมมาร
มาเที่ยวเล่นอยู่ในสวน ครั้นได้เห็นนางสิบสองคนซักเซ
มากดังนั้น ก็มีจกกรักไกรจึงพาไปเลี้ยงไว้เหมือนน้องสาว
ของตัวทั้งสิบสองคน.

วันหนึ่งพี่สาวใหญ่ได้เห็นนางยักษ์กินเนื้อคน จึงบอก
แก่พวกน้อง ๆ ว่า “พวกเราพากันมาอยู่ในสำนักของ
นางยักษ์เป็นแน่” แล้วก็เล่าความลับที่ตนได้เห็นมานั้น
ให้น้องสาวฟังทุกประการ.

พวกน้องสาวได้ฟังก็ตกใจกลัว ครั้นเวลานางยักษ์
ไม่อยู่ก็พากันหนีไปทั้งสิบสองคน. เมื่อนางยักษ์กลับมา
ไม่เห็นนางสิบสองคนก็ออกติดตามไป ส่วนนางสิบสอง

นนั่นไปได้ ไม่สู้ ไกลนัก ก็เห็นนางยักษ์ตามมา ต่าง
 ตกใจกลัวพากันวิ่งมาพบข้าง จึงอ้อนวอนข้างขอให้ช่วย
 ข้างจึงหาที่ซ่อนให้นางทั้งสิบสองคน, นางยักษ์เที่ยว
 ตามนางสิบสองไม่พบ ครั้นมาพบข้าง นางจึงถามว่า
 “ข้าง ! เจ้าเห็นนางสิบสองมาทางนี้บ้างหรือไม่ ?” ข้าง
 ตอบว่า “ไม่เห็น” นางยักษ์ก็กลับไป เมื่อนางสิบสอง
 เห็นนางยักษ์ ไปพ้นแล้วจึงออกจากที่ซ่อน แล้วพากัน
 หนีต่อไป ไม่ช้านางยักษ์ก็ตามมาอีก นางสิบสองวิ่งมา
 พบม้า มักก็หาที่ซ่อนให้เช่นเดียวกัน นางยักษ์ไม่เห็น
 จึงถามม้าว่า “ม้า ! เจ้าเห็นนางสิบสองบ้างหรือไม่ ?”
 ม้าตอบว่า “ไม่เห็น” นางยักษ์ก็กลับไปอีก ฝ่ายนาง
 สิบสองเห็นนางยักษ์ ไปพ้นแล้วก็ออกจากที่ซ่อนพากันหนี
 ต่อไป และนางยักษ์ก็ตามมาอีก นางสิบสองวิ่งมาพบโค
 โคก็หาที่ซ่อนให้เช่นเดียวกัน เมื่อนางยักษ์ไม่เห็นก็ถาม
 โคว่า “โค ! เจ้าเห็นนางสิบสองบ้างหรือไม่ ?” โคตอบว่า
 “ไม่เห็น” นางยักษ์ก็กลับไปอีก.

ครั้นแต่วางสืบสองก็ออกจากที่ซ่อน เทียวคืนคืน
หนีไปตามบุญตามกรรมจนถึงเมืองกุฏาคารนคร เห็นต้น
ไทรใหญ่ต้นหนึ่งอยู่ริมสระใกล้กับพระนคร ต่างก็พากัน
ขึ้นไปนั่งพักอยู่บนต้นไทรนั้น.

ครั้นนั้น เจ้าเมืองกุฏาคารนครทรงพระนามว่าพระเจ้า
รตสีทรราช พระองค์ได้ประทานหม้อน้ำทองแก่นางค่อม
ทาสคนหนึ่งสำหรับตักน้ำสรงถวายครั้นถึงเวลานางค่อมก็
ถือหม้อน้ำทองไปยังสระนั้น รัศมีของนางสืบสองซึ่งนั่ง
อยู่บนต้นไทรนั้น ฉายส่องสว่างลงมา ถูกตัวนางค่อมแลดู
งามเหมือนแสงทอง นางค่อมจึงสำคัญตัวว่านางมีบุญมาก
สีกายเป็นทองงดงามถึงปานนั้น ไม่สมควรจะเป็นหญิง
ตักน้ำเลย, ทำให้นางทะนงตัวตั้งแก่โกรธแค้นทบทหม้อน้ำ
ทองนั้นบอบสลายสิ้น ครั้นนางรู้สึกตนเห็นหม้อน้ำนั้นแตก
เสียแล้ว จึงกลับมากกราบทูลพระเจ้ารตสีทร พระเจ้า
รตสีทร ก็ประทานหม้อน้ำเงินให้ใหม่ นางค่อมก็นำไปยัง
สระนั้น และเมื่อเห็นตัวนางงดงามเหมือนคราวก่อนก็
บันดาลโทษสะขมมาทบทหม้อน้ำเงินนั้นเสียอีก แล้วกลับ

มากราบทูลพระเจ้ารณสีทท์ พระเจ้ารณสีทท์ก็ประทาน
 หมอนำทำด้วยหนังให้ใหม่ นางค่อมก็ไปยังสระเกิดเหตุ
 เช่นนั้นอีก แต่คราวนี้นางทูปหมอนั้นเท่าไรก็ไม่แตก
 เพราะหมอนั้นเป็นหนัง ส่วนนางสิบสองซึ่งอยู่บน
 ต้นไทรแลเห็นนางค่อมทำดังนั้น ก็อดกลั้นหัวเราะไม่ได้
 จึงพากันหัวเราะขึ้น นางค่อมได้ยินเสียงหัวเราะ จึง
 เงยหน้าขึ้นไปดู แลเห็นนางสิบสองคนนั่งอยู่บนต้นไทร
 ใหญ่ มีรัศมีงดงาม ก็มีความประหลาดใจ รีบกลับมา
 กราบทูลพระเจ้ารณสีทท์ให้ทรงทราบ.

พระเจ้า รณสีทท์ ได้ทรง ทราบก็ ประหลาด พระทัยจึง
 เสด็จออกจากพระนครพร้อมด้วยราชบริพาร ครั้นได้ทอด
 พระเนตรเห็นนางสิบสองมีรูปโฉมงามดังนั้น มีพระทัย
 ยินดีเป็นอันมาก ตรัสเรียกนางสิบสองให้ลงมาจากต้นไทร
 ทรงซักใช้ไต่ถาม ทราบความว่านางสิบสองคนนั้นยังมีได้
 มีสามมี ก็โปรดทรงสั่งให้นำวอมารับเข้าไปยังพระราชวัง
 ทั้งสิบสองคน แล้วให้จัดการอภิเษกให้เป็นมเหสี มีการ
 มหรสพสมโภชเอิกเกริกทั่วพระนคร และนางสิบสองนั้น

ก็ไต่เป็นพระมเหสี เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้ารตสีท
เจ้าเมืองกุกการนครตั้งแต่นั้นมา.

ในมีช้านางยักษ์สนธมารทราบ ว่า นางสิบสองซึ่งหนี
ไปนั้น ไต่เป็นมเหสีของพระเจ้ารตสีทผู้ครองเมืองกุกการ
นคร ก็มีความเคืองแค้นยิ่งนัก จึงสำแดงฤทธิ์รบออก
จากเมืองกชปุระไปยังเมืองกุกการนคร ในทันใดนั้นครัน
ถึงต้นไทรใหญ่ริมสระ นางจึงแปลงกายเป็นหญิงมนุษย์
มีรูปโฉมสะสวยยิ่งนัก มีรัศมี เปล่งปลั่งทั้ง พระจันทร์
เต็มดวง แล้วยกขึ้นไปนั่งอยู่บนต้นไทร.

ครันนางค่อมไปตกน้ำที่สระนั้น แลเห็นรัศมีฉาย
ลงมาเช่นก่อน แลดูขึ้นไปบนต้นไทร เห็นนางแปลงมีรูป
งดงามเช่นนั้น ก็รีบกลับไปกราบทูลพระรตสีทว่ามีนาง
เทพธิดามาสถิตอยู่บนต้นไทรนั้นอีก.

พระเจ้ารตสีทได้ทรงทราบ ก็รีบเสด็จไปพร้อม
ด้วยราชบริพาร ครันได้ทอดพระเนตรเห็นนางมีรูปโฉม
งดงามยิ่งกว่านางสิบสองนั้นอีก ก็มีพระทัยยินดีตรัสเรียก
นางให้ลงมาข้างล่าง แล้วยกตามเรื่องราวของนาง. ฝ่าย

นางสนธมารก็แกล้งทูลทวยมารยาว่า เป็นหญิงพลัดบ้าน
เมืองมาและยังมีโศกสาม ไ้ตรงพังกยณตยงนักร มีรับสั่งให้
เจ้าพนักงานจ้ทวอทองออกมารับนางเข้า ไปยังพระราชวัง
พร้อมทวยกระบวนแต่เป็นเกียรติยศ แล้วให้จัดการอภิเษก
ให้นางเป็นอัครมเหสี และโปรดปรานยิ่งกว่านางสิบสอง
นั้นอีก.

นางสนธมารนั้นมีใจปองร้าย นางสิบสอง อยู่เสมอ
ครนอยู่มา มีข้าก็แกล้งทำเป็นไขนอกรวญ คราง อยู่บน
แท่นบรรทม นางกำนลทงหลายเห็นอาการงนนักพากัน
ไปกราบทูลพระเจ้ารลสิทท์ พระเจ้ารลสิทท์รับเสด็จไปยัง
ห้องของนาง แล้วตรัสตามทวยความร้อนพระทัยว่า "น้อง
เป็นอะไรไป" นางสนธมารแสร้งทูลว่า "หม่อมฉัน
เป็นไข้" พระเจ้ารลสิทท์ทรงพระวิตกมากมีรับสั่งให้หา
หมอมাত্রจ้ออาการและรักษาโรคนางให้หายไ้ชยเร็ว พวก
หมอต่างพากันลดนลาน จ้ทการ ประกอบ โอสถ ถวาย หลาย
ขนาน และยกย้ารักษาทวยวิธีต่าง ๆ ติมความสามารถ
แต่ก็ไม้อาจรักษาโรคนางให้หายไ้ครนนางสนธมารสังเกศ

อาการพระสามมีเห็นว่าหลงรักนางจนงวยงงเต็มที่แล้ว จึง
 แสร้งกราบทูลว่า “หม่อมฉันเจ็บมากจะเอาโอสถขนาน
 ไต่ ๆ มารักษาคงไม่หายถ้าโปรดควักลูกตานางสิบสองเสีย
 ใต้เมื่อไรแล้ว นั้นแหละจะหายได้เป็นแน่แท้.”

พระเจ้ารถสิทธิ์ ไต่ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงสงสารด้วย
 ความงวยงงหลงรักนางยักษ์เป็นกำลัง ก็ทรงยอมตามคำ
 ของนางสนธมาร ตรัสเรียกนางสิบสองเข้ามาเฝ้าแล้ว
 บังคับให้มานั่งเรียงกันเป็นลำดับ ส่วนนางสนธมารนอน
 อยู่บนเตียงเห็นนางสิบสองนั่งพร้อมเพียงกันเช่นนั้น ก็ลุก
 ขึ้นไปควักลูกตาของทั้งคู่ ของนางสิบสอง เสียทั้งสิ้น เว้นไว้
 แก่นางน้องสุดท้อง นางควักได้แต่ข้างเดียวจึงเหลืออยู่
 อีกข้างหนึ่ง ครั้นแล้วนางเอาลูกตานั้นฝากไปให้นางกักร
 ผู้เป็นธิดาของนาง ซึ่งอยู่ที่เมืองคชปุรนคร (นางกักรนี้
 บางแห่งก็เรียกว่าเมรี) พอนางควักลูกตานางสิบสองได้
 สมหวังแล้ว นางก็หายประชวรโดยเร็ว ทำให้พระสาม
 ทรงยินดีเป็นล้นพ้น.

เมื่อพระเจ้ารณสิทธิ์ เห็นนางสิบสองตาบอดเช่น
นั้นแล้ว จึงรับสั่งให้อำมาตย์พาไปขังไว้ในอุโมงค์ แล้วให้
ปิดประตูอุโมงค์เสีย.

นางสิบสองถูกขังอยู่ในอุโมงค์นั้น มีกรรมไปทุกนาง
เมื่อครบกำหนดนางผู้หนึ่งสิบ เอืดอกนั้นก็ลอดบุตตรออกมา
เป็นลำดับกัน แต่ด้วยความมอดอยากเหลือที่จะทนทานนาง
ได้ฉีกเนอบุตรของตนออกแจกกันกิน เพื่อประทังความหิว
ไปวันละเล็กน้อยถึงนี้ตลอดมา ต่างประทังชีวิตอยู่ด้วย
เนอบุตรของตนจนนางเบญจกษมารตายกันทั้งนั้น.

ส่วนนางน้องสุดท้อง ตาบอดข้างเดียวมีความฉลาด
ครบถ้วนได้ส่วนแบ่งเนอบุตรของนางผู้พี่เหล่านั้นแจกให้ ก็หา
โอกาสเอาไปย่างไฟ แล้วฉีกกินแต่เน้อยพอประทังชีวิต
ไปวันหนึ่ง ๆ ที่เหลือก็เอาอย่างเก็บไว้ ครั้นต่อมามีข้า
นางผู้พี่ขอเนอบุตรของนางกิน นางก็เอาเนอบุตรของพี่
ที่ย่างไว้ แจกให้พี่กินวันละเล็กน้อย และนางอุทิศสำหรับ
ถนอมเลี้ยงบุตรของนางจนเติบโตใหญ่ ให้ชื่อว่า "รตเสน"
หรือ 'พระรต'.

ครั้นพระรถเสนเจริญวัยขึ้นจึงถามมารดาว่า “แม่
 จำ ! ห้องที่เราอยู่นี้เรียกว่าอะไร ?” มารดาตอบว่า “เขา
 เรียกว่าอุมงก์, บิดาของเจ้าสั่งให้ขุดไว้ แล้วให้แม่กับ
 พี่ของแม่ผู้เป็นบิดาของเจ้ามาอยู่ในอุมงก์นี้.”

พระรถเสน ไต่ฟังคำมารดาเล่าถึงนั้น รู้สึกสงสารและ
 เสียใจ คิดว่าเป็นหน้าที่ของตนจะ ต้องหา เลี้ยงมารดา
 และบิดา จึงเกิดมีความมานะพยายามหาหนทางเล็กลอบ
 ออกจากประตูอุมงก์จนได้ รวากับว่ามีแสงสว่างส่องให้
 เห็นทาง.

ต่อมาพระรถเสน เติร์ดเตจรไปเที่ยวเล่นในที่ต่าง ๆ
 เห็นศาลาแห่งหนึ่งมีคนนั่งอยู่เป็นกลุ่ม จึงเข้าไปใกล้เห็น
 เด็กเลี้ยงโคอยู่ที่นั่นหลายคน ส่วน พวกเด็กเลี้ยงโค
 เหล่านั้นเห็นพระรถเสนแปลกหน้ามาก็ชักชวนให้ ไปเที่ยว
 เล่นด้วยกัน แล้วพาไปเที่ยวที่สังเวียนชนไก่ คู่อีกชนกัน
 อย่างสนุกสนาน ในไม่ช้าก็เกิดทำต่อรองกันขึ้น ว่าไก่
 ตัวไหนจะแพ้ชนะ พระรถเสนจึงกล่าวทำว่า “ถ้าเราแพ้
 พวกเจ้าเราจะให้ทองและแก้วเครื่องประดับ ถ้าพวกเจ้า

แพ้เรา เราจะขอข้าวห่อสิบสองห่อเท่านั้น” พวก
 เด็กเลี้ยงโคเหล่านั้นก็ตกลงรับต่อรองด้วย แต่ในที่สุด
 ก็แพ้พระรถเสน ต้องเสียข้าวห่อสิบสองห่อให้แก่พระ
 รถเสนตามสัญญา เมื่อพระรถเสนได้ข้าวห่อแล้วก็นำ
 ไปมอบให้แก่มารดาที่อยู่ใต้มงกแล้วกล่าวว่า “แม่จ๋า!
 แม่จงเอาข้าวห่อเหล่านี้ไปรับประทาน และแจกให้แก่บ้
 สิบเอ็ดคนนั้นด้วยเถิด” มารดาพระรถเสนก็รับข้าวห่อไป
 เมื่อบ้เหล่านั้นได้รับข้าวห่อแล้ว ก็กินกันอิ่มหน้าสำราญ
 แล้วกล่าวขอยใจให้ศีลให้พรด้วยความปีติยินดี ตั้งแต่นั้น
 มา พระรถเสนก็เที่ยวเล่นต่อรองกับคนทั้งหลาย นำข้าว
 ห่อมาเลี้ยงมารดาและบ้ทั้งสิบเอ็ดคนเป็นนิตย์ทุก ๆ วัน.
 ครั้นต่อมาวันหนึ่ง พระรถเสนรำพึงว่า “ตั้งแต่เรา
 เกิดมาไม่เคยเห็นบิดาของเราเลย จะต้องถามดูให้รู้แน่”
 คิดเช่นนั้นแล้วจึงไปถามมารดาว่า “แม่จ๋า! บิดาของลูกชื่อ
 อะไร และอยู่ที่ไหน?” มารดาตอบว่า บิดาของลูกชื่อว่า
 “พระรถสิทธราช ครองเมืองกุกการนครน” ฝ่ายพระรถ-
 เสนได้ฟังดังนั้นก็ดีใจ แต่หาได้ทรงทราบว่าตนเป็นลูกท้าว

พญาไม้ ออกสำหรัเสียงมารดาและบ้ำ ค้วยเที่ยวเล่นก่อรอง
กับคนทั้งหลาย จนมีชื่อเสียงลือชาปรากฏทั่วไป ความ
ทราบถึงพระกรรณของพระเจ้ารตลิตทศผู้เป็นพระราชบิดา
พระองค์ จึงรับสั่งให้ อำมาตย์ ไปนำ พระรตเสนกุมารเข้า
มาเฝ้า.

พวกอำมาตย์ก็รีบพากันไปหาพระรตเสนกุมารแล้ว
นำมาเฝ้า พระรตเสนกุมารคลานเข้าไปหน้าพระที่นั่ง
ถวายบังคมพระราชบิดาแล้วก็หมอบนึ่งอยู่.

พระรตลิตทศ ทอดพระเนตรเห็น พระรตเสนกุมารเข้า
มาเฝ้าก็ทศพระทัยจึงตรัสว่า "เขาลือกันว่า เจ้ามีฝีมือใน
การเล่นต่าง ๆ เราอยากจะทำทดลองดู เจ้าจงมาเล่นสกา
กับกับเรา" พระรตเสนกุมารกราบทูลว่า "ถ้าข้าพระบาท
แพ้พระองค์แล้ว จะยอมถวายตัวเป็นข้ารับใช้ ถ้าพระองค์
แพ้ข้าพระบาทแล้ว ข้าพระบาทขอพระราชทานข้าวห่อ
สิบสองห่อเท่านั้น" พระเจ้ารตลิตทศ ทรงยอมรับทำสัญญา
แล้วก็ทรงเล่นสกา กับพระรตเสนกุมาร ทรงเล่นครั้งแรก

แพ้ว ทรงแก้ทรงที่สองก็แพ้วก พระองค์จึงพระราชทาน
ข้าวห่อแก่พระรถเสนกุมารสิบสองห่อตามสัญญา.

ฝ่ายพระรถเสนกุมารรับข้าวห่อมาแล้ว ก็ถวายบังคม
ลาพระเจ้ารถสิทธิ์ กลับไปหา มารดาที่ยังอุ้มก้ เอาข้าว
ห่อให้มารดาแล้วกล่าวว่า “ลูกไปเล่นสกาอยู่กับพระเจ้าแผ่นดิน
ดินชนะได้พระราชทานข้าวห่อนี้มา คงจะมีรสอร่อยมาก
แม่จงเอาไปรับประทานและแจกให้ข้าทาสบริวารคนอื่นเถิด.”
ฝ่ายมารดาก็รับเอาข้าวห่อนี้ไปด้วยความยินดี ให้ศีลให้
พรลูกด้วยประการต่าง ๆ.

ครั้นรุ่งขึ้นพระเจ้ารถสิทธิ์ ทรงระลึกถึงพระรถเสน
กุมาร จึงรับสั่งให้อำมาตย์ไปพาตัวมาเฝ้าแล้วรับสั่งถาม
ว่า “เจ้าชื่อไร? เป็นลูกเต้าเหล่าใคร?” พระรถเสน
กุมารกราบทูลว่า “ข้าพระบาทชื่อว่า ‘รถเสน’ มารดา
ข้าพระบาท กับข้าอีกสิบเอ็ดคน เป็นมเหสีของพระเจ้า
รถสิทธิ์” เมื่อพระเจ้ารถสิทธิ์ ได้ทรงฟังดังนั้น ก็สะดุ้ง
พระทัยทรงชักใช้ไล่เสียงจนทราบชัดว่า พระรถเสน เป็น
พระโอรสของพระองค์ ทรงยินดีตรัสเรียกให้เข้ามานั่ง

ใกล้พระองค์ ทรงสวมกอดและจูมพิตพระโอษฐ์แล้ว
ตรัสว่า “พ่อนี้ คือบิดาของเจ้า”.

ในขณะนั้น นางยักษ์สนธमारนั่งเฝ้าอยู่ ครั้นได้
เห็นคังนกก ก็มีความหวาดกลัวว่าต่อไปไม่ช้าพระสามมิง
จะรู้ความชั่วร้ายของนางด้วยกุมารนเป็นแน่แท้ นางมี
ความร้อใจยิ่งนัก จึงแสร้งทำอุบายเป็นไซ้ แล้วก็กลับ
มาที่อยู่ของตน สั่งให้สาวใช้ ไปทูลพระราชสามให้ทรง
ทราบ.

พระเจ้ารณสิทธิ์ ได้ทรงทราบ จึงตรัสให้อำมาตย์ไป
ตามหมอมารักษานาง แต่หมอไม่อาจจะประกอบไอสด
ถวาย ให้โรคของนางทุเลาลงได้ อำมาตย์ทั้งหลายจึงไป
กราบทูลพระเจ้ารณสิทธิ์ให้ทรงทราบ.

พระเจ้ารณสิทธิ์ทรงพระวิตกมาก จึงมีรับสั่งให้เปลี่ยน
หมอใหม่ แต่โรคของพระนางก็ไม่หาย ต่อมานางแสร้ง
ทำเป็นไม่บริโภคอาหาร เมื่อพระเจ้ารณสิทธิ์ทรงเห็นเช่น
นั้น ก็ไม่เสวยอาหารบ้างเหมือนกัน ในที่สุดนางยักษ์
สนธमारจึงกราบทูลว่า “ยาที่จะรักษาโรคหม่อมฉันให้หาย

นั้นอยู่ในเมืองกชปุรนคร ถ้าหม่อมฉันได้ยานั้นมากิน
แล้วโรคคงหายเป็นแน่แท้” เมื่อพระเจ้ารตสัทธ ได้ทรง
ฟังดังนั้นก็พิโรธ ตรีศให้อำมาตย์เฝ้าทูลละลึง
ประกาศให้ชาวพระนครมาประชุมกันหน้าพระลาน ครั้น
แล้วพระองค์ก็เสด็จไปยังที่ประชุมนั้นรับสั่งว่า “ท่านทั้ง
หลาย ! ใครจะรับอาสาไปเอายาที่เมืองกชปุรนครได้บ้าง
ถ้าใครรับได้ เราจะให้รางวัลให้เป็นที่น่าพอใจ และเมื่อได้
ยามาแล้วเราจะตั้งให้เป็นเสนาบดีผู้ใหญ่” ที่ประชุมก็
อยู่ หามิใครจะรับอาสาไม่.

ฝ่ายท่านเสนาบดีจึงกราบทูลว่า “เมืองกชปุรนคร
นั้นไกลนักชนเชื่อว่ามนุษย์ด้วยกันแล้วไม่มีใครสามารถไป
ถึงเลย” พระเจ้ารตสัทธ ได้ทรงฟังดังนั้นก็เสียพระทัย
เสด็จกลับเข้าไปยังห้องนางสนธมาร ตรีศเล่าเรื่องให้ฟัง
ทุกประการ.

นางสนธมารจึงกราบทูลว่า “หม่อมฉันทราบอยู่ว่า
ไม่มีมนุษย์ผู้ใดที่จะไปได้ นอกจากพระรถเสนกุมารผู้มี
บุญบารมีมากผู้เดียวเท่านั้น, ขอพระองค์จงรับสั่งให้พระ

รถเสนกุมารไปเถิดคงจะสำเร็จเป็นแน่แท้” พระเจ้า
 รถสิทธิ์ก็ทรงเห็นชอบด้วยจึงรับสั่งให้ พระรถเสนกุมาร
 เข้ามาเฝ้า แล้วทรงชี้แจงเรื่องราวให้ทราบ ในที่สุดจึง
 ตรัสว่า “ลูกรักของพ่อ! เจ้าจงรับอาสาไปเอายาที่เมือง
 กชปุรนครให้พ่อสักครึ่งหนึ่งเถิด นอกจากเจ้าพ่อไม่เห็น
 ใครที่จะรับอาสาได้แล้ว” พระรถเสนกุมารจึงกราบทูลว่า
 “หม่อมฉันยินดีจะรับอาสา แต่เป็นห้วงมารคาและป่าผู้
 ต้องชังอยู่ในอุมงค์ ถ้าไปเมืองไกลแล้ว ใครจะปฏิบัติ
 มารคาและป่าเล่า?”

พระเจ้ารถสิทธิ์จึงตรัสว่า “ข้อนั้นไม่เป็นไร, เป็น
 ภาระของพ่อเอง พ่อจะจัดให้คนดูแลแทนตัวเจ้า, อย่า
 เป็นทุกข์เลย” เมื่อพระเจ้ารถสิทธิ์ตรัสรับรองเช่นนั้นแล้ว
 พระรถเสนกุมารก็มีความยินดีรับอาสา พระเจ้ารถสิทธิ์จึง
 ตรัสว่า “มาของพ่อยู่พบนหนึ่ง เจ้าจงไปเลือกดูตาม
 ชอบใจเถิด.” พระรถเสนกุมารถวายบังคมลาแล้วมายัง
 โรงเลี้ยงม้า เลือกดูจนทั่ว ก็ได้มาตัวหนึ่งสมประสงค์
 นำมาผูกหัดเอาเองตามต้องการและตั้งชื่อนั้นว่า ‘พาสี’

ฝึกหัดเป็นที่พอใจแล้ว ก็ผูกเจ้าฟ้าชนนั้น ขยับขึ้นขึ้นไปได้
 รวดเร็ว कुछเหาะมาในอากาศ ทดลองกำลังเป็นระยะไกล
 มาก แล้วจึงพากลับมายังพระนคร เข้าเฝ้าพระราชบิดา
 กราบทูลให้ทรงทราบทุกประการ ครั้นแล้วก็ไปปราสาท
 นางสนธมาร เพื่อฟังคำสั่งว่านางจะให้ไปเอาชานาน
 ไหน.

เมื่อนางสนธมารได้เห็นพระรถเสนกุมาร จึงแสวง
 พุดจาปราศรัยว่า “ลูกรักของแม่! แม่เห็นแต่เจ้าคนเดียว
 เท่านั้นที่จะเป็นที่พึ่งได้ ขอเจ้าจงอนุเคราะห์รับธุระของ
 แม่ให้สำเร็จเถิด” แล้วก็บอกช้อยาให้ (ตามเรื่องที่แล้ว
 กัน ยานี้เรียกว่ามะม่วงไม่รู้หาว, มะนาวไม่รู้โห่). บอก
 แล้วจึงส่งว่า “เมื่อเจ้าไปลาบิดามารดาเสร็จแล้ว จะออก
 เดินทางไปจงมาหาแม่ก่อน แม่จะเขียนหนังสือให้ถือไป
 ให้ยักษ์เมืองกชปุรนคร เมื่อมันเห็นหนังสือนั้น มันจะ
 กรุณาช่วยท้าวให้เจ้าตามประสงค์.” พระรถเสนกุมารรับ
 คำนางสนธมาร ลากลับไปหาบิดามารดาเล่าความให้ทราบทุก
 ประการแล้ว ก็กล่าวคำอำสาบิดาและบ้่าทั้งหลายก็พา

กันร้องไห้เป็นท่วงโย บ่นรำพันไปต่าง ๆ นานา จนพระ
 รัตนเสนกุมารออกจากกอมงค์ไป แล้วพระรัตนเสนกุมารก็ขึ้น
 เผ้าพระราชบิดา ทูลลาเสร็จแล้วกลับมาผูกม้า และไป
 ทานางสนธมาร ตามที่นางสั่งไว้.

นางสนธมารก็เขียนหนังสือยื่นให้ พระรัตน
 กุมารรับหนังสือเอาผูกคอกม้าแล้วก็ขึ้นขี่ ไปโดยเร็ว ไป
 สัณระยะทางไกลมากจึงจะหยุดพักสักครึ่งหนึ่ง ไปจน
 ถึงอาศรมพระฤๅษีสันระยะทางหลายโยชน์ ลงจากหลัง
 ม้าแล้วปล่อยม้าให้กินหญ้าตามบริเวณอาศรมนั้น ส่วนตน
 เข้าไปพักในที่ไกลอาศรม ด้วยความเหน็ดเหนื่อยจึง
 เอนกายลงนอนในที่นั้น มิช้าก็เลยหลับไป.

ฝ่ายพระฤๅษีที่อยู่ในอาศรม ได้ยินเสียงฝีเท้ามาเดิน
 ไปมา นึกสงสัยจึงออกจากอาศรมเดินเที่ยวตรวจดูครั้นแล
 ไปเห็นม้าก็นึกประหลาดใจ เดินเข้าไปลูบหลังม้า มิช้าก็แล
 ไปเห็นหนังสือซึ่งผูกคอกม้านั้นอยู่ จึงหยิบมาคล้ออ่านดู
 ในหนังสือนั้นมีว่า “เจ้ากักรูกรักของแม่ แม่ได้ส่งลาภ
 มาให้เจ้าคือรัตนเสนกุมารผู้ล่อหนังสือ ถ้ามาถึงกลางวัน

ก็ถึงกึ่งกลางวัน ถ้าถึงกลางคืนก็ถึงกึ่งกลางคืนเถิด” เมื่อ
 พระฤๅษีอ่านแล้วพิจารณาตุทธาพบว่า พระเจ้ารัตนทัตผู้ครอง
 เมืองกุฏาคารนคร หลงรักนางสนธมาแล้วใช้ให้ลูกของตัว
 ไปเมืองยักษ์ โดยไม่รู้ว่ายักษ์จะกินลูกเสีย ก็จะช่วย
 พระรถเสนกุมารให้รอดพ้นอันตราย จึงแปลงหนังสือ
 เสียใหม่ว่า “เจ้ากรุงลูกรักของแม่ แม่ได้ส่งลาภมาให้เจ้า
 คือเจ้ารถเสนกุมารผู้ต่อหนงส์อน ถ้ามาถึงกลางวันเจ้าจง
 รับกกลางวัน ถ้าถึงกลางคืนให้รับกกลางคืน เจ้าจงถนอม
 เจ้ารถเสนกุมารพออย่างผัวทรกของเจ้าเถิด” เมื่อพระฤๅษี
 แปลงหนังสือนั้นเสร็จแล้ว จึงเอาผูกค้อมาไว้ตงเค็ม แล้ว
 ก็เดินเข้าไปปลุกพระรถเสนกุมารให้ตื่นขึ้น พระรถเสน
 กุมารลืมตาได้เห็นพระฤๅษีจึงลุกขึ้นนงยกมือไหว้ พระฤๅษี
 ถามว่า “เจ้าชื่ออะไร ? มาแต่เมืองไหน ? และจะไป
 ข้างไหน ?” พระรถเสนกุมารตอบว่า “ข้าพเจ้าชื่อว่า
 ‘รถเสน’ มาแต่เมืองกุฏาคารนคร จะไปเมืองกชปุรนคร”
 พระฤๅษีจึงถามต่อไปว่า “บิดามารดาของเจ้าชื่อไร ?”
 พระรถเสนกุมารตอบว่า “บิดาของข้าพเจ้าชื่อว่า ‘พระ

เจ้ารถสิทธิ์” เจ้าเมืองกุฏาคารนคร มารดาและบิดาของข้าพเจ้า
รวมสืบสองคนเป็นมเหสีของท่าน.

พระฤๅษีได้ฟังดังนั้น ก็ประสาทพบว่า “เจ้าจงไปตี
มาคีเถิด” พระรถเสนกุมารรับพรโดยความเคารพแล้วลา
พระฤๅษีมาผูกม้าขึ้นขี่ต่อไปสิ้นระยะทางอีกหลายโยชน์ก็ถึง
แควนเมืองยักษ แลไปดูพวกยักษ เห็นอยู่เกลื่อนกลาด
มีความกลัว จึงตรัสถามว่า “พพาศีเราจะทำอย่างไรดี
เรามาถึงแควนเมืองยักษแล้ว” มาทูลตอบว่า “พระองค์
อย่าทรงวิตกเลยไว้ธระข้าพระองค์เถิด” แล้วก็พาพระรถ
เสนกุมารเข้าไปไกลเมืองยักษนั้น.

ฝ่ายพวกพลยักษทั้งหลายซึ่งเที่ยวตรวจตราอยู่ แล
เห็นพระรถเสนกุมารขี่ม้ามาต่างก็ใจ พากันวิ่งตรงเข้าไป
หวังจะจับกินเสีย. ครั้นพาศีเห็นดังนั้นก็แผดเสียงดังสนั่น
พวกพลยักษก็พากันตกตะลึงอยู่. ทันใดนั้นพระรถเสน
กุมารจึงแก้หนังสือที่ผูกคอม้าขึ้นขว้างไป พวกเสนายักษ
รีบเก็บเอาหนังสือนั้นคล้อออกอ่านตรูความแล้ว ก็เชิญพระ

รถเสนกุมารให้เข้าเมืองพามาพัก ณ ที่อันสมควร แล้วไป
แจ้งแก่นางกังรีให้ทราบ.

นางกังรีได้ทราบดังนั้น มีความยินดียิ่งนัก รีบออก
มาต้อนรับโดยเร็ว ครั้นนางได้แลเห็นพระรถเสนกุมาร
ให้เกิดความรักใคร่เป็นกำลัง จึงเชิญให้เสด็จไปพักบน
ปราสาท แล้วให้จัดอาหารและผลไม้ที่มีรสโอชาให้เสวย
ส่วนนางยักษ์ที่เป็น ขริวารของ นางกังรี ก็มานั่ง ห้อมล้อม
พระรถเสนกุมารอยู่ตามชายตุงดาวล้อมเกอนั้น.

ครั้นแล้วนางกังรี สั่งให้ยักษ์ผู้เป็นเสนาบดียกแต่งตั้ง
พระนครให้งดงาม แล้วนางก็ให้จัดการอภิเษกพระรถเสน
กุมาร ให้เป็น พระเจ้าแผ่นดิน และ อภิเษก นางเป็น มเหสี
ครอบครองราชสมบัติในชมพูนคร โดยความผาสุกสำราญ
ต่อมา.

เวลาล่วงไป ได้เจ็ดเดือน พาสีเห็นชานานนักก็ทราบ
เหตุเกือบพระรถเสนว่า “บัดนี้พระองค์เสด็จมางาน
นักหนาแล้ว จะไม่เสด็จกลับไปหามารดาละหรือ ?” พระ
รถเสนได้ทรงฟังจึงตรัสว่า “จริงตามที่พี่พาสีพูด แต่เรา

ยังไม่สามารถจะกลับได้” พาช ได้ฟังดังนั้นก็โกรธอยู่ในใจ
 ไม่รู้ที่จะทำอย่างไรได้. อยู่มาวันหนึ่งทรงเห็นม้านนแสดง
 กิริยาโกรธเคืองอีก จึงตรัสปราศรัยว่า “พี่พาชอย่าโกรธ
 ฉันเลย” พาชจึงทูลว่า “ข้าพระองค์ไม่ตั้งใจจะโกรธซึ่ง
 พระองค์ดอก แต่อยากกลับไปบ้านเมือง ถ้าพระองค์จะ
 อยู่ในพระนครนี้ก็จงเสด็จอยู่เถิด ข้าพระองค์จะขอลากลับ
 ไปยังภูตารนครแก่ผู้เดียว.”

เมื่อพระรถเสด็จได้ทรงฟังดังนั้น ก็รู้สึกพระองค์เศร้า
 พระทัยมากก็ตจะกลับไปพระนคร จึงขึ้นไปบนปราสาทแล้ว
 ประทับบนแท่นพระบรรทม ทรงพระกัมแสงถึงพระ
 มารดา ครั้นรุ่งเช้าพระองค์เสด็จทำเป็นประจวร ไม่เสด็จ
 ออกขุนนางเช่นเคย เสนาบดีและอำมาตย์ทั้งหลายซึ่งคอย
 ฝ้าอยู่ที่ห้องพระโรง ก็พากันกลับไป.

ฝ่ายนางกำนัลพร้อมทวยนางสนมทั้งหลายต่างมีใจทุกข์
 ร้อน ฝ้าพยาบาลพระรถเสด็จอยู่ในปราสาท ให้แพทย์
 ประกอบพระโอสถถวายต่าง ๆ นานา พระองค์ก็ยัง
 บรรทมซึ่มเซาอยู่บนพระแท่นเช่นเดิม หากได้มีพระอาการ

เป็นสุขสบายขึ้นไม่ ในที่สุดนางกักรจึงกราบทูลแนะนำว่า
 “ถ้าพระองค์ประทับอยู่แต่ในปราสาท น่ากลัวอากาศประ
 ชวรจะทุเลาช้า หม่อมฉันเห็นว่า พระองค์ควรจะเสด็จ
 ประพาสสวนอุทยานเสียบ้าง คงจะทรงพระสำราญขึ้น”
 พระรตเสน ได้ทรงฟังดังนั้นก็ทรงยินดี รับสั่งให้พวก
 อำมาตย์จ้ก วอพระที่นั่งสำหรับเสด็จ ประพาสสวนอุทยาน
 แล้วเสด็จไปพร้อมด้วยนางกักรและนางสนมทั้งหลาย ครั้น
 ถึงสวนอุทยานแล้วทรงกำหนดชมนกชมไม้ เป็นที่เบิกบาน
 พระหฤทัยยิ่งนัก เมื่อได้เวลาอันสมควรก็ตรัสชวนนางกักร
 และนางสนมทั้งหลายกลับ พระนคร ขึ้นประทับบน
 ปราสาท ครั้นถึงเวลาค่ำพระองค์มีรับสั่งให้นางกักรนำ
 พนักงานคนตรีมาประโคมและพ่อนรำขับร้องถวาย แล้ว
 พระองค์เสวยพระกระยาหารพร้อมด้วยนางกักร ไปรดให้
 นางกักรดื่มสุรา ส่วนพระองค์ทรงแสร้งทำเป็นว่าเสวยสุรา
 กับนางแต่ที่จริงหาได้เสวยไม่ เมื่อนางกักรดื่มสุราแล้วก็มี
 อាកารมึนเมาหาสติมิได้ พระองค์ก็ทรงจูงนางกักรเที่ยว
 ทอดพระเนตรดูสิ่งของต่าง ๆ ในปราสาทนั้น ทรงพบ

ห่อของห่อหนึ่ง รับสั่งถามว่า “นี่ห่ออะไร แม่กำร !”
นางกำรทูลโดยไม่มีสติว่า “ห่อลูกตาของนางสิบสอง”
แล้วชี้ห่อยา ทลายห่อ ให้ทอก พระ เนตร และอธิษาย
สรรพคุณของยาห่อนั้น ๆ ว่า “ยาห่อนเป็นยาที่พทย์สำหรับ
รักษาตา คือเอาลูกตาในห่อนั้นใส่ลงที่ตา แล้วเอาขาน
หยอดตาจะคืดงเค่า ขานถ้าไปรยลงไปจะเกิดเป็นภูเขาชั้น,
ยาห่อนจะเกิดเป็นป่า, ห่อนจะเกิดเป็นลม, ห่อนจะเกิด
เป็นไฟ, ห่อนจะเกิดเป็นฝน, ห่อนจะเกิดเป็นเมฆ
และห่อนจะบันดาลให้เกิดเป็นแม่น้ำใหญ่.”

พระรตเสนได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงยินดีขิงนักปลาง
คำรว่า “ถ้าเราไต่ยาเหล่านี้ไป เรากงจะได้กลับไ้เห็น
หน้าแม่เราเป็นแน่อน” พอนางกำรหลับแล้ว พระองค์
ก็หยิบเอาห่อลูกตาและห่อยาเหล่านี้ห่อขึ้นมาขึ้นมารีบหนี
ไปในเวลากลางคืน.

พอเวลารุ่งเช้านางกำรตื่นขึ้น ไม่เห็นพระรตเสน
ก็ตกใจ เทียวค้นหาจนทั่วปราสาทไม่พบ ก็รู้ว่าพระองค์
หนีไป นางก็ทรงกั้นแสง ทรงสั่งให้เกณฑ์พลรบยกออก

ติดตามพระสามีนโหมิซ่านางก็ไปทัน พระรถเสนเห็นนาง
 ตามมาใกล้ จึงหยิบเอายาห่อหนึ่งไปรยลงไปก็บังเกิดเป็น
 ภูเขาขวางหน้ากองทัพไว้ นางเห็นดังนั้นก็หยุดชะงัก แล้ว
 ยกพลพยายามตามต่อไปอีก พระรถเสนก็หยิบเอายาห่อ
 อื่น ๆ ไปรยลงไปที่ละห่อบังเกิดเป็นเครื่องกีดกันต่าง ๆ
 ตามที่นางบอกไว้ จนถึงห่อยาที่สุดก็เกิดเป็นแม่น้ำใหญ่
 นางอุทสาห์พยายามติดตามไปจนถึงแม่น้ำใหญ่นั้น นาง
 หยุดแลดูพระรถเสนประทับอยู่ฝั่งโน้นกันแสงพลาจกราบ
 ทูลว่า “พระสามีทรกเจ้าข้า! เสียแรงที่หม่อมฉันสวามีภักดี
 รักใคร่พระองค์เป็นนักหนา พระองค์ช่างไม่ทรงกรุณา
 หม่อมฉันบ้างเลย ถ้าหม่อมฉันมิได้ไปกับพระองค์แล้ว
 หม่อมฉันจะขอตายอยู่ทน แล้วนางก็ทรงกันแสง รำพัน
 ทูลพระสามีด้วยประการต่าง ๆ แต่ก็หาได้รับตอบจากพระ
 สามีไม่ ในที่สุดนางจึงยกหัตถ์ขึ้นตึงสัจฉิษฐานว่า
 “ข้าพเจ้าเกิดชาติใด ๆ ขอให้ได้อยู่ร่วมกับพระรถเสนทุก
 ชาติไป.”

พระรถเสนหยุกตพั่งนางรำพันอยู่ผั่งโน้น ก็บังเกิด
 ความสงสารนาง ทรงกั้นแสงอาลัยถึงนาง แตะอุตสำหรับ
 อดกลั้นอยู่ด้วยความกตัญญูในพระมารดา เมื่อเห็นนาง
 เจียบเสียงแล้ว จึงตรัสตอบไปว่า “น้องที่รักของพี่! น้อง
 มีคุณแก่พี่มากมายเหลือจะขอบคุณน้องได้ แต่เป็นการ
 จำเป็นที่พี่จะต้องไปสนองพระคุณบิดามารดาผู้บังเกิดเกล้า
 ของพี่เสียก่อน, น้องอย่าคิดเป็นอย่างอื่นไปเลย ทำไมพี่จะ
 ไม่รักน้อง แต่เป็นคราวจำเป็นที่จะอยู่กับน้องไม่ได้ จำต้อง
 ขอลาน้องไปก่อน หวังว่าภายหน้าเราคงจะได้อยู่เป็น
 คู่ครองกันต่อไป” ตรัสเท่านั้นแล้วก็ขับพาซีรีส์รีบเสด็จไปจน
 ถึงเมืองกุศารนคร. เมื่อนางกัทรเห็นพระรถเสนลับพระ
 เนตรไปแล้ว ก็ทรงกั้นแสงเสียพระทัยจนสิ้นชีพอยู่ที่ผั่ง
 แม่บ้านนั่นเอง.

ส่วนนางยักษ์ สนมมาร ได้แต่เห็นพระรถเสนกลับมา
 มีความเสียใจเป็นกำลัง จนใจนางแตกออกเป็นเจ็ดภาค
 สิ้นชีวิตอยู่บนปราสาทของนางนั่นเอง.

ฝ่ายพระรถเสนครนมาถึงเมือง ก็รีบเข้าไปหาพระ
 มารดาและป้าในอุโมงค์ เอาลูกตาและยาใส่ตามารดาและป้า
 ทั้งสิบเอ็ดคนนั้นเสร็จแล้ว ตาของมารดาและป้าทั้งหลาย
 ก็กลับคืนดีเป็นปกติทั้งเต็ม แล้วพระองค์ก็พามารดาและ
 ป้าทั้งหลายนั้นชนเผ่าพระราชบิดา เมื่อพระรถสิทธิ์เห็น
 พระรถเสนกลับมากล่าวพามารดาและป้าทั้งหลายมาด้วยตั้ง
 นั้น ก็ประหลาดพระทัยยิ่งนัก ครั้นได้ทรงฟังพระรถเสน
 ทูลเรื่องนางยักษ์สนธมารซึ่งจำแลงมาเป็นหญิงมนุษย์และ
 ทำอุบายควักลูกตามเหศีของ พระ องค์ เสีย ตลอดจน
 พระรถเสนไปไ้ลูกตามา จากเมืองยักษ์ และ เอา มา ใส่ ให้
 มเหสีติดง่า จนถึงพากันมาเฝ้าพระองค์ โดยถ้ถ้วนทุก
 ประการแล้ว พระองค์ก็ทรงส่งสารพระมเหสีเป็นกำลัง
 ทรงพระกั้นแสงพลางตรัส ขอโทษ พระ มเหสี สิบ สององค์
 และกรวนางสนธมารยึ่งนัก จนภายหลังเมื่อได้ทรงทราบ
 ว่านางสนธมารตายเสียแล้วจึงสงบพระพิโรธ กลับทรง
 โสมนัสยินดี ตั้งให้นางสิบสองนั้น เป็นมเหสีของพระองค์
 ทั้งเต็ม.

ภายหลังพระเจ้ารณสิทธิ์ จึงมีรับสั่งให้จัดการอภิเษก
 พระรถเสนชนเป็นกษัตริย์ครอบครองราชสมบัติแทนพระ
 องค์สืบไป และมีกรมหรสพเป็นงานฉลองอย่างเอิกเกริก
 ใหญ่. ฝ่ายพระรถเสนเมื่อได้ทรงราชย์แล้วก็ดำรงอยู่ใน
 ทศพิธราชธรรม ทรงอุปถัมภ์แก่ประชาชนให้ได้รับความ
 สุขทั่วหน้ากันต่อมา.

จบเรื่องพระรถเสนท่าน

นิทานไทย

เรื่องพระสังข์ทอง

ในกาลปางก่อน มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พระเจ้าพรหมทัตต์ ครองราชสมบัติ ณ เมืองพรหมนคร ท้าวเชมมือกรมเหสีสองพระองค์ มเหสีฝ่ายขวาทรงนามว่าพระนางจันทาทวี, มเหสีฝ่ายซ้ายทรงนามว่าพระนางสุวรรณจัมปากะ แต่ท้าวพรหมทัตต์ ทรงโปรดปรานมเหสีฝ่ายซ้ายมาก.

วันที่ท้าวพรหมทัตต์จะได้พระโอรสผู้มีบุญบารมีมากนั้น บังเอิญให้พระนางจันทาทวีนิยิตฝันว่า พระอาทิตย์เปล่งรัศมี ไปทั่วทุกทิศ แล้วเวียนเขาพระสุเมรุสามรอบ แล้วมาตกลงที่ทรงพระนาง, จนพระนางตกพระทัยตื่นครันเพลารุ่งเช้าพระนางจึงส่งนำข้าราชการเสร็จแล้ว ก็

๑. ในที่นี้ว่า ท้าวพรหมทัตต์ เป็นบิดาพระสังข์ทอง, แต่ในพระราชนิพนธ์สังข์ทองว่า บิดาพระสังข์ทองชื่อท้าวยศวิมล.

เสด็จไปเฝ้าพระราชาสามีกราบทูล ความฝันให้ทรงทราบ. และในคืนวันเดียวกันนั้นพระมเหสีฝ่ายซ้ายก็บังเอิญทรง นิมิตฝันเหมือนกันว่า ท้าวโกสีย์เสด็จมาประทานดอกจำปา ทองแก่พระนางแล้วเสด็จไป แต่พอพระนางรับดอกจำปา แล้ว ก็ตกพระทัยจนขนลุกสรวงนาศารกายเสร็จแล้ว ก็เสด็จไปเฝ้าพระราชาสามีกราบทูล ความฝันให้ทรงทราบ เหมือนกัน.

เมื่อท้าวพรหมทัตต์ได้ทรงสลับความฝันของพระเทวี ทั้งสองกึ่งนั้นแล้ว ก็รับสั่งให้หาโหรเข้ามาเฝ้าทรงเล่า ลักษณะความฝันทั้งสองเรื่องนั้นให้โหรฟัง โหรจึงทูล ทำนายถวายว่าพระนางฝ่ายขวานั้นจักได้พระราชโอรสทรง พระรูปโฉมงามเลิศหาที่เปรียบมิได้, ส่วนพระนางฝ่ายซ้าย นั้นจักได้พระราชธิดาทรงรูปโฉมโฉมพรตงามเลิศประ เจริฐกว่านารีอื่น.

เมื่อท้าวพรหมทัตต์ได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงโสมนัส ยินดียิ่งนัก ประทานเรือนหลวงให้ใหม่แก่พระนางทั้งสอง

พร้อมด้วยเครื่องตกแต่งอันสง่างาม, เพื่อพระประสงก์
จะให้พระนางทั้งสองนั้นรักษากรรมไว้ให้ดี.

ต่อมา พระนางสุวรรณจัมปากะเทวี ได้สดับคำโหร
ทำนายฝันว่า ตนจักได้พระราชธิดา และนางจันทาจักได้
พระราชโอรส ต่อไปก็จักได้เป็นใหญ่แทนพระบิดา จึงเสีย
พระทัยด้วยความริษยาจิตจะกำจัดนางจันทาเทวีเสีย แต่
คิดรำพึงว่า นางคนเดียวไม่มีคู่อุปถัมภ์, จำจะต้องหาผู้มีสติ
ปัญญาเป็นคู่อุปถัมภ์ช่วยแนะนำ หาอุบายใส่ร้าย นางจันทา ให้
ท้าวพรหมทัตต์ทรงเชื่อแล้ว ชับไล่ นางจันทาเสียให้จงได้
คิดแล้วนางก็ลอบไปหา ปาลกะ เสนาบดี เล่า เรื่องให้ ฟังว่า
โหรเขาทำนายว่า นางจันทาตั้งครรภ์แล้วลูกนั้นจะเป็นชาย
ส่วนลูกของนางนั้นจักเป็นหญิง. ถ้าเป็นดังทำนายจริง
ท้าวพรหมทัตต์คงจักไปรดปรานนางจันทามากกว่าพระนาง
เป็นแน่แท้ จะคิดหาอุบายอย่างไรดี จึงจะให้ท้าวพรหม
ทัตต์ขับไล่ นางจันทาเสียได้ เมื่อ นางจันทาถูกไล่แล้ว นาง
ก็จักได้เป็นใหญ่ ท่านเสนาบดีก็จักได้เป็นใหญ่ยิ่งซนกว่าเก่า
ครั้นปาลกะเสนาบดีผู้สันทานหนาแน่นด้วยความโลภได้ฟัง

ตั้งนั้นก็มีความยินดี พลางตรึกตรองหาอุบายได้แล้ว จึงทูลว่า “ขอพระแม่เจ้าอย่าทรงวิตกเลย เอาไว้ธุระข้าพระองค์เอง” เมื่อพระนางสุวรรณจัมปากะเทวี ปรีกษาเป็นที่ตกลงดังนั้นแล้ว ก็ที่พระทัยตรัสชอบใจแล้ว ก็เสด็จกลับมาที่อยู่ของพระนาง.

อยู่มาวันหนึ่ง ท่านपालกะเสนาบดีเห็นได้โอกาสจึงเข้าไปเฝ้าท้าวพรหมทัตต์ถวายบังคมแล้วกราบทูลคดีเตียนพระนางจันทาทะเววีว่า “ข้าพระองค์สังเกตเห็นพระนางจันทาทะเววีก็คนอกใจพระองค์เสียแล้ว เทียบกับชายชาติต่ำช้า, การที่พระนางประพฤตินั้น ไม่สมควรยิ่งนัก ตามข่าวปรากฏว่า ในเวลาลับหลังพระองค์ พระนางเที่ยวทำอนาจารเหมือนหญิงรุ่นสาว หรืออย่างหญิงม่ายซึ่งส่ายหาชายหนุ่ม หากเกรงกลัวพระราชอาชญาไม่ ข้าพระองค์เห็นว่าพระนางจันทาทะเววีไม่สมควรอยู่ในราชนิเวศน์ต่อไปเลย” เมื่อท่านपालกะเสนาบดีทูลยุงอย่างนั้นแล้วก็ทูลลากลับไป.

ฝ่ายพระนางสุวรรณจัมปากะเทวีก็เข้าไปเฝ้า บัง
 กราบทูลส่งเสริมว่า “ถ้อยคำที่ท่านปาลกะเสนาบดีทูลนั้น
 หม่อมฉันรับรองว่าเป็นความจริงทั้งนั้น, หม่อมฉันเคยได้
 เห็นด้วยตนเองเป็นเนืองนิตย์ พระนางจันทาทะวีมิได้
 ตั้งใจปฏิบัติพระองค์โดยสามัคคีเลย เทียบบำรุงบำเรอ
 ชายอื่นที่ต่ำช้าเลวทราม บุตรที่เกิดในครรภ์พระนาง
 จันทาทะวีนั้น หม่อมฉันเข้าใจว่าเกิดจากชายอื่นเป็น
 แน่แท้.”

ครั้นท้าวพรหมทัต ได้ทรงฟังคำท่านปาลกะ
 เสนาบดี กับพระนางสุวรรณจัมปากะเทวีทูลบรรยายดังนั้น
 พระองค์หาได้ทรงวิจารณ์ข้อเท็จจริงไม่ พลันทรงกรว
 กราดเป็นกำลัง รบสั่งให้ขับไล่พระนางจันทาทะวีไปเสีย
 จากพระราชวังโดยทันที มีทันให้พระนางได้เพ็ดทูล
 ประการใด.

เมื่อพระนางจันทาทะวีถูกขับไล่จากพระราชวังแล้ว
 พระนางก็เดินคร่ำครวญออกจากพระนคร ไปตามบุญ
 ตามกรรม จนมาพบตายายสองคนผิวเมีย ซึ่งตั้งบ้านเรือน

อยู่ชายป่าหากินทางเก็บผักหักพบนชาย สองตายายเห็นผิคนธรรมดาจึงถามว่า “แม่อยู่ที่ไหนจึงได้เดินมาในทางเปลี่ยวแต่คนเดียวเช่นนี้?” พระนางจันทาทะเวศเกล้าให้ฟังว่า “ฉันชื่อว่าจันทาทะเวศเป็นมเหสีฝ่ายขวาของท้าวพรหมทัตต์, และนางสุวรรณจัมปากะเทวีเป็นมเหสีฝ่ายซ้ายเห็นฉันเป็นคนโปรดของพระสามี ก็มีความริษยาพากันใส่ร้ายแกล้งทุตยุง ให้พระสามีกริ้วโกรธขับไล่ฉันเสียจึงเดินมาตามบุญตามกรรมโดยหาที่พึ่งมิได้เช่นนี้” เมื่อตายายทราบเหตุดังนั้นก็ให้นักสงสาร จึงพามาเลี้ยงไว้ในบ้านตน. นางจันทาก็ได้อาศัยตายายอยู่ต่อมาจนทรงครรภ์ได้หกเดือน.

ฝ่ายกุมารซึ่งอยู่ในครรภ์ของพระนางจันทาทะเวศนั้นมีบุญบารมีมากอาจจะระลึกเหตุการณต่าง ๆ ได้ จึงพิจารณาเห็นว่ามารดาได้รับความทุกข์ลำบากมาก ด้วยพลัดพรากจากบ้านเมืองมาเป็นคนอนาถาหาที่พึ่งมิได้, จึงคิดรำพึงว่า “บัดนี้เราอยู่ในครรภ์มารดาต่อไปมิช้าก็จะต้องคลอดออกมาเป็นลูกอ่อน ตาม ธรรมดา ของ มนุษย์ ทั่วไป

มารดาเรารู้^{๒๒๒} ได้รับทุกข์ลำบากอยู่แล้ว ก็จะต้องเพิ่มความ
 ลำบากถนอม^{๒๓}เลี้ยงเราผู้^{๒๔}เป็นลูกอ่อน^{๒๕}เป็นอันมาก^{๒๖}เป็นการนำ
 สมเพชยิ่งนัก, อย่าเลย, ถ้าเราจะ^{๒๗}แปลง^{๒๘}รูปกาย^{๒๙}ให้เป็น^{๓๐}หอย
 สังกะสี^{๓๑}เสียเถิด, ถึงจะ^{๓๒}คลอด^{๓๓}ออกมา^{๓๔}มารดาก็^{๓๕}คง^{๓๖}ไม่ต้อง^{๓๗}ถนอม^{๓๘}
 เลี้ยง^{๓๙}อย่าง^{๔๐}ลูก^{๔๑}อ่อน^{๔๒}ของ^{๔๓}มนุษย์^{๔๔}ให้^{๔๕}ลำบาก^{๔๖}มาก” คิด^{๔๗}แล้ว^{๔๘}ก็^{๔๙}ทรง
 จิต^{๕๐}อธิษฐาน^{๕๑}ให้^{๕๒}ร่างกาย^{๕๓}กลายเป็น^{๕๔}หอย^{๕๕}สังกะสี^{๕๖} ด้วย^{๕๗}บุญ^{๕๘}บารมี^{๕๙}
 พอ^{๖๐}อธิษฐาน^{๖๑}จบ^{๖๒}ลง^{๖๓}แล้ว^{๖๔} ร่างกาย^{๖๕}ก็^{๖๖}กลายเป็น^{๖๗}รูป^{๖๘}หอย^{๖๙}สังกะสี^{๗๐}
 ปราง^{๗๑}กฏ^{๗๒}อยู่ใน^{๗๓}ครรภ์^{๗๔}พระนาง^{๗๕}ทันที. ครั้น^{๗๖}ถึง^{๗๗}กำหนด^{๗๘}ก็^{๗๙}คลอด^{๘๐}
 ออก^{๘๑}มา^{๘๒}จาก^{๘๓}ครรภ์^{๘๔}มารดา^{๘๕}เป็น^{๘๖}รูป^{๘๗}หอย^{๘๘}สังกะสี^{๘๙}, ฝ่าย^{๙๐}พระมารดา^{๙๑}
 ก็มี^{๙๒}ได้รับ^{๙๓}ความ^{๙๔}เจ็บ^{๙๕}ปวด^{๙๖}อย่าง^{๙๗}โหด^{๙๘}เลย, พระนาง^{๙๙}ก็^{๑๐๐}ถนอม^{๑๐๑}เลี้ยง^{๑๐๒}
 ลูก^{๑๐๓}หอย^{๑๐๔}สังกะสี^{๑๐๕}นั้น^{๑๐๖}โดย^{๑๐๗}สุด^{๑๐๘}แสน^{๑๐๙}หา^{๑๑๐}อย่าง^{๑๑๑}ลูก^{๑๑๒}อ่อน^{๑๑๓}ที่^{๑๑๔}เป็น^{๑๑๕}มนุษย์^{๑๑๖}.

อยู่^{๑๑๗}มา^{๑๑๘}วัน^{๑๑๙}หนึ่ง^{๑๒๐} พระนาง^{๑๒๑}จันทา^{๑๒๒}เทวี^{๑๒๓}เข้า^{๑๒๔}ไป^{๑๒๕}ใน^{๑๒๖}บ้าน^{๑๒๗}เพื่อ^{๑๒๘}
 ช่วย^{๑๒๙}ตายาย^{๑๓๐}เก็บ^{๑๓๑}ผัก^{๑๓๒}หัก^{๑๓๓}พน^{๑๓๔}ชาย, ฝ่าย^{๑๓๕}ลูก^{๑๓๖}อ่อน^{๑๓๗}อยู่^{๑๓๘}ข้าง^{๑๓๙}หลัง^{๑๔๐}
 ก็^{๑๔๑}ออก^{๑๔๒}จากรูป^{๑๔๓}หอย^{๑๔๔}สังกะสี^{๑๔๕}แล้ว^{๑๔๖} ก็^{๑๔๗}ทำการ^{๑๔๘}บด^{๑๔๙}กวาด^{๑๕๐}เหยา^{๑๕๑}เรือน^{๑๕๒}
 จัด^{๑๕๓}แจง^{๑๕๔}ปูก^{๑๕๕}ที่^{๑๕๖}หลับ^{๑๕๗}ที่^{๑๕๘}นอน^{๑๕๙}ของ^{๑๖๐}มารดา^{๑๖๑}เสร็จ^{๑๖๒}แล้ว^{๑๖๓} ก็^{๑๖๔}เข้า^{๑๖๕}ไป^{๑๖๖}อยู่^{๑๖๗}ใน^{๑๖๘}
 หอย^{๑๖๙}สังกะสี^{๑๗๐}อย่าง^{๑๗๑}เดิม. ครั้น^{๑๗๒}มารดา^{๑๗๓}กลับ^{๑๗๔}มา^{๑๗๕}จาก^{๑๗๖}ป่า^{๑๗๗}แล^{๑๗๘}เห็น^{๑๗๙}บ้าน^{๑๘๐}
 เรือน^{๑๘๑}สะอาด^{๑๘๒}สะอาด^{๑๘๓}อัน^{๑๘๔}ใด^{๑๘๕}ก็^{๑๘๖}มีความ^{๑๘๗}ประหลาด^{๑๘๘}ใจ^{๑๘๙}ยิ่ง^{๑๙๐}นัก. พลา^{๑๙๑}

ราเพิ่งอยู่แต่ในใจด้วยสงสัยว่า “ใครหนอมาប់ตกวาดทำ
 ความสะอาดให้เราเช่นนี้หน้าอัศจรรย์นัก” ครั้นต่อมา
 พระนางก็ไปป่าอีก ลุกอ่อนก็ออกจากหอยสังข์มาប់ตกวาด
 และจึกแจงสิ่งของที่กระจัดกระจายเข้าไว้ให้เรียบร้อย ตั้ง
 เค็มตั้งคราก่อนอีก และเมื่อพระนางกลับมาได้เห็นเช่น
 นั้นอีก ก็บังเกิดอัศจรรย์ใจยิ่งขึ้น จนเหลือที่จะเพิกเฉยอยู่
 ได้ พระนางจึงพยายามคอยสังเกตต่อมา, วันหนึ่งพระนาง
 แกล้งทำเหย้าเรือนให้สกปรกแล้วทำเป็นทีไปป่า ตั้ง เค็ม
 เป็ดประตูเรือนแฉ่มไว้แล้วก็ออกเดินไปได้หน่อยหนึ่ง ก็
 หวนกลับมาซ่อนตัวอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่งคอยจ้องดูว่าจะมี
 ใครวิ่งแหวมาบ้าง, ฝ่ายพระโอรสเห็นพระมารดาไปแล้ว
 ก็ออกจากหอยสังข์ มาทำการប់ตกวาดอย่างเกษ. ฝ่าย
 พระนางจันทาทะแวนแอบดูอยู่ ครั้นได้เห็นโอรสของตนเป็น
 มนุษย์รูปโฉมงดงามออกมาจากหอยสังข์ แล้วกวาดเรือน
 อยู่เช่นนั้น ก็ที่พระทัยเหลือจะประมาณพลาถวิ้งเข้าไป
 กอดพระโอรสแล้วตรัสว่า “พ่อสังข์ทอง, บิดาของพ่อเป็น
 พระเจ้าแผ่นดิน และมีมเหสีสองคน มารดาเลี้ยงของพ่อ

มีความริษยาแม่ ทูลขอร้องให้พระบิดาขับไล่แม่เสีย” พระนาง
เล่าเรื่องให้ลูกน้อยฟังทุกประการแล้วก็ทรงพระกัณแสงเสียด
พระทัย ภายหลังจึงดำริว่าถ้าลูกของเราเป็นรูปหอยสังข์
อยู่อย่างนั้นคงหลงหลายกัณทุกนินทาไปต่าง ๆ นานา ให้
ได้รับความเดือดร้อนอยู่เสมอ ก็คิดจะนำเอาหอยสังข์
ไปทุบเสียจนแตกกระจายแล้วเอาเปลือกเผาไฟเสีย.

ฝ่ายพระกุมารนั้น เห็นพระมารดาทำเช่นนั้นนั้นก็เสียใจ
จึงพูดว่า “ทำไมพระมารดาจึงไปทุบหอยสังข์ของลูกเช่นนั้น
ถ้าต่อไปเกิดเหตุเภทภัยขึ้นแก่ลูกแล้ว ลูกจะเอาอะไรเป็น
ที่พึ่งเล่า.” พระนางจึงเล่าโดยเอาใจลูกว่า “ไม่เป็นไร
ดอกลูก เมื่อเจ้าเกิดแม่ฝันเป็นนิมิตกันนัก ทั้งใคร่เซาก็
ทำนายไว้ว่า ลูกจะมีบุญมาก” จำเดิมแต่บัดนั้นมา พระนาง
ก็ถนอมเลี้ยงด้วยความเสน่หา พระสังข์มีเพื่อนทรน
ใจเลย และเรียกร้องลูกน้อยว่า “พ่อสังข์ทอง” ตลอดมา.

ฝ่ายพวกราษฎร เห็นพระสังข์นั้นรูปร่างงดงามยิ่งนัก
ต่างพากันสรรเสริญทั่วไป ไม่ช้าข่าวเล่าลือนั้นก็ทราบถึง
พระกรรณท้าวพรหมทัตต์ ท้าวเธอทรงโสมนัสยิ่งนัก จึง

มีรับสั่งให้อำมาตย์จัตมาสินธพ พร้อมทั้งพลทหารรีบไป
รับพระราชโอรส กับพระนางจันทาเทวีกลับคืนเข้าสู่พระ
ราชวัง แล้วทรงโปรดปรานชุบเลี้ยงตั้งเค็ม.

ส่วนพระนางสุวรรณจัมปากะเทวี เห็นท้าวพรหม-
ทัตต์ทรงโปรดปรานพระสวามีมาก ก็มีจิตริษยากอยพยายาม
หาความผิดให้แก่พระสวามี และพระนาง จันทาเทวีอยู่เสมอ
วันหนึ่งพระนางสุวรรณจัมปากะเทวีนึกขึ้นได้ว่า พระนาง
จันทาเทวีกลอดลูกเป็นหอยสังข์ ก็เข้าไปเฝ้าท้าวพรหม
ทัตต์กราบทูลว่า “พระนางจันทาเทวีเป็นหญิงกาลกรรณ
ออกลูกเป็นหอยสังข์” ฝ่ายท่านपालกะเสนาบดีผู้เป็นคู่คิด
ก็ทูลซ้ำเติมใส่โทษต่าง ๆ นานา หลายอย่างหลายประการ.

ฝ่ายท้าวพรหมทัตต์ ไม่ทันทรงพระวิจารณ์ให้รอบ
คอบ ก็ทรงเชื่อถ้อยคำของผู้ทูลยุยงส่งเสริม เข้าพระทัย
เอาเป็นจริงว่า นางจันทาเทวีกับพระสวามีเป็นกาลบ้าน
เมือง จึงรับสั่งให้พวกอำมาตย์จับนางจันทาเทวีกับเจ้าสังข์
ใส่แพลอยไปเสียให้พ้นบ้านเมือง.

เมื่อพระนางจันทาเทวีกับพระสังข์ ถูกลอยแพไปตาม
 กระแสน้ำคองนั้น ครั้นมาถึงหัวน้ำอันกว้างใหญ่ก็บังเอิญ
 เกิดลมพายุกัดพัดน้ำให้เป็นคลื่นใหญ่ กระแทกเอาแพแตก
 สองคนแม่ลูกก็พลัดกัน ฝ่ายพระนางเกาะท่อนไม้ได้ท่อน
 หนึ่งลอยมาใกล้ฝั่ง, แลเห็นต้นไม้ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ริมฝั่ง
 พระนางจึงเอามือยึดขอกไม้ไว้ ไต่แล้วก็ค่อย ๆ บ่ายขึ้น
 ขึ้นบนฝั่งได้ แต่ก็ไม่รู้ว่าจะไปแห่งใด เลยนั่งร้องไห้กิด
 ถึงลูกอยู่ที่โคนต้นไม้หน ตาบลตนาางชนฝั่งไคนั้น เป็นเขก
 แคนเมืองมัททราชบุรี เพ็ญวันนั้นมีนางทาสีของธัญชัย
 เศรษฐี ไปเที่ยวตามฝั่งแม่น้ำนั้น ก็มาพบพระนางนั่ง
 ร้องไห้อยู่ที่โคนไม้จึงซักถามนางว่า มานั่งร้องไห้อยู่ที่นี้
 ทำไม, พระนางก็เล่าเรื่องให้ฟัง, นางทาสีได้ฟังก็มีความ
 สงสาร พาพระนางมายังบ้านท่านเศรษฐีเมืองมัททราชบุรี
 ครั้นถึง พระนางก็เล่าเรื่องราวให้ ธัญชัยเศรษฐี ฟังทุก
 ประการ เมื่อธัญชัยเศรษฐีทราบเรื่องแล้วก็มีความ
 สงสาร จึงชักชวนพระนางให้อยู่ด้วยแล้วตั้งให้พระนาง
 เป็นแม่ครัว, และเลี้ยงดูให้พระนางเป็นสุขตลอดมา.

ส่วนพระสังขนั้น ตั้งแต่พลัดจากพระมารดาแล้วก็
 เสวยทุกขเวทนาในห้วงน่านนั้นเป็นอันมาก. แต่ด้วยอำนาจ
 บุญบารมีของพระสังข์ บันดาลให้ร้อนไปถึงพิภพพญานาค
 ฝ่ายพญานาคก็พิจารณาเหตุเหตุการณ์ ครั้นทราบแล้วก็น
 มานิรมิตเรือทองชนลำนึง กลางลำเรือมีบุษบกแจคยอก
 ลอยมาใกล้พระสังข์ แล้วอุ้มเอาพระสังข์ขึ้นบนเรือให้นั่ง
 เหนือบุษบกนั้น แล้วก็ปล่อยเรื่อนั้นให้ลอยต่อไปอีก พอ
 เรื่อนั้นลอยไปถึงเกาะแห่งหนึ่ง เผอิญลมพัดเรือเข้าไป
 เกยอยู่ที่ชายเกาะนั้น พระสังข์เห็นดังนั้นก็ใจรีบขึ้นไป
 บนเกาะนั้น เทยวเกินดูต้นไม้ต่าง ๆ ทั่วไปมีซากก็มาถึง
 สระแห่งหนึ่งมีน้ำใสสะอาดมีบัวต่าง ๆ ขึ้นอยู่ตามริมและ
 มีปลาต่าง ๆ ว่ายอยู่ในสระนั้นแลดูน่าเพลิดเพลิน เธอก็
 เกิดชมมาตามมรรคา สนมมาพบพระฤๅษีองค์หนึ่ง นั่ง
 เจริญภาวนาอยู่ ณ อาศรม เธอก็ตรงเข้าไปยกมือไหว้.
 ฝ่ายพระฤๅษีเห็นเข้า ก็ประหลาดใจ จึงไต่ถามว่า
 “ทำไมจึงมากนเคี้ยวไม้กล้วยอันตรายหรือ ? หรือมีกิจธุระ
 สิ่งไร ?” พระสังข์ก็เล่าเรื่องให้พระฤๅษี ฟังตั้งแต่ต้น

จนปลาย แล้วถามถึงทางที่จะไปเมืองพาราณสี พระฤๅษี
จึงตอบว่า “หนทางที่จะไปเมืองพาราณสีนั้นมี แต่ทางที่
จะไปนั้นลำบากมาก ต้องผ่านที่อยู่ของหมุ่ฤษษผู้คร่ำ
เจ้าควรจะไปทางเรือกักว่า แม้ถึงจะต้องผ่านเมืองนางยักษ
ไป ก็ไม่เป็นไร เพราะนางยักษจะช่วยส่งเคราะห์เจ้า
ว่าถึงนั้นแล้วเธอก็พาพระสังข์ไปลงเรือทอง แล้วปล่อยให้
เรือนั้นลอยไปตามกระแสน้ำต่อไปอีก ไม่นานนั้นก็ถึง
เมืองนางยักษ พวกนางยักษเห็นพระสังข์ลอยเรือมา ก็
พากัน ลงน้ำว่าย ไปหวัง จะจับ พระสังข์ มากิน เป็น อาหาร
บังเอิญเกิดคลื่นใหญ่พัดพาพวกยักษ ไปคนละทาง บ้าง
ก็จมน้ำตาย บ้างก็สาละกนาเห็นยออ่อน พากันกลับมากบอก
นางยักษผู้เป็นนายของตน

ครั้นนางยักษ ได้ฟังพวกยักษเล่าให้ฟังดังนั้น ก็นึก
ประหลาดใจว่าฟังว่า “แต่ก่อนเมื่อสามเวยงครองราช
สมบัติอยู่ ไม่เคยเห็นอศักรรยเช่นนี้เลย ต่อสามเวยงตาย
ไปแล้ว จึงเกิดม้อศักรรยเช่นนี้ขึ้น” คำรปลางนางยักษ
ก็พาบริวารไปตรวจดู ให้เห็นตัวยตนเอง ครั้นมาเห็น

พระสังข์นั่งอยู่ในเรือทองตั้งนั้น ก็บังเกิดมีความเส่นหา
 รักใคร่พระสังข์นั้นยิ่งนัก ถึงแก่กระโดดควายน้ำไปที่เรือ
 แล้วชักใช้ ไต่ตามเรื่องราวต่าง ๆ เมื่อทราบว่่าพระสังข์
 พลัดบิดตามารดาเป็นกำพร้าเช่นนั้น ก็ยังมีความสงสาร
 รับเอาพระสังข์มาถนอมเลี้ยงไว้เป็นลูกบุญธรรม และมี
 ความรักใคร่ตั้งลูกในอุทรของตน ครั้นถึงวันคืนนางยักษ
 ฌายหน้าชำระกายให้พระสังข์ แล้วให้ตกแต่งเครื่องประดับ
 สวมกิ้งไสมือและเท้า สวมแหวนก้อย แล้วทำขวัญให้
 และจักเพลิงให้คอยบำรุงรักษาพันหนึ่ง ส่วนตัวนางยักษ
 ฌายก็ออกสำถนอมเลี้ยงด้วยความเส่นหาอาลัย อยู่ใกล้ชิด
 เสมอ. เมื่อนางยักษจะไปป่าหาอาหาร ก็ส่งพระสังข์ด้วย
 ความห่วงใยว่า “พ่ออย่าไปเที่ยวเล่นบนปราสาทชั้นบน
 และในสวนเลยเป็นอันขาด” แล้วก็ส่งนางเพลิงให้ทราบ
 อีกว่า “ข้าจะไปป่าพวกเจ้าอยู่ข้างหลังจงระวังลูกข้าให้ดี”
 ส่งแล้ว นางก็ออก จากปราสาท เข้าสู่ป่าหาเนื้อ ถักกินเป็น
 อาหารตามภาษายักษ.

ฝ่ายพระสังข์ เมื่อเห็นมารดาเลี้ยงไปป่าแล้ว ก็เฝ้า
 แแต่รำพึงว่า “ทำไมหนอ ? มารดาจึงห้ามเราไม่ให้
 ไปเที่ยวบนปราสาทชนบท กับไม่ให้ ไปเที่ยวในสวน,
 บนปราสาทชนบทกับในสวนนั้นจะมีอะไรหนอ ?” ยิ่งคิด
 ก็ยิ่งมีความสงสัยยิ่งขึ้น เหลือที่จะออกทดลองได้ เห็นวันหนึ่ง
 เมื่อนางยักษ์ไปป่า เธอก็หนีพี่เลี้ยงเข้าไปเดินเล่นในสวน
 เห็นกระดูกที่นางยักษ์ กินเนื้อ ทิ้งแล้ว ทิ้งไว้เป็นกายกอง
 ก็เกิดความสงสัยใจคิดไปต่าง ๆ และเดินมาก็เห็นมีบ่อเงิน
 บ่อทอง ซึ่งในบ่อนั้นมีน้ำเป็นเงินเป็นทองใสสะอาดตา
 จึงเอานิ้วก้อยลงจุ่มน้ำในบ่อทองดู น้ำก้อยนั้นก็กลายเป็น
 เป็นทองไป จะชักสัสสักเท่าใดก็ไม่ออก จนหมดขบปัญหา
 กลัวมารดา จะเห็นจึง เอาผ้าพันนิ้วเสีย เพื่อไม่ให้ ใครเห็น
 พลังรีบกลับจากสวนแล้วเสด็จลอคขึ้นไปบนปราสาท ด้วย
 อยากู่ว่าจะมีสิ่งอะไรบ้าง เมื่อถึงชนบทปราสาทก็เห็น
 เกือกทองคู่หนึ่ง เกราะรูปคนป่าน้ำเกลี้ยงหน้ากลั้วรูปหนึ่ง
 กับพระขรรค์สามแก้วเล่มหนึ่ง ด้วยความคะนองของ
 พระสังข์ ก็ลอง เอาเกราะ รูปคนป่าน้ำมาสวมกายเห็น

พระขรรค์และสวมเกือกทองแล้ว ก็เผ่นชนทำท่าเหมือน
จะทะเล่เล่น ก็เหาะได้จริง ๆ ทำให้พระสังข์ชอบเครื่อง
เหล่านี้มาก ครั้นแล้วก็เปลืองเครื่องเหล่านี้ ออกไวยัง
ที่เดิม และกลับมามีอยู่ของตน.

ครั้นถึงเวลาเย็น นางยักษ์กลับมาตามหญิงพี่เลี้ยงว่า
“ตั้งแต่ข้าไปแล้วลูกของข้า ไปเที่ยวไหนบ้างหรือเปล่า ?”

นางพี่เลี้ยงตอบว่า “เธอไปเที่ยวตามที่ต่าง ๆ ตาม
อำเภอใจ, ลูกของพระแม่เจ้าไม่กลัวใครเลย, กลัวพระแม่
เจ้าคนเดียวเท่านั้น พวกอื่นห้ามปรามเท่าไรก็ไม่ฟัง”

นางยักษ์เรียกพระสังข์เข้ามา เห็นนวกกอยพันผ้าขรวจ
ถามว่า “นวกกอยเจ้าเป็นอะไรจึงพันผ้า ?” พระสังข์ตอบว่า

“ลูกมีตบชาติจึงพันผ้าไว้” นางยักษ์แก้ออกดู พระสังข์
จนปัญญาที่จะพูดขัดขืนได้ จึงนั่งให้แกพานน เมื่อนางยักษ์
แกผ้าพันออก ก็เห็นนวกกอยนั้นเป็นสทอง มองดูหน้า

พระสังข์เห็นเศร้าสร้อยก็สงสารไม่ว่ากระไร.

ตั้งแต่นั้นมา นางยักษ์ก็พราสอนพระสังข์ให้อยู่ใน
โอวาทของตน และตั้งใจบำรุงเลี้ยงด้วยตนเองเป็นเวลา

ช้านาน จนร่างกายซูบผอมเพราะอดอยากอาหารไม่ค่อย
 จะได้อิ่มเนื้อสัก วันหนึ่งนางยักษ์จะไปป่าหาอาหารเพื่อ
 ให้มีกำลังบ้าง เพราะอดอยากมาช้านานแล้ว จึงเรียก
 พระสังข์เข้ามาแล้วสั่งสอนว่า “ลูกรักของแม่, วันนั้นแม่
 จะไปป่า เจ้าอยู่ข้างหลังอย่าเที่ยวซุกซนนะลูกแม่เป็น
 หัวงนัก” สั่งแล้วนางก็ไปป่าหาเนื้อมาเป็นอาหาร.

ขณะนั้นพระสังข์เห็นนางยักษ์ ไปแล้ว ก็รำพึงเป็น
 ทักขว่า “แม่เลี้ยงเราเป็นยักษ์แน่แล้ว จึงกินคนและสัตว์
 ทั้งกระดูกไว้ในสวนออกเกลื่อนกลาดไป ส่วนตัวเป็น
 มนุษย์ ถ้าอยู่ต่อไปน่ากลัวจะเป็นอันตราย ถ้าแม่เลี้ยงเรา
 โกรธเราสิ้นความรักใคร่เรา ก็คงจะหักคอเรากินเสียเป็น
 มั่นคง เราควรจะหนีไปเสียดีกว่า” คิดดังนั้นแล้ว ก็เข้าไป
 ในสวน ลงอาบน้ำทิพย์ในบ่อทอง ร่างกายก็กลายเป็น
 เป็นทองไปทั้งตัว, แล้วขึ้นไปบนปราสาทเอาเกราะรูป
 คนป่ามาสวมกาย, เห็นพระขรรค์จ้ามแก้วและสวม
 เกือกทองเสร็จแล้ว, ก็เหาะออกทางช่องหน้าต่างลอยไป
 ในอากาศ จนถึงเมืองตักกสิลา แลเห็นแม่น้ำแห่งหนึ่ง

มีศาลาหลังหนึ่งอยู่ฝั่งฟากโน้น จึงเหาะข้ามแม่น้ำนั้นไป
อาศัยอยู่ ณ ศาลานั้น.

ครั้นถึงเวลาเย็น นางยักษ์กลับมาไม่แลเห็นพระสังข์
ลูกเลี้ยง จึงถามพี่เลี้ยงว่า “ลูกข้าไปไหน ?” พี่เลี้ยงต่าง
กล่าวตอบว่า “ข้าไปเล่นบนปราสาทยังหาได้กลับลงมา
ไม่” ฝ่ายนางยักษ์ ได้ฟังนางพี่เลี้ยงบอกดังนั้น ก็ขึ้นไป
บนปราสาทก็ไม่เห็น จึงประหลาดใจไปดูของทิพย์สาม
อย่าง คือ เถาะรูปคนป่าและเกือกทองกับพระขรรค์
ข้ามแก้วหายไป ก็เข้าใจว่าคงจะสวมของทิพย์เหล่านั้นแล้ว
หนีไป นางทรงรักทรงแค้นแสนโกรธแสนอาลัยเป็นกำลัง
นางก็เหาะติดตามเที่ยวไปทางอากาศมาจนถึงฝั่งแม่น้ำใกล้
เมืองทักกสิลา แม่น้ำนั้นเป็นเขตแดนเมืองยักษ์กับเมือง
ทักกสิลา คือฝั่งหนึ่งแดนยักษ์ และอีกฝั่งหนึ่งแดนเมือง
ทักกสิลา นางแลเห็นพระสังข์นั่งอยู่ที่ศาลาฝั่งเมืองทักกสิลา
โน้น ครั้นนางจะข้ามไปก็ไม่ได้ด้วยพันอำนาจของนาง ซึ่ง
มีฤทธิ์เหาะเห็นแต่ในเขตแดนของตนเท่านั้น เมื่อนาง
หมดอำนาจที่จะตามไปเช่นนั้นได้ นางก็นั่งอยู่ ณ ฝั่งของ

คนร้องเรียกพระสังขว่า “พ่อสังขเอ๋ย! จงเอ็นดูแม่ตัวย
เด็ก, พ่อโกรธเคืองแม่ตัวยข้อไร จึงได้เห็นแม่มาเสีย, แม่
ตั้งใจว่าลูกแก้วจะอยู่กับแม่รับฝากผีฝากไข้ต่อไป, พ่อจง
เอ็นดูแม่กลับไปบ้านเมืองกับแม่เด็ก, พ่อจะได้ดำรงวงศ์
สกุลของแม่ต่อไป.”

พระสังขได้สดับค่านางยักษ์มารดาเลี้ยงร้องให้วิงวอน
ให้กลับตงนั้น จึงร้องตอบออกไปว่า “ลูกอยู่กับแม่ไม่ได้
เพราะแม่เป็นยักษ์ลูกเป็นมนุษย์ ขอเชิญแม่กลับเสียเด็ก
กรรมบันดาลให้เราเป็นแม่ลูกกันเพียงเท่านั้นเอง ครั้นลูก
จะกลับไปอยู่กับแม่ต่อไป ก็มีแต่ จะได้รับความรักทุกข์ร้อน
เหลือที่จะทนได้ ข้าจะได้รับความรักอภัยพวกสาวใช้และ
ยักษ์ทั้งหลายเป็นอันมาก เพราะฉะนั้นขอแม่จงกลับไป
ครอบครองสมบัติ ให้เป็นสุขสำราญเด็ก” เมื่อนางยักษ์
ฟังพระสังขราพนตงนกรูแน่ว่าจะไม่คิดกลับแน่แล้ว ก็
โศกเศร้าเป็นอันมากแล้วพูดว่า “ถ้าพ่อไม่กลับจริงแล้ว
แม่ขอตายอยู่ที่นี้, พ่อจงมาเรียนมนตร์ที่พญานเด็ก แม่จะ
บอกให้เอาไว้เป็นที่พึ่งของตัวต่อไปภายหน้า.”

เมื่อพระสังข์ได้สลับคำมารดาบอกให้เรียนมนตร์ที่พยัค
 ติงนั้น ก็รับคำมารดาเรียนมนตร์โดยเคารพ ต่างคนนั่ง
 อยู่คนละฝั่ง ครั้นจำได้แม่นยำแล้ว จึงถามมารดาว่า
 “มนตร์นี้ใช้ประโยชน์อย่างไรได้บ้าง?” นางยักษ์จึงบอก
 ว่า “มนตร์นี้วิเศษนัก ถ้าพ่อต้องการเนื้อหรือปลา ก็จง
 ร่ายมนตร์นั้น เนื้อและปลาบรรดามีในป่าและในน้ำจะมา
 หาพ่อ ถ้าหากว่าเนื้อและปลาที่จะถึงที่ตายก็มาออกันอยู่
 ตรงหน้า พวกที่ไม่ถึงที่ตายก็จะหนีไปสิ้น” พอพระสังข์
 เรียนมนตร์และทราบวิธีใช้มนตร์จากนางยักษ์แล้ว ก็ลา
 นางยักษ์ด้วยความเคารพและสงสาร มารดา เลียง เป็น ทียง
 แล้วก็เหาะลอยไปในอากาศต่อไป.

เมื่อนางยักษ์เห็นพระสังข์กราบลาเหาะไปตั้งนั้นก็เกิด
 ความโศกเศร้าเป็นกำลัง ในที่สุดนางขาดใจตายอยู่ณที่นั้น.

ขณะนั้น พระสังข์เห็นนางยักษ์มารดาโศกเศร้ามาก
 เช่นหนักเป็นห่วง เหาะไปได้หน่อยหนึ่งก็เหาะกลับมา
 แอบดู ว่านางจะกลับบ้านเมืองหรือยัง ครั้นมาเห็นมารดา
 เลียงสิ้นชีวิตทั้งนั้น ก็ทรงพระกัมแสงโศกเศร้าด้วยความ

สงสาร จัดแจงเผาศพมารดาเลี้ยงเสร็จแล้ว จึงได้เหาะ
 ต่อไปในอากาศ พลาจตรวจดูบ้านเมืองน้อยใหญ่เป็นลำดับ
 มา จนมาถึงเมืองพาราณสี เห็นมีบ้านช่องและผู้คนคับคั่ง
 น่าเป็นที่สนุกสบาย จึงลงจากอากาศ เดินไปถึงบ้านหนึ่ง
 อยู่ใกล้เมืองพาราณสีเข้าไปหานายตำบลบ้านนั้น ฝ่ายนาย
 ตำบลเห็นพระสังข์มีรูปเหมือนเงาะป่าจึงถามว่า “เจ้าเด็ก
 นี้รูปร่างพิกล บ้านช่องเองอยู่ที่ไหน ?” พระสังข์ตอบว่า
 “ข้าพเจ้าไม่มีที่พึ่งมาเที่ยวหางานทำเลี้ยงชีพ” นายตำบล
 เห็นรูปร่างเธอขบขัน ก็คิดจะเลี้ยงเอาไว้ให้ชาวบ้านดูจึง
 พูดว่า “อยู่กับเราเถิด เรารับเลี้ยงเอง” แล้วก็ให้ข้าว
 ห่อหนึ่งใช้ให้ ไปเลี้ยงโคกับพวกเด็กทุกวัน ๆ พวกเลี้ยงโค
 เห็นพระสังข์รูปร่างเหมือนเงาะป่าหน้าชั้นต่างพากันดูถูกพูด
 จาล้อเลียนต่าง ๆ บางก็ทำท่ายให้เล่นคลัตด้วยกัน พระสังข์
 ก็ไม่ถือโกรธ เข้าเล่นคลัตกับพวกเด็กเหล่านั้นอย่างสนุก
 สนาน แต่ไม่มีใครสู้พระสังข์ได้สักคนเดียว ครบกลับมา
 บ้านก็ชวนให้เล่นกันใหม่ ก็ไม่มีใครสู้ได้อีกทั้งนั้น ถึงแก่
 ยอมแพ้ พากันให้พระสังข์สอนวิธีเล่นคลัตให้และสัญญา

จะแบ่งข้าวห่อของตนให้กินบ้าง. พระสังข์ก็สอนให้เด็ก
เลี้ยงโคเหล่านั้นเล่นคลี ได้คล่องแคล่วชำนาญขึ้นทุก
คน ครั้นเวลาไปเลี้ยงโคเด็กเหล่านั้นก็แบ่งข้าวห่อของ
ตนๆ ออกให้พระสังข์กินจนอิ่มหน้าตามสัญญาไว้ทุกวันๆ.

ในกาลครั้งนั้น พระเจ้ากรุงพาราณสีมีพระธิดาเจ็ด
องค์ ล้วนทรงรูปโฉมงดงามทงนั้น พระธิดาผู้พี่ทั้งหกมี
สามีหมดแล้ว ยังเหลืออยู่แต่นางกัณฑาทิวผู้น้องน้อย
พระองค์เดียวเท่านั้น ยังมีได้มีพระสามี พระราชาบิดาทรง
พระดำริ จะใคร่ทำการอภิเษกสมรสเสียให้หมดห้วง จึงรับ
สั่งให้ประกาศแก่ท้าวพระยาทั้งหลายบรรดาที่เป็นผู้ครอง
ประเทศต่างๆ อันขึ้นอยู่กับพระราชาอาณาจักรของพระองค์
ให้ส่งพระโอรสและนั้คตามาประชุม ณ ท้องพระลานหลวง
เพื่อจะให้พระธิดาของพระองค์ เลือกพระสามีตามชอบ
พระทัย.

ฝ่ายพวกท้าวพระยาผู้ครองประเทศทั้งหลาย เมื่อได้
ทราบประกาศแล้วต่างก็มีความยินดี ครั้นถึงวันกำหนด
ต่างก็จักส่งพระโอรสนั้คมาตักแต่งกายอย่างงดงามทงนั้น

แล้วพากันมาประชุมยังพระลานหลวงสนต้วยกัน พระเจ้า
 กรุงพาราณสีก็รับสั่งให้นางกัณฑ์ทาเทวีมากับหญิงบริวารออกไปเลือกคู่
 ฝ่ายนางกัณฑ์ทาเทวีก็ถวายนั่งคมลาออกไปเลือก
 คู่ตามรับสั่ง แต่ไม่เป็นที่พอพระทัยของนางจนสักคนเดียว
 จึงกลับมากกราบทูลให้พระบิดาทรงทราบ พระเจ้ากรุง
 พาราณสีได้ทรงฟังดังนั้น ก็ ทรง พระ พิโรธ ตรัส ทวาด ว่า
 “นางช่างเลือก คู่หรือผู้มเกลยรตยศและวงศ์ตระกูลดีสม
 พักตร์สมคักัดเห็นปานนั้น ยังไม่มีถูกใจใครสักคนเดียว.”

พระเจ้ากรุงพาราณสีจึงมีรับสั่งให้อำมาตย์ตกลองร้อง
 ประกาศให้ชาวพระนครทราบทั่วกันว่า “วันพรุ่งนี้จะให้
 นางกัณฑ์ทาเทวีเสวยพวงมาลัยเลือกคู่หาสามี ถ้าพวงมาลัย
 ไปสวมข้อมือของผู้ใดแล้ว พระเจ้าแผ่นดินจะอภิเษกผู้นั้น
 ให้เป็นสามีของนางต่อไป” ฝ่ายชาวเมืองได้ฟังประกาศ
 กังนั้นพวกหนุ่ม ๆ ต่างก็ตั้งใจทุกถ้วนหน้า กรนรุ่งชน
 ต่างคนต่างก็แต่งตัวโอ้อ่าพากันมาประชุมพร้อมกันที่หน้า
 พระลานหลวง.

ครั้นได้เวลาถึงกำหนดพระเจ้ากรุงพาราณสีจึงรับสั่ง
 ให้นางคันทาเทวีมาเฝ้าแล้วตรัสว่า “การเลือกคู่ของเจ้า
 กราวแรก พ่อได้เชื้อเชิญเจ้าผู้ครองประเทศต่าง ๆ ส่ง
 พระโอรสหนักมาให้เลือก เจ้าก็ไม่ชอบ, เป็นเหตุให้
 บิตายังไม่หายห่วง บัดนี้พ่อจึงสั่งให้อำมาตย์ตักถองร้อง
 ประกาศให้ประชาชนพลเมือง ชาวพระนครของเรา
 พร้อมกัน ณ พระลานหลวง ให้เจ้าออกไปเลือกคู่อีกครั้ง
 หนึ่ง” เมื่อนางคันทาเทวีได้ฟังรับสั่งดังนั้น นางก็ออกไป
 เลือกคู่ชาวพระนครตามรับสั่ง แต่ไม่เป็นที่ถูกพระทัยนาง
 เลย นางจึงกลับมากราบทูลพระบิตาให้ทรงทราบ

เมื่อพระเจ้ากรุงพาราณสี ได้สดับคำพระธิดามากราบ
 ทูลดังนั้น ก็ทรงพระพิโรธเป็นกำลัง จึงดำรัสถามพวก
 อำมาตย์ว่า “ชาวเมืองในพระนครของเราได้ข่าวประกาศ
 มาประชุมพร้อมกันสิ้นเชิงแล้วหรือ?” อำมาตย์ผู้หนึ่ง
 กราบทูลว่า “บรรดาชายฉกรรจ์ได้พากันมาประชุมพร้อม
 ถ้วนหน้าแล้ว ยังเหลือแต่เงาะป่าซึ่งอยู่ปลายพระนคร

ผู้เดียว มีรูปกายผิดคนธรรมดา จึงมิให้นำมาเข้าประชุม
พร้อมกับพลเมืองในคราวเดียวกันนั้น”

พระเจ้ากรุงพาราณสี ได้สับคำอำมาตย์กราบทูลเช่น
นั้น ท้ายอำนาจกษัตริย์ของพระสังข์กับนางกัณหาเทวีจึงได้
เป็นคู่ครองกัน จึงบันดาลให้พระบิดาทรัสประเทศด้วย
ความกริ้วว่า “เมื่อมีแต่ชายเงาะป่าผู้เดียวก็นำตัวมันมา
ให้นางเลือกเสียคราวนี้ เพื่อมันจะชอบเงาะป่าบ้างกระมัง”
เมื่ออำมาตย์ได้ฟังรับสั่งดังนั้น ก็ออกไปตามเงาะป่าพาเข้า
มาเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน ตามความประสงค์

เมื่อพระเจ้ากรุงพาราณสี ได้ทอดพระเนตรเห็น
เงาะป่ารูปร่างชั่วช้าอัปลักษณ์ น่าเกลียดน่ากลัวผิดคน
ธรรมดา ก็ไม่พอพระทัย แล้วตรัสประเทศให้นางกัณหา
เทวีออกไปเลือกดูเงาะป่า นางมิได้เอาใจใส่ต่อถ้อยคำที่
พระบิดาทรงกริ้วโกรธแก่นางนั้นเลย นางจึงออกไปดู
เงาะป่าตามกระแสรับสั่ง ยืนฟังพิศพิจารณาเงาะป่า เห็น
รูปภายในของเงาะเป็นทองทั้งพระองค์ ภายนอกแสรัง
สวมเงาะมาหลอกลวงให้คนอื่นหลง จึงเป็นบุญกุศลของ

เรา จึงเห็นรูปภายในเป็นทองงามเลิศกว่าคนในใต้หล้า
 นางมีความยินดีจึงหยิบพวงมาลัยมาอธิษฐานว่า “ถ้า
 เงาะป่าเคยเป็นคู่สร้างกับเรามาแต่ชาติปางก่อนแล้ว ก็ขอ
 ให้พวงมาลัยนี้ลอยไปสวมข้อมือเเงาะ” พอสิ้นคำอธิษฐาน
 นางก็โยนพวงมาลัยไป พวงมาลัยก็ลอยไปกระทำประทัก
 ชิน ๓ รอบ แล้วก็ลอยมาสวมข้อมือเเงาะป่า เมื่อมหาชน
 เห็นดังนั้นก็พากันตีเทียนต่าง ๆ ลงท้ายว่านางก้นทาเทวี
 ใต้ฝ่าเเงาะไม่สมเกียรติยศ

เมื่อพระเจ้ากรุงพาราณสี ทอดพระเนตรเห็นพวง-
 มาลัยไปสวมอยู่ที่ข้อมือเเงาะป่า ก็เสียดพระทัยแทบลมจับ
 เมื่อได้พระสตีพินชนมากก็ทรงกริ้วโกรธพระธิดาเป็นอันมาก
 และให้ขับไล่เสียทั้งสองพระองค์

เมื่อนางก้นทาเทวีกับพระสังข์ถูกพระบิดาทรงขับไล่
 เสียกึ่งนั้น ก็พากันไปพักอาศัยอยู่นอกเมืองแห่งหนึ่งตาม
 ลำพังสองคนผิวเมีย ต่างได้รับความลำบากยากแค้นเหลือ
 ก่าลัง ทำให้นางก้นทาเทวี โศกเศร้ารำพันมีทุกข์หย่อน
 จนพระสังข์ต้องเล่าโถมเอาใจและบอกความจริงแก่นางว่า

“พระน้องอย่ามีความโทมัสเลย ^{๕๕๗ ๕} ทงนเป็นค้วยผลกรรม
 ที่เราทำไว้แต่ปางก่อน เมื่อสนเวรกรรมแล้ว ผลที่เราได้
 ทำความดีไว้ ก็อาจบันดาลให้เราได้รับความสุขบ้างเป็น
 แน่ พระน้องอย่าเสียใจว่าได้ผัวเป็นเงาะ ที่จริงพี่ก็เป็น
 มนุษย์เชือกษัตริย์เหมือนกัน ^{๕๕๘ ๕} พี่อ้อว่าพระดังซทที่พระน้อง
 คิดดูกว่าพี่ แสร้งสวมรูปเงาะ กายสิทธิ์มามี ให้ใครลวงรู้
 ความคึกของพี่ นับว่าเป็นความคึกคักแล้ว แต่เมื่อเรายัง
 ได้รับความลำบากอยู่เช่นนี้ พี่จำต้องสวมรูปเงาะไปก่อน
 พระน้องจะมีความวิตกไปโย” เมื่อพระนางรู้ว่าผัวของตน
 ไม่ใช่เงาะป่าเป็นเชือกษัตริย์มียศศักดิ์ ^{๕๕๙ ๕} ทรงรูปร่างสะสวย
 เลยหายความโศกเศร้า มีความปลื้มใจเฝ้าปรนนิบัติสามี
 ด้วยความจงรักภักดีเป็นที่ยัง ^{๕๖๐ ๕}

ครั้นต่อมา พระเจ้ากรุงพาราณสี ทรง นึกถึง พระสังข์
 ชนมาที่ ไรให้เสวยพระทัยยิ่งนัก ในที่สุกทรงปรึกษาบุตร
 เชยทงทกว่า “^{๕๖๑ ๕} อายเงาะผัวนางคันทาเทวันน ถ้ามันอยู่ก็
 ทำให้เราขายหน้าประชาชนยงชนทุกที ^{๕๖๒ ๕} ครั้น จะฆ่ามันเสีย
 โดยไม่มีความผิด ^{๕๖๓ ๕} ประชาชนก็จะนินทาได้ ^{๕๖๔ ๕} จำจะต้องหา

อุบายจับผิดแล้วฆ่ามันเสียให้หมดความขยาดหน้าจึงจะชอบ
 เจ้าจะเห็นอย่างไร ?” หกเขยต่างเห็นพ้องด้วยแล้วทูล
 แนะนำว่า “พระองค์รับสั่งใช้พวกข้าพระบาทอย่างไรไม่
 ปราณี้ มิได้เลือกหน้าตลอดจนเจ้าเงาะผู้เป็นเขยด้วย คือ
 ใช้ข้าพระบาทอย่างไร ก็ใช้เจ้าเงาะอย่างนั้นโดยมิได้
 ลำเอียง ถ้าใครคอตังไม่ทำตามรับสั่งกตหรือทำผิดรับสั่ง
 กตก็ให้ฆ่าเสีย ตังนี้คงจะไม่มีใครนินทาได้” ท้าวเธอ
 ทรงเห็นด้วยจึงรับสั่งให้หาตัวเจ้าเงาะเข้ามาเฝ้า พร้อมด้วย
 เขยทั้งหก แล้วทรงบงคับว่า “บัดนี้เราต้องการเนื้อ เจ้า
 ทั้งเจ็ดจงไปหาเนื้อในป่าให้ได้คนละตัว ถ้าใครไม่ได้เนื้อ
 มาตังเราสั่ง เราจะลงอาชญาฆ่าเสีย.”

ต่างรับพระดำรัสแล้ว ก็ถวายบังคมลามาบ้านเรือน
 ของตน ฝ่ายบุตรเขยทั้งหกครุฑอยู่แล้วกตใจ ต่างนึก
 กระหยิ่มว่าบริวารของพวกเรามีมาก พร้อมทั้งอาวุธและ
 เครื่องมือต่าง ๆ คงจะหาเนื้อได้มากมายเกินรับสั่งเป็นแน่
 นอน ต่างจัดหาเครื่องมือและอาวุธพร้อมแล้วก็พาบริวาร
 ออกเที่ยวหาเนื้อในป่าตั้งแต่เช้า.

ฝ่าย พระสังข์ กลับจากที่เฝ้าแล้วก็กลับมาที่พัก บอก
 แก่ นางกัณฑ์หาผู้ภรรยาว่า พระราชบิดารับสั่งให้พี่หาเนื้อไป
 ถวายให้ ไต่ตัวหนึ่ง, ถ้าหาได้จะพระราชทานรางวัล ถ้า
 หาไม่ได้จักฆ่าพี่เสีย." พี่จะต้องขอลาน้องเข้าป่าหาเนื้อ
 ไปถวายให้ ไต่. นางกัณฑ์หาเทวี ไต่ฟังก็เป็นทุกข์ กลัวว่า
 ตามีจะหาเนื้อไม่ได้ จึงจึงวอนขอตามไปท่วยจะได้ช่วยหา
 ว่า "ถ้าเช่นนั้นหม่อมฉันขอตามไปท่วยเพื่อช่วยกัณฑ์หาเนื้อ
 ให้ ไต่ตามรับสั่ง พระพี่ ไปแก่ผู้ใดช่วยพลาดพลั้งหาเนื้อ
 ไม่ได้ ก็จะต้องตาย ท่วย พระอาชญา หากควร ประมาทไม่"
 พระสังข์จึงทรงสทถามว่า "อย่าไปเลยน้อง พี่หวังใจว่าคง
 หาได้เป็นแน่หนอ น้องอย่าเป็นทุกข์เลย."

ครั้นเห็นนางหายทุกข์ร้อนแล้ว พระองค์ก็ทรงเกือก
 ทอง และเทนียบพระขรรค์แก้วของมารดา เสร็จแล้วก็เหาะ
 ไปในอากาศ พอถึงป่าก็ลงประทับนั่งบนแท่นศิลาแห่ง
 หนึ่ง ถอดรูปเงาะออกวางไว้ แล้วทรงรำยมนตร์เรียก
 เนื้อตามที่มารดาสอนให้ ท่วยอำนาจมนตร์ บรรดาเนื้อ

ตกลงที่กาย ก็มาอยู่เฉพาะหน้าพระสังขสน ส่วนที่ไม่ถึงที่
ตายก็พากันหนีไปหมด.

ด้วยเหตุนี้บุตรเขยทั้งหลายก็ออกเที่ยวหาเนื้อตั้งแต่เช้า
จึงไม่ได้เนื้อเลยสักตัวเดียว เพราะเนื้อที่ถึงที่ตายไปรวม
อยู่เสียที่พระสังขหมดแล้ว ในที่สุดพากันเที่ยวค้นหาไป
ทางทิศเหนือ จนถึงที่พระสังขต่อกรรูปเงาะนั่งอยู่ กรณ
เห็น พระสังข์ รูปร่าง เป็นทอง งดงาม นั่งอยู่บนแท่นศิลา
เช่นนั้น ก็จำไม่ได้ต่างคนก็สะดุ้งตกใจกลัวด้วยความ
ประหลาดใจ พลองปรึกษากันว่า “ท่านผู้นี้คงไม่ใช่
มนุษย์ คงจะเป็นเทวดาแน่นอน ต่างพากันเข้าไปกราบ
ไหว้ แล้วถามว่าพระองค์เป็นเทวดาหรือพระอินทร์พระ
พรหมประการใดเจ้าข้า! หรือนาคครุฑคนธรรพ์ซึ่งแปลง
กายมานั่งอยู่ที่นี่ ขอพระองค์ได้โปรดกรุณาให้เนื้อแก่พวก
ข้าพเจ้าคนละตัวเถิด เพราะพวกข้าพเจ้าไม่ได้ ไปถวาย
พระเจ้าแผ่นดินคนละตัวแล้วก็จะต้องตายทั้งหกคน ขอ
พระองค์จงประทานชีวิตแก่พวกข้าพเจ้าเถิด พวกข้าพเจ้า
จะทำพลีกรรมบวงสรวงแก่พระองค์ตามแต่จะต้องการ.”

พระสังข์ตอบว่า “เราไม่ใช่พระอินทร์พระพรหม หรือใคร ๆ ตามที่ท่านเข้าใจคอก เราเป็นมนุษย์อยู่แถว พาราณสีนี่เอง, ถ้าเราให้เนื้อแก่พวกท่านแล้ว พวกท่าน จะบูชาคุณเราด้วยสิ่งอะไร ?” เขยทั้งหกฟังต่างพิศวงแต่ ไม่กล้าซักไซ้ รับผิดชอบต่อด้วยความคึกใจว่า “พวกข้าพเจ้าจะ บูชาคุณท่านด้วยแก้วเจ็ก प्रकार หรือโถกระบือหรือ สมบัติอื่นที่พวกข้าพเจ้ามีอยู่” พระสังข์จึงกล่าวว่า “เรา ไม่ต้องการของเหล่านั้น เราต้องการใบหูของพวกท่าน คนละหน่อย, ถ้าพวกท่านให้เราได้ เราก็จะให้เนื้อตาม ต้องการ ถ้าให้เราไม่ได้ เราก็ให้ไม่ได้เหมือนกัน” ทั้ง หกเขยต่างจวนใจ เพราะถ้าไม่ได้เนื้อไปถวายก็ต้องตาย, จึงจำเป็นต้องยอมตัดใบหูให้คนละหน่อย, แล้วพระสังข์ก็ ให้นำเนื้อคนละตัว ต่างก็ใจพากันนำเนื้อมาถวายพระเจ้า แผ่นดินตามรับสั่ง เป็นอันว่า รอดพ้นจากพระราชอาชญา ไปได้.

ฝ่ายพระสังข์อยู่ข้างหลังปลาทูว่า “บ้านนหกเขย คงไปถึงพระนคร และนำเนื้อเข้าไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน

แล้ว จ้าเราจักนำเข้าไปถวายบ้าง” แล้วร่ายมนตร์เรียก
 ผูกเนื้อมา จับเนื้อใต้ตัวหนึ่งแล้วก็สวมรูปเงาะจูงเนื้อนั้น
 เดินมาถึงพระนคร แล้วผูกเนื้อไว้ข้างปราสาท แล้วเข้า
 เผ้าพระเจ้าแผ่นดิน แล้วเสร็จ กราบทูลเป็นที่ไม่พอใจว่า
 “ข้าพระบาทใต้เนื้อมาถวายตัวหนึ่งตามรับสั่งแล้ว บัดนี้
 ใต้ผูกไว้ที่ข้างปราสาท โปรดให้อำมาตย์ ไปตรวจดูและ
 ผูกเสียให้ที” ครั้นแล้วก็กราบทูลลากลับไปที่อยู่ของตน.

เมื่อพระเจ้ากรุงพาราณสี ใต้ทรงฟังพระสั่งข้ทูล
 ดังนั้นก็ทรงประหลาดพระทัยยิ่งนัก จึงรับสั่งให้อำมาตย์
 ไปตรวจดูว่าเจ้าเงาะจะใต้เนื้อมาจริงหรือไม่ เพราะทรง
 แน่พระทัยอยู่ว่ารูปร่างอย่างเจ้าเงาะนั้น คงไม่สามารถจะ
 จะจับเนื้อมาถวายได้ ฝ่ายอำมาตย์ก็ออกไปตรวจดูตาม
 รับสั่ง พอเข้าไปใกล้ เนื้อนั้นเห็นคนก็ตกใจกลัว จึง
 กระโดดไป้วยกำลังแรงชนเชือกที่ผูกไว้บนชานคต เลยวิ่ง
 หนีเข้าป่าไป ให้คนทั้งหลายช่วยกันจับก็ไม่ทัน จึงกลับ
 มาทูลเหตุการณ์นั้นให้ทรงทราบทุกประการ.

ครั้นพระเจ้ากรุงพาราณสี ทรงจับผิดพระสังข์ใน
 เรื่องนี้ ไม่ได้แล้ว ก็ทรงคิดหาอุบายต่อไปใหม่ กล่าว
 คือ มีรับสั่งให้ หกเชย และ พระสังข์ เข้ามาเผา แล้วตรัสว่า
 “เจ้าทั้งเจ็ดจงไปหาหมูป่ามาให้เรากนดะตัวให้จงได้ ถ้า
 หาไม่ได้เราจะลงอาชญาประหารชีวิตเสีย” ฝ่ายหกเชย
 ก็พากันกราบลาไปเตรียมเครื่องมือต่าง ๆ พอรุ่งเช้าก็พา
 บริวารออกเที่ยวหาหมูป่าอย่างคร่งก่อน.

ฝ่ายพระสังข์ก็ ไปบอกภริยา แล้วก็สวมเกือกทอง
 เห็นบพระขรรค์เหาะไปยังป่า แล้วก็ถอดรูปเงาะนั่งอยู่
 บนแท่นศิลาตั้งคร่งก่อน พลากรายมนตรีอันวิเศษชื่อว่า
 มณีจินดา เรียกฝูงหมูป่าทั้งหมดให้มาประชุมที่อยู่ของตน
 แล้วก็อธิษฐานให้หมูป่าที่ถึงที่ตายอยู่แผนกหนึ่ง ที่ไม่ถึง
 ที่ตายให้อยู่แผนกหนึ่ง และหมูป่าทั้งหลายก็แยกกันตาม
 อธิษฐาน ด้วยอำนาจสักกิริยาของพระองค์.

ฝ่ายเชยทั้งหก ครั้นเที่ยวหาหมูป่าทุกหนทุกแห่ง
 ก็ไม่ได้ จนไปพบพระสังข์นั่งอยู่บนแท่นศิลา มีหมูป่า
 อยู่มากมาย จึงพากันเข้าไปกราบไหว้วิงวอนขอหมูป่า

แล้วสัญญาว่าจะถวายเครื่องพลีตามประสงค์. คราวนี้
 พระสังข์ขออนวมอกคนละนิ้ว, ถึงแม้ว่าหกเขยนั้นจะเสียกาย
 เพียงใด ก็จำเป็นต้องยอมให้เพราะกลัวตาย จึงยอมตัดนิ้ว
 ของตนคนละนิ้วให้แก่พระสังข์, แล้วพระสังข์ก็ให้หมูป่า
 ที่ดองที่ตายคนละตัว. เมื่อหกเขยได้หมูป่าครบกันแล้ว จึง
 พาเพื่อนำไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน ด้วยความดีใจ.

ฝ่ายพระสังข์พอหกเขยไปแล้ว จึงสวมรูปเงาะตั้งเต็ม
 แล้ว นำหมูป่าตายตัวหนึ่งเข้าไปถวายพระเจ้ากรุงพาราณสี
 ภายหลัง. ฝ่ายพระเจ้ากรุงพาราณสีทอดพระเนตรเห็น
 ตั้งหนักยงทรงประหลาดพระทัยหนักชน จึงตรัสถามว่า
 “เจ้าเงาะ ! เจ้าได้หมูป่านมาอย่างไร ?” พระสังข์จึงกราบ
 ทูลว่า “ข้าพระบาท เทียวไปในป่าพบหมูป่าตัวหนึ่งเข้าจึงนำ
 มาถวาย” ทูลท้วน ๆ ก็นั้นแล้วก็ทูลลาไปยังที่อยู่ของตน.

ตอนไปพระเจ้ากรุงพาราณสีเฝ้าแต่ราฟงว่า “เรา
 คิดหาอุบายจะหาความผิดมาอายเงาะถึงสองครั้งแล้ว ก็
 ไม่สมประสงค์เลย จะคิดอย่างไรดีหนอ ?” มาวันหนึ่ง
 ทรงคิดอุบายได้อย่างหนึ่ง พลังก็พระทัยตรัสแก่พระองค์

เองว่า “คราวนี้อายเงาะคงแพ้เราเป็นแน่อน, ก็จะมี
 บังคับให้มันหาปลา มันคงจะจำน้ำหาปลาไม่ได้เป็น
 แน่อน” ครั้นรุ่งเช้าจึงรับสั่งให้หาทกเขยและพระสังข์
 เข้ามาเฝ้า จึงบังคับว่า “วันนี้เจ้าทกเขยจงไปหาปลา
 ให้เราให้ได้คนละมาก ๆ ถ้าใครหาไม่ได้เราจะลงอาชญา
 ประหารชีวิตเสีย” ฝ่ายทกเขยได้ฟังรับสั่งดังนั้นก็ทูลตามมา
 เติร์ยมเครื่องมือจับปลาพร้อมแล้ว ก็พาบริวารไปยังแม่น้ำ
 แห่งหนึ่งคงแต่เช้า เพื่อเที่ยวเสาะหาปลาให้ได้ตามรับสั่ง
 ก็ไม่ได้ปลา.

ฝ่ายพระสังข์เมื่อได้ทราบรับสั่งแล้ว ก็รีบกลับมาบอก
 เล่าให้ภริยาฟัง พนางสวมเกือกแก้วเห็นบพระขรรค์เสร็จ
 แล้ว ก็ลาภริยาด้วยความเสนาหา แล้วก็เหาะไปนั่ง
 ถอดรูปเงาะนั่งอยู่บนแท่นศิลาริมแม่น้ำใกล้ ๆ กับที่ทกเขย
 หาปลาอยู่นั้น พนางรำยมนตร์มหาจินดากระชิบเรียก
 ผีปลา พนางอธิษฐานว่า “ปลาเหล่าใดที่ยังไม่ถึงที่ตาย
 จงพากันหนีไปเสีย, ปลาที่ถึงที่ตายจงมาออกันอยู่ที่นี่”
 พอขาดคำอธิษฐาน ปลาก็มาออกันอยู่ในสำนักพระสังข์

สิ้น ส่วนที่ไม่ถึงที่ตายก็ว่ายหลบหนีไป ไม่มีใครจับได้
 จึงทำให้หกเขยหาปลาไม่ได้จนตัวเดียว ต่างเที่ยวทอดแห
 ลงอวนทวนแม่น้ำขึ้นมา จนพบพระสังข์นั่งอยู่ริมฝั่งเข้าอีก
 ทำให้หกเขยนึกแปลกใจยิ่งนัก ต่างพูดกระซิบปรึกษา
 กันว่า “บุรุษคนนี้เป็นคนคนเดียวกัน กับคนที่เราพบ
 เมื่อคราวก่อนอีกนั่นแหละ เคยบอกแก่เราว่าเป็นมนุษย์
 แต่คงจะไม่ใช่มนุษย์เป็นแน่ เพราะมีรูปร่างงดงามผิด
 มนุษย์ คงจะเป็นเทวดาเจ้าป่า หรือพระอินทร์เป็นแน่
 นอน คราวก่อนเคยให้เนื้อและหมูป่าแก่พวกเรา คราวนี้
 พวกเราควรจะไปขอปลาที่ท่านสองคู่อีก ถึงท่านจะขอ
 ตักเอานิ้วมือเหมือนคราวก่อน ก็ยังดีกว่าต้อง ประหารชีวิต
 เพราะหาปลาไม่ได้ตามรับสั่ง” ครั้นปรึกษาคงตกลงกันแล้ว
 จึงเข้าไปหาพระสังข์กราบไหว้วิงวอนขอปลา. พระสังข์
 จึงถามว่า “ถ้าเราให้ปลาแก่พวกท่านแล้ว ท่านจะให้อะไร
 ตอบแทนเราบ้าง ?” หกเขยจึงตอบว่า “ท่านประสงค์
 สิ่งใด ที่ข้าพเจ้าสามารถจะถวายได้ก็จะจัดถวาย” พระสังข์
 จึงตอบว่า “เราต้องการจุมูกของพวกท่านคนละหน่อย

พวกท่านจะยอมให้ ได้หรือไม่ ?” หกเชยต้องยอมให้ด้วยความ
ความจนใจ ต่างก็ต้อนเนื้อปลาจุมุกของตนให้แก่
พระสังข์คนละหน้อย แล้วพระสังข์ก็ให้ปลาตามต้องการ
ต่างให้บริวารหาปลากลับมาถวายพระนครนำขึ้นถวายพระ-
เจ้ากรุงพาราณสีตามรับสั่ง.

ในครั้งสุดท้ายนี้ พระเจ้ากรุงพาราณสีตรัสถามว่า
“พวกเจ้าได้ปลามาแค่ไหน ?” หกเชยต่างกราบทูลว่า
“ปลาเหล่านี้พวกข้าพระพุทธเจ้าขอพระอินทร์มา” และ
กราบทูลต่อไปว่า “ของที่รับสั่งให้หาตั้งแต่เนื้อแล้วหมูป่า
แล้วปลาที่พวกข้าพระพุทธเจ้าได้มาทั้งสามครั้งนั้น เป็น
ของพระอินทร์ประทานมาทั้งนั้น” แล้วก็กราบทูลถึงเรื่อง
ไปหาเนื้อ หาหมูป่า และหาปลาให้ทรงทราบ ทุกประการ.
เมื่อพระเจ้ากรุงพาราณสีได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงยินดี และ
ทรงสรรเสริญในพระทัยว่า “บุตรเขยของเราทั้งหกมีบุญ
บารมีมาก ถึงแก่พระอินทร์ลงมาช่วยเหลือถึงสามหน.”

ฝ่ายพระสังข์ เมื่อหกเชย พาทั้ง ห้าปลา กลับ ไปแล้ว
ไม่ช้าก็หาบเอาปลาตามเข้าไปถวายพระเจ้ากรุงพาราณสี

บ้างเหมือนกัน ครั้นแล้วก็ทูลลากลับไปที่พักของตน. เมื่อ
 พระเจ้ากรุงพาราณสีเห็นพระสังข์ได้ปลามาตามสั่งเช่นนั้น
 ก็ไม่รู้ที่จะทำประการใดได้ จึงตรัสปรึกษากับพวกอำมาตย์
 ว่า “เราบังคับให้อ้ายเงาะหาสิ่งใด มันก็หามาให้ได้ทุก
 อย่างหมดหนทางที่จะจับผิดมันได้ เราหาอุบายอย่างไรจึง
 จะฆ่ามันได้” พวกอำมาตย์ก็ไม่รู้ที่จะกราบทูลอย่างไร.
 พระองค์ก็อดอันตันพระทัยอยู่ไม่รู้ที่จะทรงหาอุบาย
 อย่างไรต่อไป.

ครั้นนั้นแท่นบัณฑุกัมพลศิลา^๑ของพระอินทร์ผู้เป็น
 เจ้าสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งเคยอ่อนละมุนมาแต่ก่อน ครั้น
 เมื่อพระอินทร์ประทับนั่งก็บังเกิดแข็งกระด้าง และให้ทรง
 เร่าร้อนผิดปกติ ก็วยอำนาจบุญบารมีของพระสังข์ ทำ

-
๑. อานันต์คุณภาพนศิลา แท่นนี้กล่าวว่าเป็นหินมีสีแดงดังผ้าสักหลาดแดง
 (หรือสีดอกจําปา) ตั้งอยู่ภายใต้คันไม้สวรรค์ เรียกว่าคันปาริชาติ
 ตามปรกติพระอินทร์ประทับนั่งก็อ่อนนุ่ม ถ้าผู้มีบุญได้ความเดือดร้อน
 แล้ว แท่นนี้ก็ปรากฏแข็งกระด้างเพื่อให้พระอินทร์รู้เรื่อง จะได้ลง
 มาช่วย เรียกให้เต็มว่า บัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ เรียกย่อว่า แท่นบัณฑุ
 กัมพล ก็ได้.

ให้พระอินทร์ประหลาดพระทัย จึงเล็งทิพย์เนตร (คือ
 ตาทิพย์) สอดส่องดู ครั้นได้ทรงทราบเรื่องราว พระเจ้า
 กรุงพาราณสีคิดหาอุบายจะฆ่าพระสังข์ผู้ ไม่มี ความผิด
 คั้งนั้น แล้วก็ทรงดำริว่า “จำเราจะลงไปยังเมืองมนุษย์
 เพื่อทรมานพระเจ้ากรุงพาราณสี ให้รู้จักบุญบารมีของ
 พระสังข์ โดยถามปัญหาและทำพินันตีกถา เพื่อให้พระสังข์
 ได้โอกาสแก้ปัญหาและแสดงฝีมือตีกถา ให้ปรากฏแก่
 ประชาชนทั้งหลายต่อไป” ทรงดำริเช่นนั้นแล้วก็เหาะจาก
 วิมานมาลอยอยู่หน้าพระแกล ให้ปรากฏแก่พระเจ้ากรุง
 พาราณสีแล้วทรงถามปัญหาสองข้อดังนี้ “ข้อหนึ่งว่าสิ่ง
 อะไรเป็นแสงสว่างอย่างยิ่งในโลกนี้? ข้อสองว่าสิ่งอะไร
 เป็นความมืดอย่างยิ่งในโลกนี้?” แล้วทรงตรัสคุกคาม
 ต่อไปว่า “ให้ท่านหากคนมาแก้ปัญหาสองข้อนี้ ให้ได้ ใน
 วันที่เจ็ดนับตั้งแต่วันนี้ไป และเมื่อแก้ปัญหาได้แล้วให้
 ผู้นั้นเหาะขึ้นมาตีกถากับเราบนนอากาศ, ถ้าท่านไม่สามารถ
 จะทำเองได้คงวานกศหรือหาใครผู้สามารถมาทำให้ไม่ได้
 กก็ จนวนเวลาเพียงเพียงวันที่เจ็ดแล้วไซ้้เราจักตีศรัษะ

ท่านช่วยฉันเหล็กให้แตกกระจาย ณ บัดนั้น” ตรัสเท่านั้น แล้วพระองค์ก็เหาะหายไปจากที่นั้นกลับไปวิมานของพระองค์.

เมื่อพระเจ้ากรุงพาราณสีได้ทรงเห็นพระอินทร์มาแสดงพระองค์ให้ปรากฏกับพระเนตรเช่นนั้น ข้ากษัตริย์ก็ถามให้แก้ปัญหาและชวนให้ตีกลิในอากาศซึ่งพระองค์ไม่สามารถจะทรงทำได้เช่นนั้นแล้ว ก็ทรงตกพระทัยยิ่งนัก ครั้นรุ่งเช้าก็รับสั่งให้หาเสนาอำมาตย์ราชเสวก และหกเขยเข้ามาเฝ้าโดยด่วน พลาจตรัสเล่าเรื่องราวให้ฟังแล้วตรัสถามว่า “ใครจะรับอาสาไปแก้ปัญหาและตีกลิในอากาศกับพระอินทร์ได้บ้าง ?” บรรดาผู้ที่เฝ้าอยู่เหล่านั้นต่างพากันกราบทูลว่า “พวกข้าพระองค์ไม่สามารถจะแก้ปัญหาลูกและตีกลิบนอากาศดังพระดำรัส นั้นได้เว้นแต่ฤๅษีผู้สำเร็จฌานมีฤทธิ์เหาะเดินอากาศได้ นั้นแหละอาจสามารถจะแก้ปัญหาลูกและตีกลิบนอากาศได้.”

เมื่อพระเจ้ากรุงพาราณสีได้ทรงฟังดังนั้น ก็มีพระทัยเร้าร้อนเหมือนดังถูกไฟเผา จึงรับสั่งให้อำมาตย์

ประกาศแก่ราษฎรทั่ว พระราชอาณาจัก ให้รู้ทั่วกันว่าใคร
สามารถแก้ปัญหา และตีคลีกับพระอินทร์ บนอากาศได้บ้าง
พระองค์จะยกสมบัติให้ทั้งหมด. ฝ่ายพวกอำมาตย์ก็ให้เจ้า
พนักงานออกเที่ยวข่าวประกาศไปจนทั่ว พระราชอาณา-
จัก. แต่ก็มี ไก่มีผู้ ไก่มารับอาสา. ทำให้พระเจ้ากรุง
พาราณสีทรงเสวยพระทัยยิ่งนัก จึงทรงปรึกษากับพระ
มเหสีว่า “พอถึงวันที่เจ็ดตัวพเห็นจะต้องตายเป็นแน่แล้ว
เพราะไม่มี ใคร รับอาสา แก้ปัญหา และตีคลีกับ พระอินทร์
บนอากาศได้” ครั้นแล้วพระองค์ก็ทรงพระทัยแค้น.

ฝ่ายพระเทวีจึงกราบทูลพระสามีว่า “ขอพระองค์จง
ให้หาตัวเจ้าเงาะเข้ามาหาหรือคูป้าง บางทีเขาจะสามารถ
รับธุระของเราได้. หม่อมฉันเห็นว่าเขามีฤทธิ์พิศคน
ธรรมดาอยู่, เมื่อพระองค์ทรงบังคับให้เขาทำเนือหา
หมูป่าและปลา เขาคงเที่ยววิ่งหากินได้ตามรับสั่งทุกครั้ง,
หม่อมฉันเห็นว่าเขาเป็นคนฉลาด ในเชิงอุบายปัญญาดีอยู่”
ฝ่ายทกเขยและพวกอำมาตย์ผู้หมอบเฝ้าอยู่ทนนึกพากัน
หัวเราะเยาะเย้ย แล้วทูลทักทายนชนพร้อมกันว่า “ข้าแต่

พระแม่เจ้า! เจ้าเงาะนั้นเท่ากับรูปหุ่นสักแต่ว่าเป็นมนุษย์
เท่านั้น จะสามารถแก้ปัญหาและติดสกับพระอินทร์ ได้
อย่างไร?” พระราชเทวีมีพระเสาวนีย์ว่า “เราสังเกตดู
เห็นว่า เจ้าเงาะมีอิทธิฤทธิ์มาก พวกเจ้าอย่าห้ามเลย
จงรีบไปตามตัวเข้ามาเดี๋ยวนี้เถิด เพื่อเขาจะช่วยธุระของ
เราได้บ้าง” พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงฟังพระราชเทวีตรัส
ดังนั้นก็ทรงเห็นด้วย จึงตรัสให้พวกอำมาตย์ไปตามเจ้าเงาะ
กับนางคันทาเทวีมาเฝ้าโดยด่วน. ฝ่ายพวกอำมาตย์ก็รีบ
ออกไปตามพระสั่งชกับนางคันทาเทวีเข้ามาตามรับสั่ง.

เมื่อพระเจ้ากรุงพาราณสีกับพระราชเทวีได้ ทอด
พระเนตร พระสั่งชกับนางคันทาเทวีเข้ามาเฝ้าแล้วจึงตรัส
เล่าโลมเอาก็ว่า “นี่แน่พ่อเงาะ บัดนี้บิดานี้ ไม่มีความสุข
เลย เพราะพระอินทร์มาตามปัญหาและทำให้ติดสกับบน
อากาศ บิดาและประชาชนพลเมืองทั้งหมดไม่มีใคร
สามารถจะแก้ปัญหา และรับติดสกับท่านได้แล้ว พอถึง
วันที่เจ็ดท่านก็ถามว่า จะเอาหมอนเหล็กมาตีศีรษะให้
แตกทำลาย” แล้วพระองค์ทรงบอกปัญหาสองข้อ และ

ทรงเล่าเหตุการณ์ทั้งปวงให้พระสังข์ฟังโดยถี่ถ้วนทุกประการแล้วตรัสว่า “ถ้าพ่อช่วยเปลื้องทุกข์ของบิดาในครั้งนี้ได้ บิดาจักยกราชสมบัติทั้งหมดให้พ่อ” ครั้นตรัสมาถึงเพียงนั้นแล้วก็ทรงนิ่งอยู่ด้วยทรงกระตาคแก่พวกอำมาตย์ทั้งหลายเพราะพระองค์ก็ยังทรงปรมาทพระสังข์อยู่ว่าจะช่วยพระองค์ที่ ไหนได้, แต่ที่ทรงซังกายตรัสไปเช่นนั้น ก็เพราะเกรงพระทัยพระราชเทวีเท่านั้น เมื่อพระสังข์ได้ฟังดังนั้นจึงกราบทูลว่า “พระองค์อย่าทรงพระวิตกในข้อนี้เลย ข้าพระองค์จะรับอาสาสนองพระเดชพระคุณเอง” วันนั้นเป็นวันครบหก เวลาเย็นเมื่อพระสังข์กราบทูลดังนั้นแล้วก็ถวายบังคมลากลับไปที่พักของตนก่อน. ฝ่ายหกชายและพวกอำมาตย์ต่างประหลาดใจยิ่งนักพากันพูดว่า “เจ้าเงาะมีรูปร่างไม่สมประกอบเช่นนั้น จะกล้ารับอาสาทำการอันสำคัญอย่างนี้ ได้เจียวหรือ น่าอัศจรรย์นัก” ต่างพากันกล่าวขวัญพระสังข์ช่วยประการต่าง ๆ.

ครั้นรุ่งขึ้นเช้าครบเจ็ดวัน พระเจ้ากรุงพาราณสีมีพระทัยหวาดหวั่นราวจะแตกออกเป็นเจ็ดภาค จึงรับสั่ง

ให้อำมาตย์ไปตามตัวเจ้าเงาะให้มาโดยเร็ว, ฝ่ายพวก
 อำมาตย์ก็รีบไปบอกพระสังข์ว่า พระราชบิดารับสั่งให้ไป
 เผ้าเทียน เมื่อพระสังข์ได้ฟังดังนั้น จึงบอกแก่นาง
 คันทาทะวี่ว่า “พี่จะไปเผ้าพระราชบิดา น้องจงไปเผ้า
 ด้วยกัน” ครั้นแล้วก็รีบแต่งตัวพาพระนางคันทาทะวี่ เข้า
 มาเผ้าพระราชบิดา ณ ห้องพระโรง. ฝ่ายพระเจ้ากรุง
 พาราณสีทอดพระเนตรเห็นพระสังข์กับนางคันทาทะวี่จึง
 ตรัสว่า “พ่อเงาะ เจ้าอาสาจะแก้ปัญหาและคดีแทนตัว
 บิดาเหตุไรจึงมาช้านัก ถ้าเจ้าไม่มาหรือมาช้ายิ่งกว่านี้อีก
 นิดหน่อยเท่าไหน บิดาก็จะตงตตายเป็นแน่แท้.”

พระสังข์กราบทูลว่า “ถ้าพระองค์มีพระประสงค์
 จะให้ข้าพระบาทแก้ปัญหาคดีคดีกับพระอินทร์ในเวลา
 โดแล้ว ขอพระองค์จงมีรับสั่งแก่พวกอำมาตย์ราชบริพาร
 และประชาราษฎร มาประชุมกันให้พร้อมเพรียงทันก่อน,
 ข้าพระบาทจะขอรับอาสาแสดงความสามารถให้ปรากฏ
 เป็นพระเกียรติยศของพระองค์ ต่อหน้าประชุมชนนั้น
 ให้จงได้”

ฝ่ายพระเจ้ากรุงพาราณสี ก็ให้อำมาตย์จัดการตามที
 พระสังข์กราบทูลทุกประการ ครั้นอำมาตย์ราชบริพาร
 และประชาราษฎรมาประชุมกันพร้อมแล้วมีข้า สมเด็จ
 อมรินทร์ราชกัเสด็จมาสำแดงพระองค์เหาะลอยอยู่เหนือ
 ที่ประชุมนั้น ทรงรอกอยผู้ที่จะแก้ปัญหาลงและตีคลีกับ
 พระองค์ ล่าตบนั้นพระสังข์จึงยืนขึ้นประกาศว่า “บัดนี้
 ไม่มีผู้ใดจะรับธุระแก้ปัญหาลงและตีคลีกับ พระ อินทร์ แทน
 พระเจ้าแผ่นดินได้แล้ว พระองค์จึงจะจงตัวข้าพเจ้าให้
 ช่วยรับอาสาทำธุระแทนพระองค์ ถ้าหากพระอินทร์แพ้
 ข้าพเจ้า พระองค์จะทรงยกราชสมบัติให้ข้าพเจ้าทั้งหมด
 ขอท่านทั้งหลายจงเป็นพยานให้ข้าพเจ้าด้วย” เมื่อประกาศ
 ในที่ประชุมดังนั้นแล้ว ก็ทรงถอดรูปเงาออกจากพระกาย
 แล้วทรงสวม เกือก ทอง และ ทรงจับ พระ ชรรค์ แก้ว ด้วย
 พระหัตถ์เบื้องขวา แล้วเหาะขึ้นไปลอยอยู่บนอากาศ งาม
 ปราบภูคูดงพญาหงส์ทอง ฝ่ายพวกอำมาตย์ราชบริพาร และ
 ประชาราษฎรทั้งหลายแลเห็นฤทธาภาพของพระสังข์ดัง
 นั้น ต่างก็บังเกิดอัศจรรย์ใจทุกถ้วนหน้าพากันเลื่อมใส

ประนมมือช้องสารุการชมเชยด้วยประการต่าง ๆ เสียง
 แข็งแข็ง ไปทั่วพระลานหลวง.

ครั้นแล้วพระอินทร์ก็ตรัสถามพระสังข์ว่า “ทุก่อน
 ท่านนักปราชญ์ปัญหาข้อหนึ่งว่าสิ่งอะไรเป็นแสงสว่างอย่าง
 ยิ่งในโลกนี้, และปัญหาข้อสองว่า สิ่งอะไรเป็นของมืด
 อย่างยิ่งในโลกนี้ ท่านจะอธิบายเป็นประการใด?” พระ
 สังข์จึงตอบว่า “ปัญหาข้อหนึ่งนั้น ได้แก่บุคคลผู้เลื่อมใส
 ในคุณพระรัตนตรัย^๑ และตั้งอยู่ในศีลรักษาภิกขุวาจาให้
 สุภาพเรียบร้อยเป็นที่รักของประชุมชน และบริจาคทาน
 ตามกำลังเพื่อให้ความสุขแก่สาธารณชนทั่วไป หมั่นสดับ
 ธรรมคำสั่งสอนของนักปราชญ์, และเป็นผู้มีจิตเมตตา
 กรุณาแก่สัตว์ทั่วไป, บุคคลเช่นนั้นแหละชื่อว่าเป็นผู้สว่าง
 อย่างยิ่งในโลก และปัญหาที่สองนั้น ได้แก่บุคคลผู้ทำโทษ
 แก่ผู้อื่นที่ไม่มีความผิด, นำคนอื่นให้เขาวิวาทกัน, ทำ

๑. รัตนตรัย แปลว่าหมวดสามแห่งแก้วเอาความว่าแก้วสามประการ
 คือพระพุทธเจ้า, พระธรรมเจ้า, และพระสงฆ์เจ้า เรียกว่า
 ไตรรัตนก็ได้.

อนันตริยกรรม^๒ มีการฆ่าบิดามารดาเป็นต้น, ไม่ฟังคำสั่งสอนของนักปราชญ์, และเป็นผู้มีจิตลามกไม่มีเมตตา กรุณาแก่สัตว์ทั้งหลาย, บุคคลเช่นนี้แหละชื่อว่าเป็นผู้ทำ ความผิดอย่างยิ่งในโลกล้วน เมื่อพระสงฆ์แก่ปัญหาสองข้อนี้ จบลงแล้ว เทพคามีพระอินทร์เป็นประธานและมนุษย์ ผู้ประชุมกันอยู่ ณ สถานที่นั้น ต่างก็เลื่อมใสซึ้งสาธุการ เสียงแข็งแซ่ ไปตลอดที่ประชุมนั้น.

ครั้นพระสงฆ์แก่ปัญหาถวายพระอินทร์ได้ถูกต้อง เสร็จแล้ว, จึงได้เริ่มทักท้วงพระอินทร์บนอากาศต่อไป ทั้งสองข้างต่างมีรัศมีกายงดงามยิ่งนัก และทั้งภริยาทำทาง ทักท้วงแคล้วคล่องว่องไวด้วยกันทั้งสองฝ่ายทำให้บรรดา ผู้มาประชุมอยู่ ณ สถานที่นั้น บังเกิดอัศจรรย์ใจยิ่งนัก ต่างพากันสรรเสริญเจริญพรแก่พระสงฆ์ เสียงแข็ง แซ่ เป็น

๒. อนันตริยกรรม แปลว่ากรรมอันให้ผลไม่มีระหว่างกัน คือต้อง คณนรกไม่มีได้ผู้ใดเกิดจนกว่าจะถึงกำหนดสิ้นโทษ นับว่าเป็นกรรม หนักที่สุดในพุทธศาสนา มี ๕ อย่าง คือ ฆ่าบิดา, ฆ่ามารดา, ฆ่าพระอรหันต์, ทำสงฆ์ให้แตกกัน, ทำให้พระบาทพระพุทธรเจ้า เป็นห้อเลือดขึ้น.

โกลาหล ครั้นได้เวลาอันสมควรแล้วพระอินทร์ก็เสด็จทำ
 ศึกให้พลังพลาดแพ้พระสังข์แล้วก็เหาะหนีขึ้นสวรรค์ไป.
 ฝ่ายพระสังข์ก็ติดตามพระอินทร์ไป จนไม่เห็นตัวแล้วก็
 กลับมาถวายบังคมพระเจ้ากรุงพาราณสีต่อหน้าประมุขชน
 ทงหลายเหล่านั้น. ฝ่ายหกเชยครั้นได้เห็นพระสังข์มีรูปร่าง
 งดงามเช่นนั้น ต่างพากันพิศวงงงงวยปลางซุบซิบกันว่า
 “อายเงาะป่าซึ่งมีรูปร่างน่าเกลียดน่าชังเห็นปานนั้น เหตุ
 ไฉนกลับมามีบุญบารมีมากเช่นนี้หน้าอศจรยนัก ชะรอย
 มันจะอุบายหลอกลวงพวกเราหวังจะเอาราชสมบัติของ
 พระราชบิดาเป็นแม่ของมัน.”

ฝ่ายพระสังข์ได้ฟังถ้อยคำของหกเชย กล่าวใส่ความ
 เช่นนั้นจึงตรัสว่า “ดูก่อนท่านทั้งหก เมื่อพระราชบิดา
 รับสั่งให้พวกเราไปหาเนื้อ มาถวายท่านทั้งหลายไปพบ
 ข้าพเจ้านั่งอยู่บนแท่นหินและอ่อนวอนขอเนื้อข้าพเจ้าแล้ว
 ก็กบิ่หูบูชาข้าพเจ้าคนละหน้อย ข้าพเจ้าสงสารก็ให้เนื้อ
 แก่ท่านคนละตัว ครั้นต่อมาท่านพากันไปหาหมูป่า ก็ไป

พบข้าพเจ้าเข้าอีก ได้ตัดนิ้วมือคนละนิ้วบูชาข้าพเจ้า, ข้าพเจ้าก็ให้หมูป่าคนละตัว, ในครั้งสุดท้ายพวกท่านไปหาปลา ก็พบข้าพเจ้าอีกที่ริมฝั่งแม่น้ำ ได้ตัดจมูกของตนคนละหน้อยออกบูชาข้าพเจ้า ข้าพเจ้าคิดสงสารจึงให้ปลาแก่พวกท่านตามต้องการ” ครั้นแล้วพระสังขก็เอาใบหูนิ้วมือ และจมูกออกมาแสดงต่อพระเจ้ากรุงพาราณสี และประชาชนทั้งหลาย แล้วจึงย้อนถามเขยทั้งหลายว่า “ตามที่ข้าพเจ้าพูดนี้จริงหรือไม่” ฝ่ายหกเขยไม่รู้ที่จะหลบหลีกเลี่ยงประการใด จึงต้องรับว่าจริง.

ฝ่ายพระเจ้ากรุงพาราณสีทรงทราบดังนั้น ก็ทรงพระพิโรธหกเขยเป็นอันมาก พลังรับสั่งว่า “แต่เดิมพวกเจ้าบอกแก่เราว่า ไปพบพระอินทร์และบอกว่าพระอินทร์ประทานเนื้อ หมูป่าและปลาให้เจ้าจึงนำของเหล่านั้นมาให้เรา และกล่าวโอ้อวดต่าง ๆ ล้วนเป็นอุบายหลอกลวงเราทั้งนั้น หากความจริงมิได้, พวกเจ้านมสนทานอันเลวทรามที่สุด หากความอายมิได้เลย”

ฝ่ายภริยาของ ทกเชย ได้ทราบ ความชั่วร้าย ของสามีตน
 เช่นนั้น ต่างก็ระอวยใจซึ่งโอรสสามีของตนต่างตัดพ้อว่า
 “ท่านทั้งหกเป็นคนอันธพาลมีสันดานเลวทรามยิ่งนัก หา
 ความอายมิได้, ย่อมทำให้ลูกเมียเสียเกียรติยศ ได้รับความ
 อับอายขายหน้า ประชาชน ทั้งหลาย เหลือที่จะประมาณ”
 เมื่อทกเชยได้ฟังพระเจ้าแผ่นดินรับสั่งติเตียนด้วย ทรง
 พระพิโรธเป็นอันมาก ข้าได้ฟังภริยาตนตัดพ้อต่าง ๆ
 นานาเช่นนั้น ต่างก็กระหนกตกใจด้วยความกลัวพระราช
 อาชญา ทั้งมีความอับอายขายหน้าต่อประมุขชนเป็นกำลัง
 ต่างพากันลนลานเข้าไปกราบพระบาทพระสังข์พลาจรำพัน
 ขอขมาโทษด้วยประการต่าง ๆ พระสังข์เห็นดังนั้นก็มีจิต
 กรุณายกโทษให้.

พระเจ้ากรุงพาราณสีจึงมีรับสั่ง ให้จัดการราชภิเษก
 พระสังข์กับนางคันทาเทวี ให้ครอบครองราชสมบัติ ณ
 เมืองพาราณสีต่อไป ได้พระนามปรากฏว่า ‘พระสุวรรณ-
 สังข์’ มีเกียรติยศและเกียรติคุณแผ่ไปในสากลชมพูทวีป.
 ตั้งแต่นั้นมา เมืองพาราณสีก็บริบูรณ์ด้วย ข้าวปลาอาหาร

ทั้งฝนฟ้าก็ตกตามฤดูกาลบวชราษฎรก็เบิกบานอยู่เย็นเป็นสุขทุกคืนวัน.

ครั้นต่อมาวันหนึ่ง พระสังข์ทรงระลึกถึงพระมารดาขึ้นมาแล้วทรงรำพึงว่า “เราได้พลัดพรากจากพระมารดามานานนักหนาไม่ทราบข่าวเลยว่า บ้านนี้พระมารดาจะยังคงมีชีวิตอยู่หรือสิ้นชีพเสียแล้ว เป็นประการใดเราควรจักเที่ยวสืบข่าวพระมารดาตามชนบทน้อยใหญ่ เมื่อพบพระมารดาแล้วจะ ได้รับมายัง พระนคร เพื่อได้ปรนนิบัติบำรุงสนองพระคุณ ให้พระองค์ได้รับความสุขต่อไป.”

ครั้นทรงรำพึงดังนั้นแล้ว จึงทรงเล่าเรื่องราวให้พระนางกัณฑ์ท้าวทรงทราบโดยละเอียด และยินยอมเห็นด้วยแล้ว จึงไปเฝ้าทูลลาพระเจ้ากรุงพาราณสี ทรงทูลชี้แจงเรื่องราวให้ทรงทราบทุกประการ ครั้นพระเจ้ากรุงพาราณสีทรงยินยอมประทานพระอนุญาตแล้ว ก็ลาพระนางกัณฑ์ท้าวออกจากพระนครเที่ยวสืบข่าวพระมารดาไป โดยลำดับจนกระทั่งถึงเมืองมัททราษฎร์ พระองค์ก็เสด็จเข้าไปใน

พระนครสืบตามชาวเมืองทุกหนทุกแห่งก็ไม่ได้ข่าวคราว-
เลย จึงเดินต่อไปจนถึงบ้านธนูชัยเศรษฐี.

ฝ่ายธนูชัยเศรษฐีเห็นพระสังข์มีรูปร่างอันงาม
ผิวดมผดตามนุษย์ นึกประหลาดใจ จึงเรียกเข้าไปไต่ถาม
พระสังข์จึงแจ้งความว่า มาเที่ยวสืบข่าวหาพระมารดาและ
ถามท่านเศรษฐีว่า “พระมารดาข้าพระเจ้าชื่อนาง
จันทาทะวี่ ท่านรู้จักบ้างหรือไม่ ?” ท่านเศรษฐีนึกได้เสียด
อยู่ครู่หนึ่งแล้วตอบว่า “ไม่รู้จัก” และกล่าวต่อไปว่า
“ในแถบบ้านนี้เราไม่เห็นมีหญิงที่ชื่อจันทาเลย” พนาง
พิจารณาตุ๊กติ๋ยามารยาทพระสังข์เห็นสุภาพเรียบร้อย ทั้ง
รูปร่างกึ่งดงามก็เข้าใจว่าคงเป็นผู้มีตระกูล มาแต่ที่ไกล
จึงเกิดความเลื่อมใสนับถือเชื่อเชิญให้พระสังข์พอนพักรับ
ประทานอาหารในบ้านของตน พนางเรียกบ่าวไพร่ให้จัด
หาอาหารมาเลี้ยงพระสังข์ ส่วนตัวก็นั่งสนทนาอยู่ทนน
กัวย.

เมื่อพระสังข์เสวยกระยาหารเห็นมีไอซารสคั่งของ
ทิพย์พระองค์จึงตำริว่า “ผู้ปรุงอาหารอันประณีตเช่นนี้

นอกจากผู้ทำกับข้าวถวายพระเจ้าแผ่นดินแล้วก็คงไม่มีใคร
 ทำได้ดังเพียงนี้หรือบางที่พระมารดาเราปลอมแปลงมา
 เป็นแม่ครัว อยู่ในเรือนเศรษฐีบ้างกระมัง ?” ครั้นแล้ว
 จึงถามเศรษฐีว่า “ใครเป็นแม่ครัวของท่าน ?” ผู้มือปรุง
 อาหารก็เลิกหาที่เปรียบมิได้.” ท่านเศรษฐีตอบว่า “มี
 หญิงคนหนึ่งได้มาพักอาศัยอยู่กับเราเป็นคนสุภาพเรียบร้อย
 ร้อยทั้งฝีมือทำกับข้าวก็ดีเลิศเราจึงตั้งใจให้หล่อนเป็นแม่-
 ครัว กับข้าวที่ท่านรับประทานนี้เป็นฝีมือหล่อนทำทงนั้น”
 พระสังขยงสงสัยหนักขึ้น จึงกล่าวขอร้องเศรษฐีเพื่อขอ
 ดูตัวแม่ครัว ท่านเศรษฐีจึงให้คนไปตามแม่ครัวคือพระ-
 นางจันทามาให้พระสังข์ทอดพระเนตร.

ฝ่ายพระสังข์ทอดพระเนตรดูพระมารดาก็จำไม่ได้
 เพราะได้พลัดพรากจากกันมาตั้งแต่พระองค์ยังทรงพระ
 เยาว์อยู่ จึงรับสั่งถามพระมารดาว่า “ท่านอยู่เมืองไหน
 เหตุไรจึงได้มาเป็นแม่ครัวของท่านเศรษฐีนี้ ?” พระนาง
 จันทาเทวีจึงเล่าความหลังให้ฟังว่า “เดิมข้าพเจ้าอยู่เมือง
 พรหมนคร เป็นอัครมเหสี ฝ่ายขวาของพระเจ้าพรหมที่ตัด

มีโอรสทรงนามว่า 'สังข์ทอง' นางสุวรรณจัมปากะเทวี
 มเหสีฝ่ายซ้าย คบคิดกับเสนาบดีแก๊งทุลยุงแต่พระสาม
 ีว่า พระโอรสเป็นกัลยาณกมลเมืองไม่ควรจะให้อยู่ในเมือง
 พระสามีทรงเชื่อคำรัสให้เอาโอรสกับตัวข้าพเจ้าใส่แพ
 ลอยน้ำไป, ภายหลังแพแตก ข้าพเจ้ากับโอรสพลัดกัน,
 ข้าพเจ้าชนฝั่งใต้ จึงได้มาอยู่เป็นแม่ครัวของท่านเศรษฐี
 แต่พ่อสังข์โอรสข้าพเจ้าจะเป็นหรือตาย ข้าพเจ้าไม่ทราบ
 ข่าวคราวเลย”

เมื่อพระสังข์ได้ทรงฟังพระมารดาเล่าเรื่องราวให้ฟัง
 ตั้งนนักทราบซัดว่า พระนางเป็นพระมารดา ทรงกลน
 น้ำตาไว้มิได้ ทรงสะอึกสะอื้นกันแสง พลาถกลานเข้าไป
 กราบเท้าพระมารดาแล้วทูลว่า “พระมารดาของลูกลูกน
 แหละเชื่อว่าสังข์ทอง” แล้วทรงเล่าเรื่องราวตั้งแต่พลัด
 พรากกันมาให้พระมารดาฟังทุกประการ เมื่อพระนาง
 จันทาเทวีได้ทรงฟัง ก็ทรงเข้าสวมกอดพระลูกรักแล้ว
 สะอึกสะอื้นรำพันต่าง ๆ นานา เสยพากันทรงพระกันแสง
 อยู่ ณ ที่นั้นทั้งสองพระองค์ ครั้นก็อวยคลายโศกเศร้าลง

แล้ว พระสังข์จึงตรัสขอบบุญคุณเศรษฐีด้วยประการ
 ต่าง ๆ ที่ได้ทรงเอื้อเฟื้ออุปถัมภ์เลี้ยงมารดาให้ได้รับความสุข
 จนได้มาพบกัน ครั้นแล้วจึงตรัสแก่เศรษฐีว่า “ข้าพเจ้า
 จะขอรับเอาพระมารดากลับไปยังพระนคร เพื่อปรนนิบัติ
 บำรุงให้ท่านได้รับความสุขต่อไป” เมื่อเศรษฐีได้ทราบ
 เรื่องราวตลอดแล้วก็ดีใจ พลากรำพันขอโทษต่าง ๆ
 นานา ในการที่มีใ้รู้จักพระสังข์และพระมารดาพระสังข์
 แล้วก็จัดเสียบียงอาหารมอบให้พระสังข์กับพระมารดาเพื่อ
 เดินทางกลับ ฝ่ายพระสังข์เมื่อแสดงความขอบใจท่าน
 เศรษฐีเป็นอันมาก แล้วก็อำลาพาพระมารดากลับมายัง
 พระนครแล้วพา พระมารดาเข้าเฝ้า พระเจ้า กรุงพาราณสี
 แล้วทูลเล่าเรื่องราวที่ได้ ไปพบพระมารดาให้ทรงทราบทุก
 ประการ.

ฝ่ายพระเจ้ากรุงพาราณสีได้ทอดพระเนตรเห็น
 พระสังข์พาพระมารดามาถึงแล้ว ก็ทรงโสมนัสยิ่งนัก
 จึงทรงตั้งพระมารดา พระสังข์ไว้ในตำแหน่งพระพันปี

หลวง และทรงมอบราชสมบัติให้พระสังข์ครอบครอง
เป็นสุขตลอดมา.

ฝ่ายพระสังข์ตั้งพระทัยปกครองประชาราษฎรให้อยู่
เย็นเป็นสุข ทรงสั่งสอนอำมาตย์ราษฎรให้ตั้งอยู่ในความดี
ความชอบ บ้านเมืองก็อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา จนปรากฏ
พระเกียรติคุณทั่วไปว่า พระองค์ทรงครอบครองราช
สมบัติในเมืองพาราณสี ดีเลิศกว่าพระเจ้าแผ่นดินอื่น ๆ
ในสากลชมพูทวีป พระนครนนครนรมย์สมบูรณ์ด้วยแก้ว
แหวนเงินทองตั้งเมืองสวรรค์ฝูงอาณาประชาราษฎรต่าง
พากันสรรเสริญทุกถ้วนหน้า กิตติศัพท์ก็ปรากฏไปถึงเมือง
พหมนคร ซึ่งพระเจ้าพหมทัตต์ ผู้เป็นพระราชบิดา
ของพระสังข์ทรงครอบครองอยู่.

ฝ่ายพลเมืองชาวพหมนคร ได้ทราบเหตุตั้งนั้นแล้ว
ต่างปรึกษากันว่า “พระสังข์กุมารยังไม่สิ้นชีพ กลับได้
เป็นยอดกษัตริย์ครอบครองสมบัติ ณ เมืองพาราณสีมีบุญ
บารมีมาก ถ้าพวกเราขึ้นอยู่ในเมืองนี้ต่อไป ก็จักถึงความ
พินาศเป็นแน่نون เพราะพระเจ้าแผ่นดินผู้ไม่ตั้งอยู่ใน

ราชธรรม จนพระโอรสของพระองค์ก็ยกเอาไปลอยแพ
เสียได้ นับประสาอะไรกับพวกเราผู้เป็นชาวเมือง เพราะ
ฉะนั้น พวกเราไม่ควรจะอยู่ในเมืองนี้ต่อไป” เมื่อปรึกษา
หารือกันตั้งนั้นแล้วต่างก็พากันรีบรียาหนีไปอยู่ ณ เมือง
พาราณสีเป็นอันมาก.

ยังมีอำมาตย์ผู้ใกล้ชิดพระเจ้าพรหมทัตต์ผู้หนึ่งเที่ยว
ตรวจตราพระนคร เห็นประชาชนร่ววงโรยลงไปมากจึงไป
กราบทูลพระเจ้าพรหมทัตต์ว่า “ข้าพระพุทธเจ้าออกตรวจ
ราชการทั่วไป ได้เห็นพลเมืองเบาบางลงน่ากลัวบ้านเมือง
จะล่มจม ทงนเป็นด้วยพระองค์รับสั่งให้เอาพระโอรสกับ
พระอัครมเหสีใส่แพลอยไป แต่พระโอรสหาเป็นอันตาย
ไม่ กลับได้เสวยราชสมบัติ ณ เมืองพาราณสีมีบุญบารมี
มาก ทามีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดเสมอเหมือนไม่
บดขยี้พลเมืองเราต่างพากันไปอยู่เมืองพาราณสีเสียเป็นอัน
มาก ขอพระองค์จงเสด็จไปเมืองพาราณสี รับเอาพระ
ราชโอรสของพระองค์กลับคืนมาให้เสวยราชสมบัติเมือง
เราเถิด พระนครเราก็จะกลับมีเกียรติยศรุ่งเรืองและ

มีความเกษมสุขสำราญชนกัวยอำนาจบุญบารมีของพระ
 โอรสเน" แล้วอำมาตย์ผู้หนักทุลร่ำพันเปรียบเทียบ
 ถวายเป็นว่า "ถ้าพระองค์ทรงทวงขว้างพระโอรสผู้มีบุญบารมี
 เห็นปานนี้เสียแล้ว ชื่อเสียงเกียรติคุณความดีก็จะเสื่อม
 ทราบไป ดังแม่น้ำ ที่ขาดน้ำ ก็หาเป็นที่พึงแก่ประชาชน
 ทั่วไปไม่ และบ้านเมืองที่ขาดพระมหากษัตริย์ผู้มีบุญ
 บารมีเห็นปานดังพระราชโอรสของพระองค์นั้น ก็เปรียบ
 เหมือนโคลงช้างที่ขาดพญาช้างผู้ควบคุม นับวันจะกระจัด
 กระจายพลัดพรากกันไปหมด ถ้าพระองค์ไม่ทรงเชื่อถ้อย
 คำที่ข้าพระบาทกราบทูลนี้แล้ว ไม่ช้าพระนครของพระ
 องค์ก็จะถึงความเสื่อมทรามทรุดโทรมลงเป็นลำดับ ดังข้า
 พระบาทเปรียบเทียบถวายฉะนั้น ขอพระองค์ทรงพระ
 ตักรดงกาลเบื้องหน้าคือไปว่า ถ้าสนบุญบารมีพระองค์เสีย
 แล้วจะได้ ไครสืบสันตติวงศ์ต่อไป.

อนึ่งพระสังข์ก็เป็นพระโอรสของพระองค์ ซึ่ง
 ประสูติแต่พระนางจันทาเทวีโดยแท้ ขอพระองค์จงทรง
 วิจารณ์ถึงเหตุการณ์เบื้องต้นก่อน เติมพระองค์ทรงตั้ง

พระทัยจะหาพระโอรส ได้รับสั่งไว้ว่า ถ้าพระโอรสประสูติ จากพระนางแล้วไซ้ร้ ก็จงทรงยกราชสมบัติให้พระโอรส ครั้นไม่ได้พระโอรสสมประสงค์ พระองค์ก็ทรงสมาทาน คีลกับพระนาง ทรงอธิษฐานขอให้ได้พระโอรส, แล้ว พระองค์ก็ได้พระโอรส สมพระประสงค์ แล้ว ข้าพระบาท เห็นว่า ควรพระองค์จะรับ พระโอรส กับ พระมเหสี มายัง พระนครเรา และไม่ควรรจะเชื่อฟังคำยุยงส่งเสริมให้ร้าย แก่พระโอรสและพระมเหสีต่อไป.”

เมื่อท้าวพรหมหัตถ์ ทรงตรึกตรอง ถึงความหลัง ตาม ที่อำมาตย์นั้นราพัน ก็มีพระทัยอ่อนเห็นจริงด้วยทุก ประการ บังเกิดความสงสารพระมเหสีและพระโอรสเป็น ก่าสัง ถึงแก่ทรงพระกันแสง ครั้นพระองค์ก็อวยกลาย โศกเศร้าแล้วจึงตรัสว่า “เราขอขอบใจท่านมากในการที่ ได้แนะนำเช่นนี้ เราจะให้ ไปรับมเหสีและโอรสของเรา กลับคืนมาครองราชสมบัติเมืองนี้ตามคำของท่าน” ครั้น รุ่งเช้าพระองค์ก็ทรงปรึกษาหารือพวกอำมาตย์ทั้งหลายว่า “เราจะให้เสนาบดีผู้ใหญ่ ไปเมืองพาราณสี ขอรับเอา

พระมเหสีกับโอรสมาให้ครองเมือง ณ พรหมนครนี้ ท่าน
 ท่านทั้งหลายจะเห็นเป็นประการใด ?” พวกอำมาตย์ทั้ง
 หลายนั่งพายนัดเห็นด้วยทุกถ้วนหน้า แล้วพระองค์ก็ให้
 ตระเตรียมจตุรงคเสนาไว้พร้อมเสร็จสรรพ และให้จัด
 เครื่องราชบรรณาการไปถวาย พระเจ้ากรุง พาราณสี ด้วย
 อำมาตย์ทั้งหลายต่างก็รับจัดแจงตามรับสั่งทุกประการ.

ครั้นถึงวันกำหนดทั่วพรหมทัตต์ ก็ให้เสนาบดียก
 พลนิยกนำเครื่องราชบรรณาการ ออกจาก พระนครไปยัง
 เมืองพาราณสี จึงเข้าเฝ้าถวายราชบรรณาการพระเจ้า
 กรุงพาราณสี ครั้นเสร็จการปฏิสันถารตามประเพณีแล้ว
 จึงกราบทูลว่า “ บัดนี้พระเจ้าพรหมทัตต์พระราชบิดาของ
 พระสังข์กุมาร รับสั่งให้ข้าพระบาทนำเครื่องราชบรรณา
 การมาถวาย มีพระประสงค์ จะให้ ข้าพระบาท มาขอรับพระ
 สังข์กุมาร กับพระราชชนนี กลับไปครอบครองเมืองพรหม
 นครต่อไป ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดประทาน
 อนุญาตให้เถิด” ฝ่ายพระเจ้ากรุงพาราณสีได้ทรงฟังดังนั้น
 ก็ไม่เต็มพระทัยจะให้พระสังข์เสด็จไป จึงตรัสตักพ้อว่า

“พระสังข์กุมารและพระนางจันทาเทวีนี พระเจ้าพรหม-
 ทัตต์ตรัสว่าเป็นคนกาลกรรณี่ ทรงขับไล่เสียแล้ว เหตุไร
 จะมารับเอาไปอีกเล่า เราจะให้สองกษัตริย์นี้ ไปอย่างไร
 ได้.”

มหาเสนาบดีผู้นั้นเป็นผู้ฉลาดในการเพ็ดทูลจึงจึงวงวน
 ทูลว่า “ถ้าพระองค์ไม่โปรดกรุณายอมให้สองกษัตริย์นี้
 เสียดจันพระนคร ปล่อยให้ข้าพระบาทกลับไปแต่ผู้เดียว
 แล้ว ข้าพระบาทเชื่อแน่ว่า เมื่อพระราชาบิดามี ได้เห็น
 พระมเหสีกับพระโอรสแล้ว ก็จะทรงพระโศกาทูลแสน
 สาทัส เป็นเหตุให้พระองค์เสียดจันวงศ์เป็นแน่แท้ ด้วย
 พระองค์ทรงพระชราอยู่นักแล้ว และเมื่อพระเจ้าแผ่นดิน
 ของ ข้าพระบาท เสียดจันวงศ์ไป ด้วยความเสันทาใน พระ
 มเหสี และพระโอรสอย่างนั้นแล้ว เวรกรรมอันหนักก็จัก
 มีแก่พระองค์เป็นแม่นมั่น ขอพระองค์จงทรงพระกรุณา
 พระเจ้าแผ่นดินของข้าพระบาท ผู้ทรงรู้สึกความผิดแล้ว
 ให้ได้พบพระมเหสีและราชโอรสเถิด จะเป็นบุญทานน้อย
 ไม่.”

เมื่อพระเจ้ากรุงพาราณสีได้ทรงฟังคำสั่งเสนาบดีทุก
 ฝั่งนั้น ก็มพระทัยกรุณาพระเจ้าพรหมทัตต์เป็นอันมาก
 เหลือที่จะหัดทานไว้ จึงทรงยอมอนุญาต ฝ่ายมหา-
 เสนาบดีเมื่อได้รับอนุญาต เช่นนั้นแล้ว ก็มีความโลมNSS
 ยิ่งนัก จึงทูลสองกษัตริย์ว่า “บัดนี้พระราชบิดาใช้ให้
 ข้าพระบาทมาอัญเชิญพระองค์ เสด็จขึ้นไปครองราช-
 สมบัติ ณ กรุงพรหมนครต่อไป” พระสังข์จึงถามว่า
 “พระราชบิดาของเรายังทรงพระสำราญอยู่หรือ และ
 อาณาประชาราษฎร์ก็ยังเป็นสุขหรือประการใด ?” ท่าน
 เสนาบดีกราบทูลว่า “พระราชบิดาของพระองค์ทรง
 สำราญคืออยู่ แต่ทรงพระอาลัยถึงพระองค์และพระมเหสี
 เป็นนิตย์มิได้ขาด ทั้งประชาราษฎร์เมื่อทราบเกียรติคุณ
 ของพระองค์ ต่างก็ตั้งหน้าพากันหวังที่ฟังบุญบารมีของ
 พระองค์อยู่ถ้วนหน้า” สองกษัตริย์ทรงฟังดังนั้นก็ทรง
 รับคำอัญเชิญของท่านเสนาบดี.

ครั้นถึงกำหนดที่จะออกจากพระนคร พระสังข์จึงพา
 พระชนนีกับพระนางคันทาเทวีผู้มเหสี ไปกราบทูลลา

พระเจ้ากรุงพาราณสี พลองรำพันทูลขอบพระเดชพระคุณ
 ที่ทรงชูปะเลียงมาโดยประการต่าง ๆ ฝ่ายพระเจ้ากรุง-
 พาราณสี ได้ทรงฟังก็ทรงพระอาลัยในสามกษัตริย์นั้นเป็น
 อันมาก ในพระทัยมิไคร่จะให้จากไปเลย แต่ทรงจำ
 พระทัยอนุญาต พลองตรัสประทานพรว่า “ขอให้ท่าน
 ทั้งสามจงไปครอบครองราชสมบัติให้เป็นสุขสำราญ ทอ
 บำรุงพระนครให้ร่มเย็น ไพร่ฟ้าประชากราษฎรโดยธรรม
 สุจริตเถิด” สามกษัตริย์รับพรแล้วกราบถวายบังคมลาแล้ว
 ก็ออกมาลามหาชน บรรดาที่มาคอยส่งเสด็จ ณ ท้องพระ
 ลานหลวง แล้วเสด็จขึ้นประทับบนราชยาน พากันเคลื่อน
 กระบวนพลทหารออกพระนครพาราณสี ไปจนบรรลุถึง
 เมืองพรหมนคร.

ครั้นสามกษัตริย์ เสด็จมาถึงเขตพรหมนครแล้ว
 ท่านมหาเสนาบดี ก็รีบเดินทางล่วงหน้าเข้าไปกราบทูล
 พระเจ้าพรหมทัตต์ว่า “บัดนี้พระมเหสีพระราชโอรส
 พร้อมท้าวพระสนธิสา ของพระองค์ เสด็จมาถึง พระนครนี้
 แล้ว” พระเจ้าพรหมทัตต์ ได้ทรงทราบก็ทรงโสมนัสเป็น

อันมาก รับสั่งให้เจ้าพนักงานตีกองประกาศแก่ชาวพระ
นครว่า “ บัดนี้พระสังข์ลูกกรกเรามาถึงพระนครแล้ว เรา
จักออกไปรับลูกเราเข้ามา ให้ครองราชสมบัติ ขอให้ชาว
พระนครช่วยกันตักแต่งหนทางให้สะอาดทางงาม และพา
กันไปรับลูกเรา ” ครั้นแล้วพระองค์ก็พาอำมาตย์ราช
บริพาร เสด็จออกไปรับ สามกษัตริย์ ที่ปลับปลา ซึ่ง
เจ้าพนักงานตบแต่งเตรียมไว้ ฝ่ายสามกษัตริย์ทอศพระ
เนตรเห็นพระเจ้าพรหมทัตต์เสด็จออกมารับ ก็พร้อมกัน
เสด็จไปเฝ้าถวายบังคม.

เมื่อเสวกษัตริย์มาพร้อมกันแล้ว ต่างทรงพระกันแสง
รำพันถึงความหลัง โดยประการต่าง ๆ ครั้นสร้างโศก
เศร้าแล้ว ต่างก็ชวนกันเสด็จขึ้นเข้าในพระนคร ฝ่าย
พระเจ้าพรหมทัตต์จึงรับสั่งให้อำมาตย์จัดการทำพิธีอภิเษก
พระสังข์ กับ นางกันทาเทวี ขึ้นครองราชสมบัติ แทนพระ
องค์ และทรงตั้งพระนางกันทาเทวีผู้พระชนนีพระสังข์
ไว้ในตำแหน่งพระมเหสีฝ่ายขวาตั้งเดิม แต่พระนางหา
ยอมไม่ อ้างว่าประชาชนทั้งหลายกลัวว่าพระนางเป็น

กาลกรรณี่มีมลทินอยู่ ฝ่ายพระเจ้าพรหมทัตต์ตรัสขอโทษ
 พระนาง และทรงเล้าโลมปลอบโยนสักเท่าใด ๆ พระ
 พระนางก็ไม่ทรงยินยอม พระเจ้าพรหมทัตต์จึงให้ประชุม
 อำมาตย์ราษฎรมาพร้อมกันแล้วทรงถามว่า ใครจะยัง
 สงสัยว่าพระนางจันทาเทวีเป็นกาลกรรณี่บ้าง, ฝ่าย
 อำมาตย์ราษฎรทั้งหลาย ต่างทูลว่าไม่มีใครสงสัยว่าพระ
 นางเป็นกาลกรรณี่สนทั้งหมด เว้นไว้แต่ปาดกะเสนาบดี
 กับพระนางจัมปากะเทวีเท่านั้น คงยืนยันว่าพระนางเป็น
 กาลกรรณี่ พระนางจึงขอให้พระเจ้าพรหมทัตต์ ให้จัดการ
 ตั้งพิธีให้พระนางลุยไฟ เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของ
 พระนาง เพื่อให้ประจักษ์แก่ประชาชนทั้งหลาย ฝ่าย
 พระเจ้าพรหมทัตต์ขัตติมิได้ ก็ให้ตั้งพิธีก่อกองเพลิงขึ้นที่
 ท้องพระลานหลวง ให้พระนางลุยไฟตามที่พระนางขอ
 ร้อง ครั้นเจ้าพนักงานจัดการพิธีเสร็จแล้ว พระนางก็
 เสด็จไปยังที่ท่าพิธี ซึ่งมีกองไฟอันลุกโพล่งและมีอำมาตย์
 ราษฎรมาประชุมคู้ยู่ล้อมหลาม พระนางจึงถวายบังคม
 พระราชสามี แล้วจึงเปล่งวาจาตั้งสัตยาธิษฐานว่า ขอ

อำนาจเทพเจ้าผู้มีบุญฤทธิ์และขออำนาจความสัจย์สุจริต
ที่พระนางได้ประพาศมาให้ช่วยพิทักษ์รักษา ถ้าพระนาง
ไม่เป็นหญิงกาลกรรณประพาศการชั่วช้าลามก ตั้งคำ
กล่าวหาแล้ว ขออย่าให้เป็นอันตรายนะกองไฟนั้นเลย.

ครั้นจบคำอธิษฐานแล้ว พระนางก็ไหลเข้าไปใน
กองไฟ แต่ด้วยอำนาจความสัจย์สุจริต บังเกิดดอกบัวผุด
ขึ้นรับพระบาทพระนางไว้ จนพระนางลุยไฟได้สำเร็จ
ก็มี ได้เป็นอันตรายนะกองไฟแล้ว เมื่อ
ได้เห็นเหตุอัศจรรย์เช่นนั้นต่างก็พากันยินดี ร้องถวาย
สาธุการอยู่แข็งแรงแฝยพระเจ้าพรหมทัตตก็บังเกิดความ
ศรัทธาเป็นที่ยิ่ง ครั้นเชิญพระนางให้มาประทับใกล้
พระองค์ ทรงสรรเสริญความสัจย์สุจริตของพระนาง ด้วย
ประการต่าง ๆ.

ฝ้ายพระนางจัมปากะเทวีผู้มเหสีฝ้ายซ้าย เฝ้ายอยู่ทนน
ได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังนี้ ก็ให้บังเกิดความอัศจรรย์
ชายหน้าประชาชนเป็นที่สุด ชำผลกรรมแห่งความสุจริต
ชั่วร้ายของพระนางได้บันดาลให้พระนางคิดแข่งบุญวาสนา

เพื่อเอาชนะแก่ พระนางจันทาทะวี ให้จงได้ ด้วย ความริษยา
 พระนางจึงถวายบังคมพระราชสามี แล้วขอเสียดภัย
 พิสูจน์ความสุจริตด้วยการลุยไฟเช่นนั้นบ้าง ครั้นพระ
 ราชมามีอนุญาตแล้ว พระนางก็เปล่งวาจาอธิษฐานเช่น
 เดียวกัน ครั้นจบคำอธิษฐานแล้วพระนางก็โผล่เข้ากองไฟ
 แต่ด้วยผลกรรมอันชั่วร้ายของพระนางนั้นแก่กล้า จึงห้าม
 คอกบัวขึ้นรับทั้งคาคบไม้, เปลวไฟอันร้อนกล้ากลับกลอก
 นางให้ล้มลงถึงแก่ความตาย ต่อหน้าประชุมชนทั้งหลาย
 แล้วก็ไปบังเกิดในอวิจิมหานรก^๑ ตามบาปกรรมที่พระ
 นางทำไว้. ครั้นแล้วพระเจ้าพรหมทัตตาก็ทรงตั้งให้พระ
 นางจันทาทะวี เป็น พระอัครมเหสี ทรงอยู่เป็น สุขสำราญมี
 พระเกียรติคุณแผ่ไพศาลไปในประเทศน้อยใหญ่ บ้าน
 เมืองก็เป็นสุขสมบูรณ์ ด้วยอำนาจ บุญบารมี ของ พระสังข์

๑. อวิจิมหานรก คำสามัญมักเรียกว่า อเวจิมหานรก เป็นชื่อขุมนรกขุมหนึ่งลึกที่สุดของ
 นรกแปดขุม ผู้ทำบาปหนักที่สุดจึงจะไปตกอวิจิมหานรกนี้.

ทรงปกครองด้วยทศพิธราชธรรม^๑ตลอดมา.

ฝ่ายปาลกะเสนาบดี ผู้เป็นอำมาตย์ทูลจรีตเห็นแก่ลาภ
 ครั้นพระนางจัมปาศะเทวีผู้เป็นคู่กตสันชีพเสียแล้ว ข้า
 พระสงฆ์ผู้ทศนคิกทำร้าย ก็มาได้ปกครองบ้านเมืองถึง
 กึ่งกคกกล้วยมากชน จึงพาพวกพ้องหนีออกจากเมือง
 พรหมนครพากันไปยังเมืองปัญจาลราชบุรี เข้าเฝ้าพระเจ้า
 กรุงปัญจาลราชบุรีทูลยุยงว่า “บัดนี้พระสงฆ์ได้ผ่านสมบัติ
 ณ เมืองพรหมนครคิดกำเริบ จะเป็นใหญ่กว่ากษัตริย์ทั้ง
 หลาย จัดแจงพลทหารไว้มากมาย จักยกมาตีเมืองปัญจาล
 นี้ในมิช้า ข้าพระบาททราบแล้วจึงมาเฝ้าพระองค์ เพื่อ
 ได้ทรงป้องกันให้ทันทั่วทั้ง.”

๑. ทศพิธราชธรรม เป็นธรรมที่พระเจ้าแผ่นดินต้องรักษามี ๑๐ อย่าง
 คือ ๑. ทาน การพระราชทานเฉพาะบุคคล, ๒. ศีล การรักษามารยาท
 กายวาจาดีงาม, ๓. บริจาค การสละพระราชทรัพย์เป็นสาธารณ-
 ประโยชน์, ๔. อาชวระ มีพระอหยาศัยตรงในสุจริตธรรม, ๕. มัททวะ
 มีพระอหยาศัยอ่อนสุขุม, ๖. คปะ ทางบำเพ็ญกุศลขัดเกลาเผ่าพลาญ
 กิเลส เช่น ทรงสมาทานอุโบสถเป็นต้น, ๗. อโกละ ไม่ทรงกริ้ว
 โกรธโดยใช้วิสัย, ๘. อวิหีสา ทรงพระกรุณาไม่เบียดเบียนผู้อื่น
 ๙. ขันติ ทรงอดทนต่อทุกข์ยากต่าง ๆ, ๑๐. อวิโรธนะ ไม่ทรง
 ประพฤติให้ผิดจากทำนองคลองธรรม.

เมื่อพระเจ้ากรุงปัญญาละได้ทรงฟังดังนั้นสำคัญว่าจริง ก็ทรงพระพิโรธ ทรง ปรีक्षा เสนาบดี และ อำมาตย์ เห็นพร้อมกันว่า ควรจะยกกองทัพไปตีเมืองพรหมนคร เสียก่อน อย่าให้พระสังขทัฬหุศวร ครนตกลงกันแล้ว ก็ให้เกณฑ์ พลทหาร พร้อม สรรพ เพื่อจะไปตีเมือง พรหมนคร และจัดให้ท่านปาลกะเสนาบดีผู้รับอาสาควบคุมพลทหาร เป็นทัพหน้ายกไปก่อน แล้วจ้คมหาอำมาตย์ของพระองค์ คุมพลทหารเป็นทัพหลวง ยกตามไปภายหลัง แม่ทัพ นายกองได้เดินกองทัพไปถึงเมือง พรหมนคร ตามลำดับ แล้วก็พร้อมกันตั้งล้อมเมืองเข้าไว้ถึงเจ็ดชั้น เสียงพลทหารให้ร้องสนั่น ห้วน ไหว่ ดังนั้น แผ่นดิน จะทำลายไป ต่างพากันกล่าวคุกคามด้วยความคะนองว่า “พวกเราจง พังกำแพงเข้าไป จับพระเจ้าพรหมทัตต์และพระสังขมาฆ่า เสียให้จงได้” เสียงแข็งแซ่ไปรอบพระนคร.

ฝ่ายชาวเมืองพรหมนคร ได้เห็นข้าศึกมาล้อมพระ นครเต็มไปทุกด้าน และได้ฟังเสียงกล่าวคุกคามต่าง ๆ ดังนั้น ก็มีความสะดุ้งตกใจกลัว ต่างพากันไปกราบทูล

พระสังข์ให้ทรงทราบ. ฝ่ายพระสังข์ก็เสด็จออกตรวจตรา
 ดูข้าศึกทุก ๆ ด้าน เมื่อเห็นข้าศึกมากมายตึงหนกตก
 พระทัย พลากรำพันถึงนางยักษ์ผู้เป็นมารดาเลี้ยงว่า นาง
 ตายไปเกิดที่ไหน ครั้นรำยมนตรทพยตามที่นางยักษ์สอน
 ไว้ ก็บังเกิดปริชาญาณรู้ได้ว่านางได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้น
 จาคุมมหाराช^๑ พระสังข์สวมเกือกทองกายสิทธิ์รบเอาชนะ
 ไปที่อยู่ของมารดา ทรงกราบลงแทบเท้า แล้วตรัสเล่า
 เรื่องราวให้นางฟังทุกประการ แล้วกล่าววิงวอนขอความ
 ช่วยเหลือว่า “พระแม่เจ้าข้า! พวกข้าศึกมาล้อมเมืองไว้
 แน่นหนาเช่นนี้ ลูกไม่เห็นใครเป็นที่พึ่งได้แล้ว ขอพระ
 แม่จงเป็นที่พึ่งแก่ลูก และ พลเมือง ของลูกใน ครองนี้ด้วย
 เด็ด.”

๑. จาคุมมหाराช เป็นชื่อสวรรค์ชั้นที่หนึ่ง เรียกตามบาลีว่า จาคุม
 มหาวาชิกา ท้าวโลกบาลทั้งสี่ ปกครองทิศละองค์ คือ ท้าวธตรัฐ
 ทิศตะวันออก, ท้าววิรูปหก ทิศใต้, ท้าววิรูปักษ์ ทิศตะวันตก,
 และท้าวเวสสุวรรณ ทิศเหนือ, สวรรค์ชั้นนี้อยู่ในความปกครองของ
 พระอินทร์ผู้เป็นเจ้าสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ซึ่งอยู่สูงขึ้นไปนับเป็นชั้นที่
 สอง.

ฝ่ายนางยักษ์เทพธิดาได้สติบงกชนั้นแล้ว ก็ให้มัจฉ
 เมตตากรณาพระสังข์เป็นอันมาก จึงเอาพระขรรค์ที่พยุ
 ซือศรีชัยมายืนให้แล้วบอกว่า “พ่อจงรับพระขรรค์แก้วนี้
 ไป ถ้าหากว่าหมู่บัจจามิตรมาข่มเหงแย่งชิงราชสมบัติของ
 พ่อเมื่อใด พ่อจงเหาะขึ้นบนอากาศเอาพระขรรค์นี้แกว่ง
 บนศีรษะ หมู่บัจจามิตรก็จะพ่ายแพ้หนีกลับไปด้วยอำนาจ
 พระขรรค์แก้วนี้” ครั้นแล้วนางก็ให้พรพระสังข์ด้วย
 ความเมตตากรณาอันดีตมาจกชาติก่อน.

เมื่อพระสังข์รับพระขรรค์แก้วอันศักดิ์สิทธิ์แล้ว ก็
 กราบบาทมารดาอำลา กลับมายังพรหมนคร ครั้นได้พิชัย
 ฤกษ์พระองค์ ก็เสด็จออกจากพระนคร พร้อมด้วยพลเสนา
 มายิงสนามรบ แล้วทรงถือพระขรรค์แก้วทमारดาเลียง
 ไทนั้น พลันเหาะขึ้นไปบนอากาศแล้วแกว่งพระขรรค์แก้ว
 นั้น ตามทमारดาเลียงส่งมา, รัศมีพระขรรค์แก้วก็ลูก
 โพล่งเป็นประกายตกลงมาพรั่งพรูดังเปรี๊ยะ ๆ ! เสียงสนั่น
 ลั่นไปดังฟ้าผ่า พวกทหารข้าศึกทั้งหมดต่างสยดสยองกลัว
 ตัวสิ้นป่านประหนึ่งว่า ศีรษะจะแตกออกไป ต่างพากัน

ร้องขอชีวิตต่อพระสังข์อยู่เชิงแซ่ว่า “ข้าพระบาทจะไม่คิด
ประทุษร้ายต่อพระองค์อีกแล้ว, พระองค์จึงประทานชีวิต
ให้แก่พวกข้าพระบาทเถิด”

ฝ่ายปาลกะเสนาบดีผู้ถือข้างอยู่หน้ากองทัพ ก็พลัน
ตกจากคอข้างด้วยอำนาจพระขรรค์แก้วนั้น ด้วยผลแห่ง
ความชั่วร้ายเลยถูกแผ่นดินสูบลงไปใต้อวิจิมหานรก.

ฝ่าย พระสังข์ ทอด พระเนตร เห็นอาการ ของปาลกะ
เสนาบดีเป็นดังนี้ และเห็นทหารฝ่ายข้าศึกครันคร้าม
แล้วต่างร้องขอชีวิตอยู่เชิงแซ่ดังนี้ ก็มีพระทัยกรุณาแก่
พวกทหารทั้งหลายยิ่งนัก จึงตรัสว่า “เหตุทั้งนี้เป็นด้วย
พระเจ้าบุญจालะ ทรงเชือดอัยคำของปาลกะเสนาบดีผู้เป็น
พาลสันดานหยาบช้ำ ยุงให้ยกกองทัพมาบกรุกรนเราผู้
ไม่มีความผิด เราจึงต้องออกต่อสู้ เพื่อป้องกันชีวิต
ประชาชนพลเมืองมิให้เป็นอันตราย เมื่อพวกท่านรู้สึก
ความผิดขอชีวิตต่อเราแล้วเช่นนี้ เรายินดียิ่งนักจักไม่คิด
ทำร้ายแก่พวกท่านต่อไป และขอพวกท่านทั้งหลายจงไป
ทูลพระเจ้ากรุงบุญจาละ เพื่อมิให้ทรงทำกรรมเช่นนี้ต่อ

“ไปอีกเลย” แล้วพระองค์ก็ทรงให้ โอวาทแก่พวกทหาร
 เหล่านั้นให้ตั้งใจทำบุญ มีการให้ทาน รักษาศีล ตั้งจิตคิด
 เมตตากรุณาต่อผู้อื่นเป็นต้น ครั้นแล้ว พระองค์ก็ส่งให้
 พวกทหารเหล่านั้นให้กลับไปบ้านเมืองของตน ส่วน
 พระองค์ก็เสด็จกลับคืนพระราชฐานของพระองค์

ฝ่ายพวกกองทัพเมืองปัญจาละ ครั้นกลับถึงพระนคร
 ของตนแล้ว จึงเข้าเฝ้าพระเจ้าปัญจาละกราบทูลเหตุการณ์
 ที่ได้ไปล้อมพระหมณคร และพรรณาถึงอนุภาพพระสังข์
 ซึ่งเหาะขึ้นไปแกว่งพระขรรค์บนอากาศ ทำให้ปาลกะ
 เสนาบดีตกข้างลงมาต้องธรณีสู่บ และกองทัพฝ่ายตนต้อง
 ยอมแพ้พระสังข์ และพรรณาถึงคุณความดีของพระสังข์
 ซึ่งทรงให้ โอวาทพวกตน ถวายเมตตา กรุณาโดยละเอียด
 ทำให้พระเจ้ากรุงปัญจาละมีความเลื่อมใสในคุณความดีของ
 พระสังข์เป็นอันมาก ภายหลังพระองค์ได้ส่งทูต ให้นำ
 เครื่องราชบรรณาการไปถวายพระสังข์เพื่อเจริญทางพระ
 ราชมิตรต่อไป.

ฝ่ายพระสังข์ ครน ทรงทราบ บังจามิตร ภายนอกให้
 เป็นมิตรผู้รักใคร่นับถือพระองค์เสร็จแล้ว ก็ทรงจัดการ
 ปกครองพระนครให้ร่มเย็นเป็นสุข ทรงสั่งสอนให้พล
 เมืองตั้งอยู่ในศีลธรรม ส่วนพระองค์ก็ทรงตั้งอยู่ในทำนอง
 คตองธรรม ทรงปกครองบ้านเมืองโดยทศพิธราชธรรม
 มีพระเดชานุภาพและพระเกียรติคุณแผ่ไปทั่วโลก บรรดา
 กษัตริย์ต่างประเทศก็ ได้น้อมนำ เครื่องราชบรรณาการ มา
 ถวายเป็นเนืองนิตย์ ประชาชนที่ตั้งอยู่ในโอวาทของพระ
 องค์ ก็พากันทำบุญมีบริจาตกทานรักษาศีลเป็นต้น ครน
 ราชชนม์ก็ได้ ไปบังเกิดในสุกสิภพ ส่วนพระสังข์ก็ทรงก่อ
 สร้างการกุศลตลอดมา ครนสิ้นพระชนม์แล้วก็ได้ ไป
 บังเกิดในสวรรค์ ด้วยประการฉะนี้.

จบเรื่องพระสังข์ทองเท่านั้น

นิทานไทย

เรื่องพระสุธน

ในกาลปางก่อน มีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าพระเจ้า 'อาทิตยวงศ์' ทรงครอบครองราชสมบัติอยู่ในเมืองปัญจาสนคร ท้าวเธอมีพระมเหสีทรงรูปโฉมงดงามยิ่งนัก ทรงพระนามว่าพระนาง 'จันทาทวี' เมื่อพระเจ้าอาทิตยวงศ์ ได้เสวยสุขในราชสมบัติอยู่กับพระนางจันทาทวี ไม่นานนัก พระนางก็มีพระราชโอรสพระองค์หนึ่ง มีบุญบารมียิ่งใหญ่ เมื่อเวลาพระโอรสนั้นประสูติ บังเกิดชุมทองสี่มุมขึ้นที่มุมปราสาททั้ง สี่มุม เป็น อักขรวิญญู ยิ่งนัก.

เมื่อพระราชบิดาทรงทราบเรื่องนั้น จึงตรัสว่าพระโอรสของพระองค์มีบุญบารมีมาก เปรียบปานดังท้าวสหสนันยนเทวราช^๑ พระองค์ก็ให้ทำพิธีสมโภชพระโอรส

๑. อ่าน 'สหัตสสะไนยะนเทวราช' แปลว่า พระราชาเทวดาผู้มีนัยน์ตาพันหนึ่งซึ่งไทยเรื่อกันว่า 'ท้าวพันตา' หมายความว่า พระอินทร์

อย่างเอิกเกริกแล้วประธานพระนามว่า 'พระสุธน'^๑
 ราชกุมาร แแต่กาลนั้นมา.

ฝ่ายพระสุธนราชกุมารนั้น เมื่อทรงเติบโตขึ้นทรง
 รูปโฉมงดงาม เป็นที่นิยมชมชื่นของชาวเมืองทั่วไป ไม่มี
 มนุษย์ผู้ใดจะเปรียบปานได้ และพระองค์พยายามศึกษา
 วิชาyingธนูได้เชี่ยวชาญ ไม่มีผู้ใดเท่าเทียมพระองค์.

ตั้งได้สลับมา ในเมืองบัจจาละทางทิศตะวันออก
 มีสระอยู่แห่งหนึ่ง น้ำใสสะอาดเหมือนแก้วไพฑูรย์^๒
 พร้อมมูลด้วยบัวหลายเหล่า และมีไม้ดอกต่างพรรณขึ้น
 อยู่ตามริมขอบสระนั้นเป็นที่น่าชื่นชมยิ่งนัก ยังมีพญานาค
 คนหนึ่งชื่อว่า ชมพูจิตรได้อาศัยอยู่ในสระนั้นเสมอทุกวัน
 ชาวเมืองได้เคยพากันไปทำการกราบไหว้บูชาพญานาคนั้น
 เสมอทุก ๆ ปี และได้วิงวอนขอให้ช่วยทำให้บ้านเมือง
 บริบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร และข้าวปลาอาหารก็บริบูรณ์

๑. สุ (ดี) + ธน (ทรัพย์) = สุธน แปลว่ามีทรัพย์ดี, มีทรัพย์
 ประเสริฐ เหาความว่า มีทรัพย์มาก.

๒. ไพฑูรย์ แก้วสีเหมือนไม้ไผ่ ในตำราไทยกล่าวว่ามีรัศมีต่าง ๆ
 กันเป็นสายพาดไป

สมปรารถนา ทำให้ชาวเมืองนับถือพญานาคนั้นทั่วไป.

ยังมีเมืองหนึ่งชื่อว่า มหาปัญจาละ ตั้งอยู่ทาง
ตะวันตกของเมืองปัญจาละ เกิดข้าวยากหมากแพง
พลเมืองไต่ความลำบากมาก จึงได้พากันอพยพไปตั้งบ้าน
เรือนอยู่ ณ เมืองปัญจาละ พระเจ้านันทราช ผู้ครองเมือง
มหาปัญจาละ เห็นพลเมืองของพระองค์ร่อยหรอน้อยไป
ทุกที ๆ จึงตรัสถามพวกอำมาตย์ว่า “ราษฎรของเรา
พากันไปอยู่ไหนจึงได้เบาบางไปดังนี้?” พวกอำมาตย์
กราบทูลว่า “พวกราษฎรทั้งหลายพากันอพยพไปอยู่เมือง
ปัญจาละ เพราะมีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ ซึ่งเป็นตัว
อำนาจพญานาคชื่อว่า ชมพูจิตรช่วยคุ้มครองรักษา.”

พระเจ้านันทราช ทรงปรารถนาจะฆ่าพญานาค
ชมพูจิตรเสีย จึงปรึกษากับพวกราษฎรว่า “เราจักฆ่า
พญานาคนั้นด้วยอุบายอย่างไรดี?” พวกราษฎร จึงกราบ
ทูลว่า “ชนชื่อว่ามีมนุษย์สามัญต์ด้วยกันแล้ว จะฆ่าพญานาค
นั้นไม่ได้เลย นอกจากจะมีพราหมณ์ผู้มีมนตร์วิเศษ จึง
จะฆ่าได้.”

พระเจ้าอินทราชา จึงให้เป่าวงประกาศให้พวกพราหมณ์
มาประชุมพร้อมกันประมาณห้าร้อยคน และในจำนวน
พราหมณ์เหล่านั้น เลือกพราหมณ์ผู้รุ่มนตร์ ใต้คนหนึ่ง
จึงมีรับสั่งแก่พราหมณ์นั้นว่า “เจ้าจงจับพญานาคนั้นมา
ให้เรา จะจับเป็นหรือจับตายก็ตาม, ถ้าได้มาแล้ว เราจะ
แบ่งสมบัติให้ครึ่งหนึ่ง.”

พราหมณ์ ได้ฟังรับสั่งดังนั้น ก็ย่นกรับอาสา พลา
ถวายบังคมลารีบไปที่สระนั้น คิดว่าจักพักอยู่สักคืนหนึ่ง
ก่อน ต่อรุ่งเช้าทำพิธีจับ ในตอนเย็นวันนั้น ได้ทดลอง
ทำพิธี เพื่อให้อำนาจของมนตร์ว่าจะชลงหรือไม่, จึง
บ้วนปากให้สะอาดแล้วนั่งผ้าขาว ยืนถือหม้อกาคด้วยมือซ้าย
มือขวา ไปที่สระพลาทรายมนตร์เป่าลงไปใสสระ.

ทันใดนั้น น้ำในสระที่ใสก็กลับขึ้นเป็นควัน ก็ย
อำนาจมนตร์ที่ตนเป่าลงไป จึงดีใจหยุดเป่ามนตร์แล้ว
นอกพักอยู่ที่นั่น พอรุ่งเช้าพราหมณ์นั้นก็ ไปเที่ยวหา
เพื่อประกอบกับมนตร์ในปากต่อไป ส่วนพญานาคทราบ
เรื่องราว “พราหมณ์นั้นพยายามจะทำร้ายตน” พอรุ่งเช้า

ก็แปลงเพศเป็นพราหมณ์แอบอยู่ที่ขอบสระ.

ขณะนั้น มีนายพรานผู้หนึ่งชื่อว่า บุณฑริก^๑ ได้
เดินหาเนื้อมาทางขอบสระนั้น เมื่อพญานาคผู้แปลงเป็น
พราหมณ์เห็นเข้า จึงเดินเข้าไปใกล้ แล้วกล่าวปราศรัย
ว่า “ดูก่อนพ่อพราน ตัวเรานี้มากอยยศุพราหมณ์เขาเสก
มนตร์ ก็ทำนมาแต่ ไท่นและมีกิจธุระอะไรกับเขาด้วย
จึงได้มาถึงที่นี่?” นายพรานบุณฑริกจึงตอบว่า “ข้าพเจ้า
เป็นพราน ไม่มีกิจธุระอะไร นอกจากจะมาหาเนื้อเท่านั้น”
พราหมณ์แปลงจึงถามว่า “ท่านเป็นคนชาวเมืองบึงจาละ
และเมืองบึงจาละนั้นมีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ดีหรือประ-
การดี?” พรานบุณฑริกจึงตอบว่า “เมืองเราข้าวปลา
อาหารบริบูรณ์ดี ด้วยอำนาจพญานาคชมพู่จิตร์ช่วยพิทักษ์
รักษา.”

พราหมณ์แปลงจึงกล่าวด้วยความสลดใจว่า “บัดนี้
จะมีผู้มาทำอันตรายแก่พญานาค ผู้มี บุญคุณ แก่บ้าน เมือง

๑. บุณฑริก อ่าน บุน-ตะริก แปลว่า บัวขาว แต่เราเรียก
'พรานบุน.'

ของท่านเสียแล้ว ท่านจะทำประการใด?” นายพราน
 บุณทริก จึงตอบว่า “ผู้ที่ทำอันตรายแก่พญานาคชมพูจิตร
 นั้น ได้ชื่อว่า ได้ทำอันตรายแก่ชาติบ้านเมืองของข้าพเจ้า
 โดยแท้, ถึงเขาจะมีกำลังกล้าหาญสักปานใดข้าพเจ้าก็ต้อง
 ขอต่อสู้โดยไม่คิดแก่ชีวิต พยายามสังหารชะงัดขึ้นเสียให้ได้
 ด้วยความมกตัญญูต่อชาติบ้านเมืองของข้าพเจ้า.”

พราหมณ์แปลง จึงพูดต่อไปว่า “เราขอบอกความ
 จริงแก่ท่าน ตัวเรานาคพญานาคชมพูจิตร บัดนี้มี
 พราหมณ์คนหนึ่งจะมาทำอันตรายแก่เรา ท่านจงช่วยฆ่า
 พราหมณ์นั้นเสีย, ถ้าท่านไม่ช่วยป้องกันชีวิตเราในครั้ง
 แล้ว เราจะต้องบรรลัยเพราะมือพราหมณ์นั้นเป็นแน่”
 แล้วพญานาคจึงบอกอุบายแก่พรานว่า “ท่านจงไปซุ่มอยู่
 ที่ชายป่า เมื่อเห็นพราหมณ์มหาราชมนตรีและเป้ายาหลงไป
 ในสระ แคพอท่านเห็นหน้าชนชนมาเมื่อใดท่านจงเอาธนูยิง
 ให้ถูกพราหมณ์นั้นแค่อยาให้ตาย, แล้วท่านจงรีบเดินออก
 จากพุ่มไม้ไป จักผมพราหมณ์นั้นกระชากขนแล้วเงือตาบ
 อกท่านจะพิน พลาตงพูดขู่ว่า ‘ลูกอนพราหมณ์ชั่วร้าย จงกลายเป็น

มนตรีเสียเดี๋ยวนี้ ถ้าเจ้าไม่คลายมนตรีแล้ว เราก็ฆ่าเสียให้ตาย' นายพรานบุณฑริก จึงถามว่า "ข้าแต่เนาคราชา ข้าพเจ้าจะรู้ได้อย่างไรว่า ข้าคลายมนตรีแล้วหรือยัง?" พญานาคจึงกล่าวหาว่า "ถ้าข้าคลายมนตรีแล้ว น้ำในสระนั้นจะหายขึ้นเป็นควันกลับเป็นน้ำใสดังเดิม. เมื่อท่านเห็นน้ำใสเป็นปกติแล้วเมื่อใด ท่านจงตัดศีรษะพราหมณ์นั้นเสียในภายหลัง" ครั้นพญานาคบอกอุบายให้นายพรานนั้นแล้ว ก็ไปยังพิภพ^๑ของตน.

ฝ่ายพรานบุณฑริก ก็ไปแอบซ่อนอยู่ตามคำพญานาค พอพราหมณ์นั้นไต่ยาแล้วนำเครื่องพลมาที่สระนั้นแล้วจึงทำพิธีร้ายมนตรีและพันยาส่งไปในสระ ขณะนั้นน้ำก็เกิดเป็นควันลุกเป็นเปลวไฟ พรานบุณฑริกได้เห็นดังนั้น จึงยิงธนูไปถูกพราหมณ์นั้นล้มลง แล้ววิ่งตรงไปจิกหัวพราหมณ์ไว้ และเงือกาบขันทำท่าจะฟัน พลังพูดขู่ว่า

๑. พิภพ = ที่อยู่ มักใช้สำหรับที่อยู่ของพญานาค ซึ่งเล่าว่าอยู่ใต้แผ่นดินอันเป็นท้องทะเลลงไปอีกที่หนึ่ง เว้นกว่านาคพิภพหรือชั้นบาดาล แต่พิภพของพญานาคที่กล่าวนี้ คงหมายถึงใต้แผ่นดินกันสระนั้นเอง.

“คนชาติชั่ว พญานาคราชผู้ เป็นเทวดาผู้มีบุญคุณของ
 เราเจ้าจะทำร้ายเขาทำไม? จงรีบคลายมนตร์ โดยเร็ว
 หากไม่เราจะพันศีรษะเจ้าด้วยตาบหน ^{๕๖} พราหมณ์นั้นกลัว
 ความตายเป็นกำลัง จึงรีบคลายมนตร์ออกทันใด เมื่อ
 พราหมณ์ทรึกเห็นน้ำใสหยุนหนึ่งเป็นปกติแล้ว จึงเอาตาบ
 ตัดศีรษะพราหมณ์นั้นตาย ณ ^{๕๗} ทนน.

เมื่อชมพู่จิตรนาคราช ได้พ้นภัยตั้งนั้นแล้วก็มีความ
 ยินดี ^{๕๘} รีบขึ้นมาหาพราหมณ์ทรึกพาไปยังนาคพิภพแล้วทำ
 สักการบูชาพราหมณ์นั้นครบเจ็ดวัน เมื่อพาพราหมณ์มาส่งใต้ให้
 แก้ววิเศษดวงหนึ่ง ^{๕๙} กรณพามาถึงที่ขอบสระแล้วส่งว่า
 “ถ้าท่านจะต้องการพบเรา จงมา ณ ^{๖๐} ทน และตั้งใจนึกถึง
 นาคที่เฝ้าประตูของเรา แล้วนาคเฝ้าประตูนั้นจักพาท่าน
 ไปหาเรา” ส่งเสร็จแล้วจึงบอกหนทางให้กลับบ้าน พลา
 ให้พบว่า “ขอท่านจงไปตีเถิดคงได้พบบุตรภรรยาและญาติ
 มิตรของท่าน จงเลี้ยงดูกันอยู่เป็นสุขสำราญเถิด” นาย
 พราหมณ์ทรึกก็ลากลับมาที่บ้านของตนด้วยความสวัสดิ์ดี.

ต่อมาวันหนึ่ง นายพรานบุณฑริก เทียวแสวงหาเนื้อ
ในป่า ได้ไปพบอาการ^๑ของพระฤๅษีชื่อว่ากัศป จึงเอา
ธนูวางไว้ แล้วตรงเข้าไปกราบไหว้พระฤๅษี พระฤๅษี
จึงกล่าวปราศรัยว่า “ชะรอยท่านจะมาแต่ไกล, ไม่มีเพื่อน,
มากันเดี่ยวดังนี้ จะมีประสงค์สิ่งใดหรือ ?” พรานบุณฑริก
จึงตอบว่า “ข้าพเจ้าเทียวหาเนื้อ มาพบอาการของพระ
ผู้เป็นเจ้าเขา ก็แวะเข้ามาเยี่ยมเยียน หากได้มีธูระสิ่งใดไม่”
กล่าวดังนั้นแล้วกราบลาพระฤๅษีออกเดินเทียวหาเนื้อ
ต่อไป.

เดินไปไม่ช้าก็ได้เห็นป่าแห่งหนึ่งเป็นทรนรมย์ มี
ร่มไม้ล้วนไปคล้ายต้นแคฝอยอุทุมมาฯ ที่กลางบริเวณป่านั้น
มีสระสีเหลี่ยมมีน้ำเต็มเปี่ยมและใสสะอาดดี มีบัว
เบญจพรรณ^๒ ขึ้นอยู่เกลื่อนกลาดมีดอกตูมบานสีต่าง ๆ
ตามขอบสระมีดอกไม้เช่นจำปาจำปีเป็นต้นขึ้นอยู่รอบ

-
๑. กุฎิฤๅษี, ศาลาที่ฤๅษีอยู่ บางทีก็เรียกอาศรมบท (อ่าน อา-สม-มะ-บต)
๒. เบญจพรรณ แปลว่าห้าชนิด แต่ที่จริงหมายความว่าหลายชนิด หรือ
ชนิดต่าง ๆ เช่นไม้เบญจพรรณ ก็หมายความว่าไม้ชนิดต่าง ๆ เท่านั้น
หาได้จำกัดว่าต้องมีห้าชนิดตามความแปลไม่.

นายพรานเห็นดังนั้น ก็ประหลาดใจจึงกลับไปหาพระ
ฤๅษีแล้วถามว่า “ข้าพเจ้าก็จงนสงสัยนักทำไมสระที่
กลางป่า ช่างงามนักหนา มีไม้ดอกต่าง ๆ ขึ้นอยู่รอบ
น้ำจะเป็นมนุษย์หรือเทวดาจัดสรรก่อสร้างไว้กรรมัง? ขอ
พระผู้เป็นเจ้าโปรดเล่าให้ข้าพเจ้าฟังสักหน่อยเถิด”

พระกัสสปฤๅษีจึงบอกว่า “บ้านนี้ใครจะได้สร้างไว้
เราหาไม่รู้ เห็นมีอยู่อย่างนี้ก่อนเรามาอยู่ เคยมีหมู่กนิษฐ
มาเล่นในสระนั้นเสมอ ถ้าท่านอยากดูจงไปยืนแอบอยู่
ริมสระ ก็จักได้ชมเล่นเป็นขวัญตา” นายพรานได้ฟังดังนั้น
ก็ตั้งใจไปแอบซุ่มข้างพุ่มไม้ริมขอบสระ บังเอิญวันนั้นเป็น
วันพระกลางเดือน ผึ้งนางกนิษฐเคยมาเล่นน้ำที่สระในป่า
นั้นเสมอ.

ขณะนั้นนางกนิษฐทงเจ็ดซึ่งเป็นธิดาของท้าวทุมราช
ตั้งบ้านเมืองอยู่ที่เขาไกลาส ได้พาบริวารพี่น้องบินมา
ทางอากาศ ครั้นถึงสระในป่านั้นก็พากันลงเล่นน้ำอย่าง
บ้างดำบ้างกรำและขับร้องตามสบาย ครั้นเวลาบ่ายผึ้งนาง
กนิษฐชวนกันบินกลับ เมื่อนายพรานบุตรรักได้เห็นก็เกิด

ความพิศวงยิ่งขึ้น เพราะแต่ก่อนตนไม่เคยเห็นจึงรำพึง
 ในใจว่า “นางกนิษฐเหล่านางามนักหนาถ้าเราได้นำไปถวาย
 พระสุธนกุมารแล้ว ท้าวเธอคงโปรดปรานทาน้อยไม่”
 คิดแล้วก็กลับมาหาพระฤๅษีอีก ตามว่า “ข้าแต่พระผู้
 เป็นเจ้า ข้าพเจ้าได้ไปเห็นฝูงนางกนิษฐที่ลงเล่นน้ำในสระ
 นั้น เกิดมีความพอใจยิ่งนัก ทำใจนจกจับไปถวายเจ้านาย
 ข้าพเจ้าได้ ขอได้โปรดยกอุบายให้ข้าพเจ้าสักหน่อย
 เด็ด.”

พระฤๅษีจึงตอบว่า “ไม่มีอุบายอันใดที่จะจับนาง
 กนิษฐเหล่านั้น ได้ดอก นอกจากจะจับด้วยนาคบาศ^๑เท่า
 นั้น” นายพรานจึงถามว่า “นาคบาศนั้นมีอยู่ที่ไหน
 ทำอย่างไรข้าพเจ้าจึงจะรู้จัก ?” พระฤๅษีจึงตอบว่า นาค-
 บาศนั้นเป็นของพญานาคอยู่โลกบาดาล^๒, ถ้าใครสามารถ

๑ แปลว่าข่วงพญานาค หมายความว่าเอาพญานาคเป็นข่วงมัดจับเอา เช่น
 แผลงศรนาคบาศ ก็หมายความว่า แผลงศรไปเป็นพญานาคให้มัด
 ข้าศึก.

๒ บาดาล ซึ่งกล่าวกันว่าตั้งอยู่ใต้พื้นแผ่นดินเป็นที่อยู่ของพญานาค หรือ
 ขมโลก คือ นรก.

นำเอามาได้ ผูนั่นคงจักได้นางกินนรเป็นแม่หมั้น.” เมื่อ
 นายพรานได้ฟังดังนั้น ก็ระลึกถึงพญานาคชมพุกิจตรชน
 มาได้ จึงมีความยินดี รีบกราบลาพระอาจารย์ตรงไปยัง
 ที่ขอบสระนั้น แล้วตั้งใจระลึกถึงพญานาคชมพุกิจตร ผ่าย-
 นาคที่เป็นนายประตู่^{๕๖}วารจิตของนายพรานจึงนำไปหา
 พญานาค พญานาคจึงถามว่า “ท่านมีกิจธุระสิ่งไรหรือ ?
 จึงมาหาข้าพเจ้า”

นายพรานบอกว่า “ข้าพเจ้ามาหาท่านนี้หวังจะขอ
 ยืมนาคบาทสักหน่อย” พญานาคจึงกล่าวว่า “เราให้ไม่ได้
 เป็นการจหนัก เพราะเป็นของคู่ชีวิต ถ้าพญาครุฑ
 จะมาจับเรา เราต้อนาคบาทนั้นไว้ พญาครุฑก็จับเราไม่ได้”
 นายพรานจึงอ้อนวอนว่า “ขอท่านได้กรุณาเถิด เมื่อ
 เสร็จกิจแล้ว ข้าพเจ้าจะนำเอามาส่งโดยเร็ว” พญานาค
 จึงคิดว่า นายพรานผู้นี้ได้ช่วยชีวิตเราไว้ เขามีคุณแก่เรา
 มาก ถึงแม้เราจะเป็นหรือตายก็ตามที จำจะต้องให้เพื่อ
 สมองคุณเขา คิดแล้วก็ส่งนาคบาทให้นายพราน.

เมื่อนายพรานได้รับบ่วงนาคแล้ว ก็ดีใจ แสดงความ
 ขอบใจพญานาคเป็นอันมาก. ครั้นแล้วพญานาคก็พานาย-
 พรานขึ้นมาส่งยังขอบสระแล้วกลับไปยังสำนักตน ส่วน
 นายพรานนั้นได้นาคบาทแล้ว ก็รีบไปยังสระที่นาง
 กิณนรเคยมายาบน้ำ เข้าไปแอบซุ่มอยู่ที่พุ่มไม้แห่งหนึ่ง
 ซึ่งอยู่ใกล้สระนั้น คอยตุนางกิณนรเหล่านั้นอยู่.

ครั้นได้เวลานางกิณนรทั้งเจ็ด ผู้เป็นธิดาทั่วทุกมราช
 ก็พาบริวารสวมปีกหาง บินทะยานจากเขาไกลาสมาทาง
 อากาศ ครั้นถึงสระโบกขรณี ก็เปลื้องเครื่องประดับและ
 ปีกหางลงวางไว้ ต่างพากันลงไปเล่นน้ำในสระนั้นด้วย
 ความสำราญเหมือนอย่างเคย ฝ่ายนายพรานผู้แอบอยู่เห็น
 ได้โอกาสจึงค่อยย่อออกจากพุ่มไม้ แล้วขว้างนาคบาทลง
 ไปกลางฝูงนางกิณนร บ่วงนาคนั้นเฉพาะไปคล้องมือนาง
 มโนหรา^๑ไว้แน่น จะดึงสักเท่าไรก็ไม่หลุด ฝ่ายนางกิณนร
 นอกนั้น เห็นพรานป่าทำดังนั้นตกใจกลัวรีบขึ้นมาแต่งตัว

๑ มโนหรา อ่าน มะโนหะรา แปลว่า ชั่ว, งามหรือต้องอารมณ์ เรามัก
 เขียนเพี้ยนไปเป็น มโนรา ชาวใต้เรียก โนรา.

บินหนีชนบนอากาศ เมื่อเห็นนางมโนหราติดนาคบาศ
อยู่ในสระตั่งนั้น ต่างก็บินวนเวียนอยู่บนอากาศด้วยความ
ห่วงใยเมื่อไม่เห็นอุบายที่จะช่วยนางได้แล้ว ก็พากันร้องให้
แซ่ไปในอากาศ และพิไรรำพันต่าง ๆ พลางพากันบิน
กลับไปทูลพระราชบิดา ณ เขาไกลาสโดยรีบร้อน.

ครั้นถึงเขาไกลาสแล้ว รีบขึ้นเฝ้าท้าวทุมราชผู้เป็น
พระราชบิดา พากันร้องให้แล้วกราบทูลว่า เมื่อพวก
หม่อมฉันพากันไปเล่นน้ำที่สระในป่าซึ่งเคยเล่น มีพราหมณ์
ป่าคนหนึ่ง จับเอานางมโนหราไป ได้ด้วยอาการอันน่ากลัว
เหมือนตังเสือจับเนื้อในป่าก็ปานกัน เหลือความสามารถ
ที่พวกหม่อมฉันจะช่วยได้ ทูลแล้วก็ร้องให้รำพันด้วยประ-
การต่าง ๆ พระเทวีมารดาเฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นได้ทรงฟัง ก็ทรง
ตกตะลึง ยกพระหัตถ์ทั้งสองข้อนพระทรวง พลางทรง
กันแสงรำร่าอย่างน่าสงสาร ทรงรำพันว่า “โอ มโนหรา
ลูกรักของแม่ ตังแต่แม่จะไม่ได้เห็นหน้าเจ้า เฝ้าแต่
ระลึกถึงเจ้าทุกเช้าเย็น ไม่ซ้าอกของแม่ก็จะชอกช้ำระกำ
ตายเป็นแน่แท้, แม่จะพยายามติดตามเจ้าจนสุดกำลัง”

แล้วพระนางจึงกราบทูลพระราชสามี “หม่อมฉันจักขอลา
ฝ่าพระบาทไปตามเจ้ามโนหารจนสุดความสามารถ.” ครั้น
พระราชสามีอนุญาตแล้ว นางก็พาพวกบริวารสวมปีกหาง
บ้ายหน้าไปทางสระที่นางเคยไปเล่นน้ำนั้น.

ฝ่ายนายพรานเห็นนาคปากคดลองมือทั้งสองของนาง
มโนหารไว้สมถั่งหมายตั้งนั้นแล้ว รีบสาวเท้ามาหวังจะจับ
มือนาง เมื่อนางเห็นพรานเดินตรงเข้าไปจะจับเช่นนั้น
ก็ตกใจกลัวพลางวิ่งวอนทักอ้อนหวานว่า “ข้าแต่ท่าน
ผู้เจ้าเรณู ขอท่านได้โปรดอย่าจับต้องร่างกายข้าพเจ้าเลย
โปรดแต่เพียงแก้บ่วงออกเถิด” แล้วข้าพเจ้าจะเดินตาม
ท่านไปตามความประสงค์ เกษะบุญบารมีของนาง บันดาล
ให้นายพรานมีความเคารพยำเกรง ไม่กล้าจับต้องร่างกาย
นาง พลางรีบปลดนาคปากคดออกจากมือหมดแล้ว ก็พานาง
ขึ้นฝั่งไปยังที่ซึ่งนางวางเครื่องประดับและปีกหางไว้ ให้
ผลัดเครื่องนุ่งห่มแล้ว ก็รวบรวมลงในห่อผ้ายกขึ้น
ตะพายบ่า พานางไปทักชวนใจอันสงสาร มุ่งแต่จะนำ
ไปถวายพระสุธน कुमारผู้เป็นเจ้านายอย่างเดี่ยวเท่านั้น

ครั้นนางขอผิดเพื่อกล่าวคำอำลาพระบิตามารดา พราน
ก็เอื้อเฟื้อผ่อนให้นางตามต้องการ.

ฝ่ายนางมโนหรา เมื่อพรานอนุญาตดังนั้นแล้วนาง
คุกเข่าลง ณ พื้นแผ่นดิน ผืนหน้าไปทางทิศเหนือ ยกมือ
ประนมเหนือศีรษะ พลากร้องให้รำพันลาพระบิตา
มารดา ค้วยด้อยคำอันโศกครวญน่าสงสาร ในที่สุดนาง
กล่าวว่า “โอ! พระบิตามารดาเจ้าข้า ลูกขอลาเป็นครั้ง
สุดท้ายแล้ว ครึ่งนวลูกอยู่ในอำนาจของผู้อื่นแล้ว คงไม่มี
โอกาสมาเฝ้าฝ่าพระบาทได้อีก จงเข้าพระทัยว่าลูกนวลม
ตายหายสูญไปแล้วเถิด.”

แล้วนางก็ฉุนใจลุกขึ้น เดินตามนายพรานไปพลา
กร้องให้คร่ำครวญ พอมาถึงช่องภูเขานางหันหลังกลับ
มานั่งลงเปลืองสังวาลแก้วออกวางลงไว้ ณ ที่นั้น แล้ว
กล่าวว่า “ข้าแต่เทพเจ้า ณ เขาคิมพานัน ข้าพเจ้า
เข้าใจว่า บางทีพระมารดาข้าพเจ้าจะออกติดตามข้าพเจ้า
ด้วยความสะดวกเสรีอาลัย ข้าพเจ้าขอฝากสังวาลแก้วนี้ด้วย
ถ้าว่าพระมารดาเจ้าได้ติดตามมาถึงที่นี่ ขอท่านได้โปรด

ให้สั่งवालแก้วนี้แก่พระมารดาด้วย และได้ช่วยบอกว่า
 “พรานป่าพาซาพเจ้ามาทางนี้” แล้วนางก็พร่ำบ่นรำพัน
 ต่อไปว่า “ลูกเคยได้เฝ้าพระแม่เจ้าทุกเช้าเย็น นับแต่นั้น
 ไปลูกจะมีได้เห็นหน้าแม่แล้ว ถึงแม่จะเที่ยวคนคนค้นหา
 ก็ยากที่จะได้เห็น จะตายเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ที่ ขอพระแม่
 เจ้าจงคิดเสียว่า ทงนเป็นธรรมชาติโลก ซึ่งจะต้องพลัด
 พราวจากกันทั่วทุกรูปนาม ไม่มีใครหนีพ้นไปได้เลย”
 แล้วนางก็เดินตามนายพรานนั้นต่อไป

ฝ่ายนายพรานบุณฑริก ก็เอาใจพานางไปด้วยความ
 เคารพยำเกรง หากได้จับต้องร่างกายนางไม่ ตั้งหน้าจะพา
 นางไปถวายพระสุธน เพื่อต้องการบำเหน็จรางวัลเท่านั้น
 ทงนท่านกล่าวว่า เป็นบุญวาสนาของนางกับพระสุธน
 कुमार อันได้เคยเป็นคู่สร้างกันมาแต่ปางก่อน จึงบันดาล
 ฤทธิให้ให้นายพราน คิดพยายามจับนาง มุ่งแต่จะพาไปถวาย
 พระสุธนทางเดียวเท่านั้น หากได้มีจิต คึกกลั่นกลับออกไป
 อย่างอื่นไม่ เมื่อนายพรานพานางมาด้วยความระมัด

ระว่างตั้งนี้ ไม่นานนัก ก็บรรลุดังพระนครบัญชาละโดย
สวัสดิภาพ.

วันนั้น พระสุธน ทรงช้างพระที่นั่ง เสด็จไปสวน
อุทยานพร้อมด้วยบริวาร ทอดพระเนตรนายพรานกับ
นางมโนหราเดินผ่านมาทางนั้น ก็ให้มีพระทัยรักใคร่ใน
รูปโฉมและกิริยามารยาทของนางยิ่งนัก ทรงตะลึงแล
นางไม่วางพระเนตร ในที่สุดพระองค์จึงรับสั่งให้มีหาคเล็ก
ไปพาตัวนายพรานกับนางมโนหราเข้ามาเฝ้า รับสั่งถาม
ว่า “ท่านชื่อไร ? มาแต่ไหน ? และมีกิจธุระสิ่งไร
หรือ ?” นายพรานจึงกราบทูลว่า “ข้าพระบาทชื่อว่า
บุญชरिक มาแต่เขาหิมพาน ตั้งใจนำธิดาตัวกนกรผู้งาม
เลิศมาถวายพระองค์ พระเจ้าข้า.”

ครั้นพระสุธนกุมารได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงยินดีมี
พระทัยปลาบปลื้มยิ่งนัก จึงประทานทองคำพันลี้มกับ
แหวนเพชรอันมีค่าวงหนึ่ง และประทานสิ่งของอย่างอื่น
อีกเป็นอันมากแก่นายพราน แล้วให้พนักงานไปกราบทูล
พระราชบิดามารดาให้ทรงทราบ.

ฝ่ายอาทิตย์วงศ์กับพระนางจันทาเทวีผู้พระมเหสีต่าง
ก็ทรงยินดี รับสั่งให้พนักงานจัดกระบวนแห่ออกไป
รับนางจากสวนอุทยาน มาสู่พระราชวังด้วยเกียรติยศ
อันยิ่งใหญ่ และให้ประกาศแก่พระราชวงศ์และอำมาตย์
ราษฎร ให้จัดเครื่องสักการะออกไปต้อนรับพระนางผู้เป็น
ศรีสะใภ้หลวงโดยพร้อมเพรียงกัน แล้วให้ตกแต่งพระนคร
ให้งดงาม จัดการพระราชพิธีมงคล ๓ ประการ คือ
ปราสาทมงคล^๑อย่าง ๑ วิเวกมงคล^๒อย่าง ๑ และอภิเชก
มงคล^๓อย่าง ๑ ครั้นเสร็จการพิธีแล้ว ก็ทรงอวยชัยให้
พรตกแต่งให้พระสุธนกุมารกับนางมโนหราอยู่ครองกัน^๔
ด้วยความสุขสำราญ.

ฝ่ายพระนางผู้เป็นมารดานางมโนหรา เทียวเสาะหา
พระธิดามาถึงสระโบกขรณีนั้น ก็ร่อนลงจากอากาศ เทียว
เสาะหาในที่ต่าง ๆ ครั้นแลเห็นกษัตริย์แก้วและพวง-
ดอกไม้ อันตกเรี่ยรายอยู่ที่ท่าลงเล่นน่านน ก็ยังพระองค์

๑. ทำบุญปราสาท อย่างคำสามัญว่าทำบุญเวียน ๒. พิธีแต่งงาน ๓. พิธี
รดน้ำบ่าวสาว ๔. คืออยู่กินเป็นคู่เมียกัน ๕. ตุ่มหู, ต่างหู.

ไม่อยู่ ทรงล้มลง ณ ที่นั้น เหมือนตั้งปราสาทถูกลมแรง
 กล้าพัดหักทำลายลง ทรงรำพันว่า “โอ้! ลูกรักของแม่
 แม่ขึ้นมาเห็นแต่สระ มิได้เห็นหน้าเจ้า เห็นแต่สระอัน
 ว่างเปล่าปราศจากผู้คน แม่ไม่รู้ที่จะถามผู้ใดแล้ว, “โอ้!
 เวารกรรมสิ่งไรหนอมาบันดาลให้ต้องพลัดพรากจากกันไป
 ทำให้แม่ระทมเห็นปานนี้.”

พระนางเอาพระหัตถ์ลูบตึงสยายพระเกศา กล่าว
 พระวาทะรำพันต่าง ๆ พลาญทรงดำเนินตามรอยเท้าเข้าไป
 ไปในป่าหิมพาน จนมาพบเครื่องประดับอันวางไว้ที่คืบไม้
 พระนางก็แน่พระทัยว่า นางมโนหรากงจะมาทางนี้ แล้ว
 ทรงหยิบห่อเครื่องประดับนั้นขึ้นมาแนบไว้กับอก เทียว
 นั่งกเดินค้นหาต่อไปก็มี ได้พบปะ ทรงยืนอยู่จนอ่อนพระ
 กำลัง และจนพระทัยไม่รู้ที่จะเดินต่อไปแห่งไร พระนาง
 ก็กั้นแสงคร่ำครวญ ชวนบริวารบินกลับมายังเขาโกสลา
 ชนเฝ้าท้าวทุมราชผู้เป็นพระราชสามี มีพระอิสสุชลอาบ
 พระพักตร์ พลาญถวายบังคมทูล “เป็นวารกรรมที่จะต้อง
 พรากจกพระลูกรักเป็นแน่แล้ว หม่อมฉันเทียวเสาะค้น

ทุกหนแห่ง ก็มีได้พานพบพระลูกเลย พบแต่ห่อเครื่อง
 ประดับนุ่งวางอยู่ที่กำกบไม้เท่านั้น หม่อมฉันสุดท้ายจะตาม
 หาแล้ว จึงได้กลับมา” ทั้งทกนางกนิษฐผู้พี่นางมโนหรา
 ต่างก็พากันนั่งล้อมพระชนนี มีพระเนตรนองด้วยน้ำตา
 พากันร้องไห้รำพัน ถึงพระน้องนาง ด้วยประการต่าง ๆ
 กระทำให้พระราชบิดาและญาติวงศ์ ทรงโศกเศร้าอาลัย
 ถึงพระนางมิได้ขาด.

จะกล่าวถึงพระสุธน कुमार ทรงอยู่ครองกับนางมโนหรา
 เป็นผาสูกตลอลดมา มีพราหมณ์ผู้ชำนาญไสยศาสตร์
 ผู้หนึ่งได้เข้ามารับใช้การงานอยู่เสมอทุกวันด้วยความจงรัก
 ภักดี จนพระสุธนเห็นพราหมณ์นั้นขยันขันแข็งและชื่อ
 ทรงสุจริตดี จึงมีความสงสารรับสั่งว่า “ท่านอุตสาห
 ล้ายากตรากตรำรับใช้การงานโดยซื่อสัตย์สุจริตเห็นปานนี้
 ท่านมีประสงค์จะให้เราอนุเคราะห์สิ่งไรหรือ?” พราหมณ์
 นั้นจึงกราบทูลว่า “ข้าพระบาทตั้งใจจะขอให้พระองค์ทรง
 อนุเคราะห์ ให้ได้รับตำแหน่งเป็นที่ปุโรหิตรับราชการ
 ฉลองพระเดชพระคุณต่อไป” ฝ่ายพระสุธนได้ทรงฟัง

ถ้อยคำของพราหมณ์นั้น ก็ทรงตรัสเอาใจรับรองว่า “ขอ
ให้อุตส่าห์ทำความดีความชอบเถิด เราจักช่วยสงเคราะห์
ให้ได้สมหวังในภายหลัง.”

ฝ่ายพราหมณ์ปุโรหิตคนเก่า ครั้นทราบเรื่องเข้า
ก็เข้าใจว่า พระสุธนก็พยายามจะแย่งตำแหน่งของตนไป
ให้แก่พราหมณ์นั้น ก็มีความโกรธเคืองคิดผูกแค้นต่อพระ
สุธน จึงกราบทูลยุยงทำวาทิตยวงศ์ว่า “พระสุธน
ราชโอรสของพระองค์ คึกคกบฏ พยายามจะปลงพระชนม์
พระองค์เสีย แล้วจะขึ้นครองราชสมบัติ แต่ทำ
วาทิตยวงศ์หาได้ทรงเชื่อถ้อยคำยุยงนี้ไม่.”

อยู่มาวันหนึ่ง มีข้าศึกยกมาตีเมืองปลายเขตแดน
ทำวาทิตยวงศ์ทราบแล้ว ทรงดำริจะใคร่เสด็จออกไป
ปราบข้าศึกเอง แต่ก็เกรงจะเอาชัยชนะไม่ได้ จึงปรึกษ
ากับปุโรหิตว่าจะได้ ใครออกไปปราบข้าศึกดี. ฝ่ายปุโรหิต
เห็นได้โอกาส จึงกราบทูลให้ส่งพระราชโอรสไปปราบ
ข้าศึก แต่ทำวาทิตยวงศ์ทรงคัดค้านว่า “ลูกของเรา ยัง
อ่อนความคึกคัก ทั้งไม่ฉลาดพอในเชิงรบด้วย จะส่งออก

ไปเห็นจะไม่ได้อ” บุโรहितจึงกราบทูลว่า “พระราชโอรส
กำลังหนุ่มรู้จักการรบได้ค้ำหาผู้เสมอมิได้ ทั้งมีบุญวาสนา
มาก คงเอาชัยชนะเข้าศึกได้เป็นแน่ ขอพระองค์จงส่งไป
เถิด” ท้าวอาทิตย์วงศ์ทรงเห็นชอบด้วย จึงรับสั่งให้หา
ตัวพระสุธนเข้ามาแล้วตรัสว่า “พ่อสุธนเจ้าจงรับอาสา
ออกไปปราบข้าศึก ที่มาย้าย ปลายเขตแดน ของเราสักครึ่ง
หนึ่งเถิด” พระสุธนได้ทรงฟังดังนั้นก็มีความยินดี รับ
พระโองการพระราชบิดาแล้ว ก็ถวายบังคมลา ออกไปเฝ้า
พระมารดา ทูลเรื่องให้ทรงทราบแล้วจึงกราบทูลอ้อลา
เมื่อพระมารดาประทานพรให้ด้วยความอาลัยแล้ว จึง
เสด็จมายังปราสาท ตรัสรำพัน ลามโนหรา ด้วยความอาลัย
ฝ่ายนางมโนหราคัพบว่าทูลแสดงความอาลัยต่าง ๆ ด้วย
ไม่อยากจะให้พระองค์พลัดพรากจากนางไป ฝ่ายพระสุธน
ก็ตรัสเล่าโลมเอาใจนางให้สร้างโศกเศร้า มิใคร่จะออกห่าง
จากนางได้ ในที่สุดทรงตัดพระทัยนางออกมารับจัด
การกระบวนพลพร้อมเสร็จ พอได้ฤกษ์ ก็เสด็จขึ้นทรง
ช้างพระที่นั่ง เคลื่อนกระบวน ออกจากเมืองไปโดยด่วน

พอถึงปลายเขตแดน พวกข้าศึกเห็นเข้า ก็พากันยกหนังกลับ
ไปสิน.

ในคืนวันที่พระสุธนยกทัพไปนั้น ท้าวอาทิตย์วงศ์
ทรงพระสุบินว่า “ไส้ใหญ่ของพระองค์ไหลออกจากพระ
อุทร แล้วไปพันรอบชมพูทวีปไว้ได้สามรอบ แล้วหด
กลับเข้ามาดังเดิมแล้วทรงสะดุ้งตื่นพระบรรทม ครั้นเวลา
เช้า จึงรับสั่งให้พราหมณ์ปุโรหิตเข้ามาเฝ้า ทรงเล่าพระ
สุบินให้ฟังแล้วตรัสถามว่า “จะมีเหตุการณ์ร้ายดีประการ
ใด?” ครั้นพราหมณ์ปุโรหิตได้ฟังดังนั้น ก็มีความดีใจ
ปลางรำพึงว่า ความคิดของเราคงจะสำเร็จเป็นแม่นมั่น
วันนั้นแหละจะได้เห็นรายศึกกับพระสุธน ผู้เป็นข้าศึกกับเรา
แล้วคิดดังนั้นแล้วจึงกราบทูลว่า “พระสุบินนี้ร้ายนัก ตำรา
ทายว่า พระองค์ พร้อมด้วยพระราชเทวี และราชสมบัติจัก
เป็นอันตรายถึงความพินาศใหญ่หลวงพระเจ้าข้า.”

เมื่อท้าวอาทิตย์วงศ์ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงตกพระทัย
ปลางตรัสถามว่า “ถ้าเช่นนั้นเราจะมีทางแก้ไขอย่างไร
ได้บ้าง” พราหมณ์ปุโรหิตจึงกราบทูลว่า “พระองค์ควร

จะทำพิธีบูชาขุณฺโณถวายพระเป็นเจ้า คือจะต้องฆ่าสัตว์สอง
เท่า สี่เท่า บูชาตามตำราไสยศาสตร์” แล้วกราบทูลต่อไป
อีกว่า “ถ้าผู้ใดได้กระทำพิธีบูชาตั้งกราบทูลนี้ ผันร้ายก็
จะกลายเป็นดี และพระองค์กับพระราชเทวีก็จักเสวย
ราชสมบัติเป็นสุขสำราญยิ่ง ๆ ขึ้นไป.” ท้าวเธอได้ทรง
ฟังดังนั้น ก็ทรงรู้สึกเบาพระทัย ตรัสให้อำมาตย์รีบช่วย
จัดการหาสัตว์สองเท่าสี่เท่าไว้พร้อมสรรพ แล้วให้ตักแต่ง
โรงพระราชพิธีและเครื่องบูชาขุณฺโณ ครบตามแบบแผนแล้ว
พระองค์ก็เชิญพราหมณ์ปุโรหิตให้เริ่มทำพิธีต่อไป.

แต่พราหมณ์ปุโรหิตผู้เจ้าเล่ห์ ได้กราบทูลว่า ยังขาด
ของสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือ กิन्नร ซึ่งทำให้ท้าวเธอ
ท้อพระทัยว่า น่ากลัวจะหาไม่ได้, แต่ท่านปุโรหิตทูล
แนะนำจนว่า กิन्नรก็มีอยู่แล้ว คือนางมโนहरา ซึ่งทำให้
ท้าวเธอไม่พอพระทัย ทรงคัดค้านว่า “นางมโนहरาเป็น
ชายาที่รักของพระสุธนผู้โอรส อันเป็นการเหลือวิสัยที่จะ
เอานางมาฆ่าบูชาขุณฺโณอย่างสัตว์เดรัจฉาน เป็นการไม่
สมควรยิ่งนัก.” แต่พราหมณ์ปุโรหิตได้กล่าวคัดค้าน

แข็งแรงว่า “การจะควรหรือไม่ควรนั้น ขอพระองค์จงทรง
 วิจารณ์ดูให้ดีกว่าก่อน, คือจงทรงเห็นแก่ความทุกข์ร้อนที่จะ
 บังเกิดแก่พระองค์และพระราชเทวี กับทั้งราชสมบัติอันจัก
 พินาศไปเป็นข้อใหญ่.” ท้าวอาทิตย์วงศ์ทรงตรึกตรองด้วย
 พระทัยสลด แล้วตรัสว่า “ดูก่อนพราหมณ์ปุโรหิต เรา
 จักฆ่าชายาที่รักของเจ้าสุธนลูกเราตามถ้อยคำของท่านนั้น
 เหลือสามารถที่จะทำได้.” เมื่อพราหมณ์ปุโรหิตสังเกต
 เห็นพระองค์มีพระทัยค้อยอ่อนลง ก็ทูลพรรณนาต่อไปว่า
 “ขอพระองค์จงฟังข้าพบาทกราบทูลก่อน, บัณฑิต
 ทั้งหลายกล่าวสรรเสริญว่าถ้าบุคคลได้สละบุตรและภรรยา
 ซึ่งเป็นที่รักทำการบูชาแล้วบุตรและภรณานั้น จักตาม
 รักษาผู้สละให้ถึงความเจริญโดยแท้ เพราะฉะนั้นจึงไม่
 เป็นการสมควรที่พระองค์จะทรงคัดค้านให้แน่นชาต่อไป.”

“เมื่อพราหมณ์ปุโรหิตกราบทูลท้าวอาทิตย์วงศ์ด้วย
 อุบายต่าง ๆ, ในที่สุดท้าวอาทิตย์วงศ์มิได้ตรัสประการใด
 ทำให้พราหมณ์ปุโรหิตเข้าใจว่าพระองค์ทรงยินดีย่อมตาม
 ถ้อยคำของตนแล้ว จึงให้บริวารเตรียมการจับนาง

มโนहरาเพื่อเอามาฆ่าบุชายัญ. ครนต่อมาเสียงเล่าลือกั
 ระเบ็งเซ็งแซ่ไปทั้งเมือง ฝ่ายคนใช้ที่สนิทของนาง
 มโนहरา ก็นำเรื่องไปทูลพระนางให้ทรงทราบ นางจึง
 เข้าไปเฝ้าพระมารดาพระสุธนกราบทูลว่า “พระเจ้าแม่
 ไม่ทรงทราบหรือ ? พระราชบิดาทรงเชื่อถ้อยคำของ
 พราหมณ์ปุโรหิต คิดจะจับหม่อมฉันไปฆ่าบุชายัญ ขอ
 พระมารดาจงได้ กรุณาช่วยทูลขอผ่อนผัน ผัดผ่อน แต่พอให้
 พระสุธนเรอกลับมาก่อน เพื่อให้หม่อมฉันได้ขอขมาลา
 โทษพระสามี แล้วจะทูลลาตายไปตามยถากรรม.”

ฝ่ายพระนางจันทาทเวได้ทรงฟังลูกศรีสะเกไ้ทูลดังนั้น
 ก็ตกพระทัยเสด็จไปเฝ้าพระราชสามีโดยด่วน แต่ท้าว
 อาทิตยวงศ์ทรงทราบเรื่องอยู่ก่อนแล้ว จึงได้ส่งอำมาตย์
 ไว้ ให้ห้ามมิให้พระนางเข้าเฝ้า เมื่อพระนางไม่มีโอกาส
 เข้าเฝ้าดังนั้น ก็กลับมาหาลูกสะเกไ้ แล้วรับสั่งด้วยความ
 เศร้าโศกกว่า “ลูกเอ๋ย! แม่ไม่มีโอกาสเข้าเฝ้าได้เสียแล้ว
 พระนางได้ฟังดังนั้นจึงกราบทูลว่า “ถ้าเช่นนั้นก็เป็นกรรม
 ของหม่อมฉัน ที่จะต้องตายก่อนเห็นหน้าพระสามีเป็น

เที่ยงแท้แล้ว ขอพระมารดาจงกรุณาหม่อมฉันด้วย โปรด
 ขอประทานเครื่องประดับและปักหางที่ฝากไว้ หม่อมฉัน
 จักได้ประดับกายเมื่อเวลาตาย” พระมารดาจึงได้ประทาน
 เครื่องประดับกับปักหางแก่นาง. เมื่อพระนางตกแต่ง
 ร่างกายด้วยเครื่องประดับและสวมปักหางเสร็จแล้ว จึง
 ถวายบังคมพระชนนีแล้วเพื่อนำอยู่ไปมา เพื่อเป็นการ
 เหยียดยัดร่างกายให้เคลวคล่อง.

เมื่อนางจะไปนางกราบทูลสั่งว่า “ถ้าพระสุรทนต์กลับ
 มาถึงแล้ว ขอพระแม่เจ้าจงบอกด้วยว่า หม่อมฉัน
 มโนหราขอถวายบังคมลาฝ่าพระบาท โทษกรณสิ่งใดมี
 ขอพระสามีจงให้อภัยแก่หม่อมฉันด้วย หม่อมฉันจำต้อง
 ขอลาไปตามมณฑากรรม” เมื่อนางทูลตั้งนั้นแล้ว ก็หัน
 หน้าไปยังทิศบูรพา ขณะเมื่อพระนางทั้งสองโศกเศร้ารำ
 รักกันอยู่นั้น พอดีพวกอำมาตย์พากันกรูขึ้นไปบนปราสาท
 เพื่อจะจับนางมโนหราไปฆ่าบูชาขัยณ์ แต่นางได้กระพือปีก
 บินขึ้นสู่อากาศ บ่ายหน้าไปยังเขาไกลาสเสียแล้ว พอมาถึง
 ที่อยู่ของพระฤาษีก็สสพในกลางป่า นางก็ลงมากราบไหว

พระฤๅษี แจ้งเรื่องราวทั้งหมดให้พระฤๅษีทราบ แล้วสั่ง
 พระฤๅษีไว้ว่า “ถ้าหากว่าพระสุธนสามีของข้าพเจ้าตาม
 มาถึงที่นี่ ขอพระผู้เป็นเจ้าจงให้ผ้ากัมพลผืนนี้กับพระ
 ธำมรงค์เพชรวงแห่พระองค์ด้วย และจงช่วยห้ามปราม
 พระองค์อย่าให้ติดตามข้าพเจ้าไปเลย, เพราะทางที่จะไป
 ข้างหน้านั้นลำบากมาก ไม่มีผู้คนเดินไปมา เป็นที่อยู่ของ
 พวกอมนุษย์ทั้งหลาย ขอจงให้กลับเสียเพียงนี้เถิด.”

“ถ้าพระสุธนไม่ยอมกลับจะตามไปให้ได้ ขอพระ
 ผู้เป็นเจ้าช่วยชี้แจงให้ทราบด้วยว่า เอายาผงที่เสกด้วย
 มন্ত্রณ์มอบให้พระองค์ไปด้วย เมื่อพระองค์เดินผ่านไป
 พ้นเขตแดนผู้คนอยู่แล้ว ก็จะถึงป่าไม้ที่มีพิษ ให้พระองค์
 จับลูกสิงทัวหนึ่งไปด้วย เมื่อพระองค์จะเสวยผลไม้สิ่งใด
 จงปล่อยให้ลูกสิงทัวกินเสียก่อน แล้วจึงค่อยเสวยภายหลัง.
 ถัดจากนั้นไป ก็จักได้พบเชิงป่าหวายใหญ่ ให้พระองค์

-
๑. อมนุษย์ พวกไม่ใช่มนุษย์ เช่น เทวดา ยักษ์ ภูตผีปิศาจ
 ตลอดจนถึงสัตว์เดรัจฉาน แต่โดยมากมักจะหมายถึงภูตผีปิศาจ
 ต่าง ๆ.

เอาผ้ากัมพลผืนหนักคลุมตัวให้แน่น แล้วก็นอนนิ่งอยู่
 เหนือพื้นดิน จะมีนกหัสติลิงค์^๑ เทียวมาหาอาหารพบเข้า
 จะสำคัญว่าเนื้อกว้างทราย นกนั้นก็โฉบเฉี่ยวพระองค์
 พาย้ำบ่าหวายนั้นไป พอถึงรังมันที่ต้นไม้ใหญ่ขอให้
 พระองค์ตบพระหัตถ์ชน พญานกนั้นตกใจก็จะบินหนีไป.

“ต่อไปพระองค์ก็จะได้พบพญาช่างทั้งคู่ต่อสู้กันขวาง
 ทางอยู่ พระองค์จึงเอายามงันทำให้ตัวและร้ายมนตร์
 ชนแล้วจึงเดินรอตระหว่งขาช่างนั้นไปจะไม่เป็นอันตราย.
 ต่อจากนั้นไป พระองค์จะได้พบภูเขาสองลูกภูเขานั้น
 เหมือนกับมีวิญญาณ น้อยยอดเข้ากระทบกันอยู่ในระหว่าง
 ทางที่จะเดินไป ให้พระองค์ร้ายมนตร์เป่าไปทางยอดภูเขา
 จนตลอดถึงเชิงภูเขา แล้วภูเขานั้นก็จะแยกออกเป็นช่อง
 จงรีบเดินไปเสียให้พ้นช่องนั้นโดยพลัน จากที่นั้นแล้ว

๑. หัสติลิงค์แปลว่ามีเพศเหมือนช้าง เป็นนกใหญ่ชนิดหนึ่ง กล่าวกันว่า
 ว่าหัวมันเหมือนช้าง ตัวโต อาจโฉบเอาสัตว์ใหญ่และคนไปได้.

พระองค์จะได้ไปตั้งที่อยู่ของพวกผีเสื้อ^๕น้ำ ให้ร่ายมนตร์
แล้วเดินผ่านไป เมื่อพ้นทางอีกโยชน์หนึ่งไปแล้ว จะถึง
ป่าหญ้าคา, ถัด^๕นั้นไปจะถึงภูเขาทองภูเขาเงิน, ถัด^๕ไปอีก
จะถึงป่าหญ้าคมบาง, ถัด^๕ไปอีกจะถึงป่าไม้้อ, และเดิน
ทางต่อไปอีกสามโยชน์ก็จะถึงป่ามีหนามทึบ และมีสระมี
น้ำลึก, ในแถบป่า^๕นั้นมีงูชุกชุมมาก, ใช้แต่เท่านั้นยังมี
แม่น้ำคั่นอยู่อีกตามริมฝั่งแม่น้ำนั้นมีภูเขาสูง ๆ ต่ำ ๆ ชรุ
ขระมาก ยากที่จะเดินไปได้สะดวก, และถัดจากนั้นไป จะ
ถึงตงใหญ่แห่งหนึ่งจะได้พบยักษ์ตนหนึ่งสูงเจ็ดชั่วลำตาล
ยืนตระหง่านอยู่กลางตงจงเอายาผงโรยลงที่ลูกศรแล้วยิงไป
ให้ถูกอกมหายักษ์นั้น เมื่อมหายักษ์ต้องศรล้มลงแล้ว จง
เดินไปทางหัวของมหายักษ์.

“ครั้นเดินทางก่อนนั้นไป^๕ได้ร้อยโยชน์แล้ว ก็จะได้ถึง
แม่น้ำอีกแห่งหนึ่ง มีงูเหลือมตัวหนึ่งทงใหญ่ทงยาว
เหยียดหางพาดไปถึงฝั่งฟากข้างโน้น เหมือนจะเป็น

-
๑. ขัณฑ์ผู้รักษาท้องน้ำ เว้นตามสันสกฤตว่า วากยส หรือเวบก
เพี้ยนไปว่าวากโยส ก็มี.

สะพานทอดให้ข้ามฟาก, เมื่อพระองค์จะข้ามไป จงเอายาผงนี้ โรยพื้นเท้าทั้งสองแล้วเดินไปบนหลังงูนั้นพอถึงฝั่ง จงรีบกระโดดหนีไปโดยเร็วทางตรงแท่นนี้อีกร้อยโยชน์ จะถึงป่าหวายที่มหาทางไปไม่ได้ และมีฝูงนกอาศัยอยู่ในป่า นั้นมาก ที่ริมทางป่าหวายมีต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง ฝูงพญานกแต่ละตัวใหญ่เท่าเรือนออาศัยทำรังอยู่ที่ต้นไม้ นั้น ถ้าพระสามมีของข้าพเจ้าจะพยายามเดินไปถึงที่นั้นแล้ว ก็ให้ขึ้นไปซ่อนตัวอยู่ที่รังของนกก่อน จงสังเกตดูว่าพญานกตัวใดจะไปเที่ยวหาอาหารแล้ว พระองค์ จงซ่อนกายเข้าอยู่ในระหว่างขนปีกนกตัวนั้นยักไว้ให้มัน ครั้นพญานกลงสู่ที่หากิน จงปล่อยมือจากขนนกแล้วให้ร้องขึ้นทันที, เมื่อพญานกตกใจก็จกบินหนีไป ตอนนั้นจะได้พบเขาไกรลาส สมดังปรารถนา."

เมื่อนางมโนहरา ได้รำพันสั่งพระฤๅษีเสร็จสรรพ แล้วนางจึงเอาใบไม้มาจากรีกคาถาที่จะใช้ ร่าย มนต์ ในการเดินทางตามที่นางพรรณนาไว้ครบทุกอย่าง แล้วมอบถวายไว้แก่พระฤๅษีพร้อมด้วยธำมรงค์กับยาผง ที่จะใช้โรยตามที่ได้แนะนำไว้, แล้วนางก็บ่ายหน้าตรงทิศทักษิณ

น้อมเศียรลงกราบไหว้พระสามี่และพระฤๅษีแล้วก็ไผ่ขึ้นสู่อากาศ บินไปยังเขาไกลาสอันเป็นที่อยู่พระบิดามารดาของนาง.

เมื่อท้าวทุมราช ได้ทรงทราบว่านางมโนหราไปอยู่ในเมืองมนุษย์และหนักกลับมาได้ดังนั้น จึงทรงรำพึงว่า นางมโนหราลูกรักของเราไปอยู่ปนกับพวกมนุษย์นานถึงปานนั้น บัดนี้กลับมาอยู่กับเราอีก ดูเป็นการน่าเกลียดยิ่งนัก ควรจะจัดที่ทางให้นางอยู่เสียแผนกหนึ่งต่างหากจึงจะควร ครั้นทรงดำริจะนั้นแล้ว พระองค์ก็ทรงดำรัสสั่งให้นายช่างสร้างปราสาทให้นางอยู่กับบริวารเป็นส่วนหนึ่งต่างหาก.

จะกล่าวถึงพระสุธน เมื่อไปปราบปรามพวกจลาจลเสร็จแล้ว จึงยกพลทหารกลับคืนพระนคร, เข้าเฝ้าพระราชบิดากราบทูลเรื่องราวที่ได้ปราบปรามพวกจลาจลได้สำเร็จเรียบร้อยให้ทรงทราบทุกประการ, แล้วเสด็จไปเฝ้าพระมารดา ฝ่ายพระมารดา เมื่อได้ทอดพระเนตรเห็นพระสุธนกลับมาดังนั้นก็เสด็จออกไปต้อนรับทรงสวมกอดพระโอรส แล้วทรงพระกัณแสง ทำให้พระสุธนบังเกิด

อัครรรยั้พระทัยเป็นอันมาก จึงกราบทูลถามว่า “เหตุใด
 พระแม่เจ้าจึงทรงพระกัันแสงเช่นนั้น?” พระนางตรัสเล่า
 เรื่องที่นางมโนหรานี้ไป ตั้งแต่ต้นจนถึงที่สุด. เมื่อ
 พระสุชนไ้ทรงฟังดังนั้นก็ทรงตกตะลึงเหมือนหนึ่งว่าชีวิต
 จะพรากออกจากร่าง พลาางรีบเสด็จไปปราสาทของ
 พระองค์เห็นเงียบสงัดคุดจ้า ยังทำให้พระองค์โศกเศร้า
 รันทดด้วยความขุ่นแค้น และทรงอาลัยถึงนางมโนหรา
 เหลือที่จะออกกลนไ้พลันกลับมาเฝ้าพระมารดา แล้วกราบ
 ทูลว่า “ข้าแต่พระแม่เจ้า หม่อมฉันจักขอทูลลาไปตาม
 นางมโนหราตามยถากรรม ถ้าไม่พบนางก็เป็นอันว่าไม่
 กลับมาพระนครนี้อีกแล้ว จะขอตามนางไปจนถึงชีวิต
 ของหม่อมฉัน.”

เมื่อพระนางทรงเห็นพระราชโอรส ทรงกำสรด
 โศกเศร้าและครัสเช่นนั้น ทรงปลอบโยนว่า “ลูกรักของแม่
 เจ้าอย่าไปเลย บิดามารดาก็แก่แล้ว, นางกษัตริย์ที่มีรูปร่าง
 งดงามเช่นนั้นยังมีอยู่อีกดอก, แม่จะจัดแจงหาให้, พ่อ
 จะไ้ไ้อยู่ปกครองราชสมบัติสืบต่อไป” พระสุชนไ้ทรงฟัง

ตั้งนั้น ยิ่งทรงโศกเศร้าด้วยความขุ่นแค้นหนักขึ้น พลาญ
 กราบทูลหัวน ๆ ว่า “พระแม่เจ้าอย่าทรงห้ามลูกเลย”
 แล้วก็ถวายบังคมลาพระมารดาธิบดีพลันเสด็จออกจาก
 พระนครไปยังสำนักนายพรานบุตรทริภุคส์ตามว่า “ท่าน
 รู้จักหรือไม่ว่า ที่อยู่ของนางมโนหรานนี้อยู่แห่งไร และ
 จะติดตามไปให้พบนางได้อย่างไร?” นายพรานบุตรทริภุคส์
 จึงกราบทูลว่า “ข้าพระบาทหารู้จักไม่ ถ้าพระองค์ต้อง
 พระประสงค์จริงแล้วจงเสด็จไปตามพระกัลสปฤยาษีทูกองจะ
 รูแน่แท้.”

เมื่อพระสุชนได้ทรงฟังดังนั้นจึงตรัสว่า “ถ้าเช่นนั้น
 ท่านจงไปกับเรา” ครั้นแล้วพระองค์ก็ทรงขจัดพระแสงดาบ
 และกริชไว้กับพระองค์ให้มั่น, พระหัตถ์ทรงถือธนูศร
 เสด็จไปกับนายพรานโดยด่วน พอถึงภายนอกพระนคร
 ทรงฝันพระพักตร์กลับมาทอดพระเนตรพระนครแล้วตรัส
 ว่า “ถ้าหากเราได้นางมโนหรามาแล้ว เราก็จะได้กลับมา
 เห็นพระนครนี้อีก ถ้าหากเราไม่ได้นางมาแล้วเรากงจะ
 ไม่กลับมาเห็นพระนครนี้เป็นแน่แท้” เมื่อตรัสฉะนแล้ว

ก็ทรงบ่ายพระพักตร์มุ่งตรงไปยังป่าหิมพาน เมื่อเสด็จไป
ถึงที่อยู่ของพระกัศปฤาษีแล้ว จึงรับสั่งให้นายพรานกลับ,
ส่วนพระองค์ก็ทรงเปลื้องเครื่องอาวุธวางไว้ แล้วเสด็จ
เข้าไปยังอาศรมแต่พระองค์เดียว.

ครั้นนมัสการพระฤาษีและตรัสไต่ถามเรื่องราวอื่น ๆ
พอสมควรแล้ว จึงทรงถามถึงนางมโนहरา “พระผู้เป็นเจ้า
เห็นนางมโนहरามาทางหน้าหรือไม่ว่าง?” พระฤาษีตอบว่า
“นางได้มาพัก ณ ที่นี้ นางรำพันสังวไรว่า ‘ถ้าพระองค์
ตามมาถึงที่นี่ จงบอกให้พระองค์กลับเสียแต่เพียงนี้, และ
ได้ฝากของขวัญสามสิ่งพระธำมรงค์ฝังเพชร ๑ ฝักมณฑล ๑
พระธำมรงค์นวกอย ๑ ครั้นแล้วเชือกก็หยิบของขวัญสามสิ่งมา
มอบให้.

เมื่อพระสุชนทอดพระเนตรเห็นของนั้น ทรงพระ
กัณแสงคร่ำครวญถึงนางด้วยความอาลัย เหมือนหนึ่ง
ว่านางได้มาปรากฏอยู่เฉพาะ พระพักตร์ พระองค์ ฉะนั้น.
และเมื่อพระฤาษี ได้สังเกตเห็นว่า พระสุชน มีความเศร้า
โศกอาลัยในนางมโนहरามาก จึงพระทัยจะคิดติดตาม

นางไปให้จงได้ตั้งนั้น ครั้นเมื่อท้าวเชอค่อยสร้างโศกกลง
แล้วจึงทูลว่า นางยังสั่งไว้ดีกว่าถ้าพระองค์จะตามไปให้
จงได้ ก็ให้ตามไปทางทิศเหนือ แล้วอธิบายถึงวิธีใช้ยาผง
และวิธีรายมนต์สำหรับเสกยานั้น ๆ ให้ทรงทราบทุกประ
การ แล้วให้จับเอาลูกกลิ้งมาเสยงไว้ให้เชื่องตัวหนึ่ง เพื่อ
จะได้พาไปตามคำสั่งแจงของนาง นอกจากนี้พระฤาษียังได้
ชี้แจงถึงการเดินทางต่อไปให้พระองค์ทรงทราบตามที่นาง
สั่งไว้ เมื่อพระสุธนได้ฟังตั้งนั้นก็ดีพระทัย ทรงจดจำ
ระยะทางที่พระฤาษีบอกให้แม่นยำแล้ว จึงผูกพันธำมรงค์
เข้าไว้กับบอกแล้วกราบไหว้ลาพระฤาษีไป ฝ่ายพระฤาษี
มีความเอื้อเฟื้อตามไปส่งหน่อยหนึ่ง แล้วก็กลับมาที่อยู่
ของตน. พระสุธนเสด็จมุ่งตรงไปทางทิศเหนือตามที่
พระฤาษีบอกให้.

ก่อนนั้นมาพระองค์ก็สุ่พยายามเดินฝ่าอันตรายพ้นไป
เป็นตอน ๆ ด้วยความตรากตรำลำบากเหลือแสน สิ้น
เวลาถึงเจ็ดปี เจ็ดเดือน เจ็ดวัน จึงได้ข้ามพ้นป่าใหญ่
อันประกอบด้วยอันตรายต่าง ๆ ไปได้. ต่อมาจึงบรรลุ

ถึงที่อยู่ของพญายักษ์ตนหนึ่งรูปร่างน่ากลัวตัวสูงเจ็ดชั่วลำ
 ตาล นัยน์ตาแดงคังแสงไฟผิวกายเผือกคล้ำคังเมฆหมอก
 มือซ้ายถือสากเหล็ก มือขวาถือขวาน ยืนขวางทางกั้น
 หน้าพระสุธนไว้ เมื่อท้าวเธอทอดพระเนตรเห็นพญายักษ์
 มิได้มีพระทัยหวาดหวั่น จึงเอายาผงเสกมนต์ทาปลาย
 ลูกศรเข้าแล้ว แผลงไปถูกอกพญายักษ์นั้น ทำให้พญายักษ์
 ล้มลงสิ้นใจตาย แล้วพระองค์ก็เดินเหยียบพญายักษ์ไป
 ตามทางข้างหัวโดยสวัสดิภาพ ทรงดำเนินต่อไปอีก มิช้า
 ก็พบแม่น้ำสายซึ่งมีน้ำเป็นพิษร้ายกาจขวางหน้าอยู่,
 พระองค์เอายาผงเสกด้วยมนต์แล้วทาพระบาททั้งสอง
 ทรงเดินเหยียบหลังพญานูเหลือมข้ามแม่น้ำนั้นไปได้ จน
 บรรลุป่าหวายมีหนามคมตั้งกรวด พระองค์ก็เล็ดลอดหนี
 ไปตั้งวานร พอถึงต้นไม้ต้นหนึ่งขึ้นอยู่กลางป่าหวายนั้น
 ขึ้นไปบนต้นไม้ ก็พอดีเป็นเวลามืดค่ำไม่รู้ที่จะไปแห่งใด
 พลังทรงรันทดท้อพระทัยที่ได้ลำบากตรากตรำมาเพราะ
 หลงรักหญิงผู้เดียว ช้าทอดทงพระบิดามารดาผู้บังเกิด-

เกล้ามาเสียได้ คล้ายกับเป็นคนนอกที่อยู่โหดร้ายเหลือกำลัง
ทรงดำริตั้งนั้นแล้วก็ทรงกันแสงอยู่บนค้ำคบไม้.

ยังมีนกฝูงหนึ่ง ล้วนแต่มีตัวโตใหญ่เท่าเรืออาศัย
นอนอยู่บนต้นไม้ นั้น ต่างปรึกษาหาหรือกันว่า “รุ่งเช้า
เราจะไปหากินทางถิ่นไหนดี” นกตัวหนึ่งพูดขึ้นว่า “ใน
เมืองท้าวทุมราชอยู่บนเขาไกลาส ท้าวเธอมีธิดาชื่อว่า
มโนहरาซึ่งมนุษย์จับไปได้, บัดนี้นางได้หนีกลับมาบ้าน-
เมืองโตแล้ว วันพรุ่งนี้จะเบญจวันทศกรบเจ็ดคนบ่ คงแต่นาง
มาถึง เขาทำการสมโภชทำขวัญนางและทำพิธีมงคลชำระ
สระสงฆ์ เพื่อให้หายกลิ่นสาบมนุษย์ พวกเราควรจะพากัน
ไปกินเครื่องปลุกกรรมในเมืองนั้นเถิด” พระสุชนได้ฟังตั้ง
นั้น ก็ค่อย ๆ คลานเข้าไปตามซอกปีกพญานกตัวหนึ่ง
แล้วเอาเชือกผูกตัวกับขนปีกไว้ให้แน่น. ครั้นรุ่งเช้าพญา
นกนั้นก็นกร้องเรียกเพื่อนฝูงพากันข้ามป่าหวายไป ถึงที่
ใกล้สุวรรณนครก็ร่อนลงจับอยู่ข้างขอบสระใหญ่. พระ-
สุชนจึงแก้เชือกออกจากพระองค์แล้วก็ค่อยขยับขยายลงยัง
พื้นดินเดินไปซ่อนพระองค์อยู่ข้างขอบสระนั้น.

ครันรุ่งเช้า นางธิดาท้าวกนิษฐทั้งหกปรึกษากันว่าจะ
 ไปตักน้ำที่สระโบกขรณีมาสรงนางมโนหรานุ้องสาวของ
 ตน ครันแล้วก็ให้นางกนิษฐผู้เป็นบริวารพากันถือหม้อ
 ทองคำคนละหม้อค้ำเนินมายังขอบสระโบกขรณี ต่าง
 สนทนากันอยู่ที่ขอบสระนั้น ฝ่ายพระสุชน ได้ยินเสียงนาง
 กนิษฐสนทนากันอยู่จึงทรงดำริว่าคราวนี้เราคงรู้เรื่องราว
 ของนางแจ่มแจ้งแล้ว แต่จะทำอย่างไรจึงจะให้นางรู้ได้ว่า
 เราผู้สวามีติดตามนางมา, เมื่อไม่เห็นอุบายอย่างใดแล้ว
 พระองค์จึงเสี่ยงบุญบารมี อธิษฐานว่า “ถ้าหากว่าบุญ
 บารมีของข้าพเจ้ากับนางมโนหรานุ้องสาวได้เคยสร้างมาด้วยกัน
 และจะให้อยู่ร่วมกันต่อไปอีกแล้ว ขออย่าให้นางกนิษฐ
 คนใดคนหนึ่งยกหม้อน้ำของตนขึ้นได้เลย” ทรงอธิษฐาน
 แล้วก็เสด็จจากพุ่มไม้ ไปอยู่ ณ โคนต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง.

ในขณะที่นางกนิษฐเหล่านั้นสนทนากันแล้ว ต่าง
 ชวนกันลงไปตักน้ำในสระ แล้วก็ยกหม้อขึ้นมาพากันไป
 แต่นางกนิษฐผู้หนึ่งยกหม้อน้ำไม่ขึ้น นึกประหลาดใจ
 เหลียวไปแลมาข้างโน้นข้างนี้ เห็นพระสุชนนั่งแอบอยู่ ณ

โคนต้นไม้ นางจึงพูดอ่อนวอนให้ช่วยยกหม้อน้ำให้. ฝ่าย
พระสุธนก็ทพระทัยรีบเสด็จเข้าไปที่หม้อน้ำ หยิบธำมรงค์
วง ๑ ใส่ในหม้อ แล้วยกส่งให้นางกินนรนั้นไป.

พวกนางกินนรที่นำหม้อน้ำไปถึงก่อนก็ให้นางสรง
ก่อนเป็นลำดับกันไป ส่วนนางกินนรผู้หนึ่งมาทีหลัง จึงเอา
หม้อน้ำนั้นรดลงเหนือศีรษะนาง, ธำมรงค์ที่พระสุธน
ใส่ไว้ ก็หล่นลงมาพร้อมกับสายน้ำ เมื่อนางยกมือขึ้น
ลูบพักตร์ แหวนกบังเอิญเข้าสวมนิ้วก้อยนาง ตั้งมีใคร
มาจับสวมให้. เมื่อนางเห็นอศักรยดังนั้น ก็สะดุ้งพระ-
หฤทัยรู้ว่าพระสามิตามมาตงเป็นแน่แท้ และนางรู้สึก
โศกเศร้าสงสารพระสามิตเป็นล้นพ้น ที่พระองค์ทรง
บากบั่นพยายามตามมาจนถึงที่ แต่นางอดกลั้นความทน-
ทนไว้มิให้ผู้ใดล่วงรู้.

ครั้นนางมโนหาราสรงเสร็จแล้ว จึงเข้าไปในห้อง
บรรทมให้หาตัวนางกินนรผู้หนึ่งเข้ามาแล้วถามว่า "เหตุใด
เจ้าจึงมาช้ากว่าเพื่อนเขา?" นางกินนรนั้นจึงทูลเรื่องให้
นางทราบทุกประการ นางตรัสถามว่า "เคยวนชายผู้ช่วย

ยกหมอนานน้อยที่ไหน ?” นางกนิทรบอกแก่นางว่า
 เดียวนี้ชายที่น้อยที่โคนไม้ใหญ่ริมสระโบกขรณี” นางจึงสั่ง
 กำชับว่า “เจ้าอย่าบอกเรื่องให้แก่ใคร ๆ เป็นอันขาด ชาย
 นั้นชื่ออื่นไกลคือพระสุธนผู้เป็นพระสามีของเรา, จงเอา
 ผ้านุ่งผ้าห่มพร้อมทั้งเครื่องประดับและเครื่องหอมไปถวาย
 พระองค์, แล้วจงทูลเชิญให้พระองค์ทรงน้ำในสระนั้น ให้
 ทรงประดับพระองค์ด้วยเครื่องนุ่งห่มและเครื่องประดับ
 เสียใหม่.” นางกนิทรนั้นรีบรับสั่งแล้ว ก็นำเครื่องแต่ง
 พระองค์ทั้งนั้นไปถวาย แล้วทูลให้ทรงทราบตามที่นางสั่ง
 ทุกประการ. ฝ่ายพระสุธนก็ทำตามที่นางสั่งมา แล้วคอย
 ทำอยู่ที่ใกล้สระนั้น.

ส่วนนางมโนหรา จำเดิมได้ทราบข่าวสามีของตนมา
 ถึงแล้ว ให้มีความห่วงใยในพระองค์เป็นอันมาก ในที่สุด
 จึงตกลงพระทัยว่า จะต้องไปทูลให้พระมารดาทราบเสีย
 ด้วยจึงจะสมควร เมื่อทำธุระนั้นแล้วนางจึงไปทูลให้พระ
 มารดาทราบ. เมื่อพระมารดาทราบเรื่องแล้ว จึงตรัสให้
 นางรีบนำความขึ้นกราบทูลพระบิดาโดยเร็วพลัน แล้ว
 พระนางก็รีบอำลาพระมารดาพานางสาวใช้เสด็จไปเฝ้า

พระราชบิดากราบถวายบังคมแล้วก็ประทับหลบอยู่ข้าง
หนึ่ง ด้วยเกรงพระราชอาชญาเป็นกำลัง

เมื่อท้าวทุมราชทอดพระเนตรเห็นพระธิดาแล้วตรัส
ถามว่า “นี่แน่เจ้ามโนหรา เจ้าไปอยู่กับมนุษย์นานถึง
เพียงนี้ มีความสุขทุกข์เป็นประการใด, และมนุษย์คนใด
เป็นสามีเจ้า เขาเป็นกษัตริย์หรือพราหมณ์หรือพ่อค้า ?
บิดายังไม่รู้แน่เลย” นางจึงกราบทูลว่า “ข้าแต่สมเด็จพระ
พระบิดาเจ้า พระสามีหม่อมฉัน เป็นกษัตริย์มีบุญบารมี
มาก ทรงพระกำลังตั้งพระนารายณ์เจกเท้า เป็นพระมหา
กษัตริย์อันเลิศในสากลชมพูทวีป มีเมืองขจรร้อยเอ็ดพระ
นคร” เมื่อท้าวทุมราชได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงสงสัยจึง
ซักไซ้ว่า “เมื่อพระสามีมีบุญบารมีมากเห็นปานนั้น เหตุ
ไฉนจึงได้ทอดทิ้งมาเสีย” นางได้กราบทูลเล่าเรื่องตั้งแต่
ต้นจนปลายให้ทรงทราบทุกประการ.

ท้าวทุมราชได้ทรงฟังนางทูลยกย่องพระสามีดังนั้น
จึงตรัสว่า “ถ้าสามีเจ้ามีบุญบารมีประกอบด้วยกำลัง
และความเพียรมากดังเจ้าว่า สามารถติดตามเจ้ามาถึง
เมืองเราได้แล้วพ่อจะยกยกย่องมอบตัวเจ้าให้เป็นมเหสี”

เมื่อนางมโนหราได้ฟังตรัสดังนั้น ก็มีปิติโสมนัสเป็นอย่าง
ยิ่ง พลันกราบทูลพระราชบิดาว่า “บัดนี้สามหม่อมฉัน
ได้อุตสาห์ฝ่าอันตรายติดตามมาถึงเมืองเราแล้ว เคี้ยว
ข้าวเธอยังพักอยู่ข้างนอก ถ้าไม่เป็นการขัดข้องประการใด
หม่อมฉันจะพาเข้ามาเฝ้า ณ บัดนี้” เมื่อท้าวทুমราชได้
ทรงฟังพระธิดากราบทูลดังนั้น ก็ทรงประหลาดพระทัย
ยิ่งนัก. พลางตำรัสให้นำนางนำพระสุชนเข้าไปเฝ้าให้ประจักษ์
โดยเร็ว. เมื่อนางได้โอกาสดังนั้นก็นำนางสาวใช้ออกไป
นำพระสุชนเข้ามาเฝ้าตามรับสั่ง. เมื่อพระสุชนเข้าไปถึง
ท้องพระโรงถวายบังคมแล้วหมอบเฝ้าอยู่ ณ ที่อันสมควร.

ส่วนพวกกษัตริย์ผู้เป็นอำมาตย์ราชเสวกในพระราช
สำนักเมื่อได้เห็นพระสุชน ต่างพากันตะลึงแลดูด้วยความ
ประหลาดใจทุกถ้วนหน้า ครั้นท้าวทুমราชได้ทอด
พระเนตรสังเกตคุณิรยามารยาทพระสุชนโดยถี่ถ้วนแล้ว มี
พระทัยโสมนัสยิ่งนัก ทรงปราศรัยซักถามว่า “เจ้าได้อุ
ตสาห์บุกป่าฝ่าหนามข้ามภูเขาข้ามห้วยอันเป็นทางกันดาร
มานานเท่าใด จึงได้มาถึงเมืองเรา” พระสุชนกราบทูล

ว่า “ข้าพระองค์พยายามเดินทางด้วยความลำบากแสน
 ฝ้ออันตรายต่าง ๆ มาช้านานได้เจ็ดยี่ เจ็ดเดือน เจ็ดวัน
 จึงพ้นทางอันกั้นการมาถึงสระโบกขรณีในพระนครนี้ ได้”

ท้าวทรมราชได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงยินดียิ่งนัก แล้ว
 ตรัสถามต่อไปว่า “เจ้าชื่อไร ได้เล่าเรียนศิลปศาสตร์สิ่งไร
 มาบ้าง?” พระสุชนกราบทูลว่า ข้าพระบาทชื่อว่า ‘สุชน’
 ได้เล่าเรียนศิลปศาสตร์อย่างกษัตริย์ทั้งหลาย แต่ที่ช้านาน
 มากนั้น คือการยิงธนู ถ้าพระองค์ต้องการทอดพระเนตร
 แล้ว จงให้อำมาตย์เอาต้นตาลเจ็ดต้นปักเรียงกันไป ไว้
 ระยะให้ห่างกันสักวาหนึ่งแล้ว เอา กระดาน ไม้มะเคือ เจ็ด
 แผ่นหนาแผ่นละสามศอกกว้างยาววาหนึ่ง วางพิงตาม
 ต้นตาลนั้นแล้วให้เอาเสาหินเจ็ดเสาปักไว้ข้างหน้ากระดาน
 ไม้มะเคือนั้น แล้วให้เอาแผ่นเหล็กเจ็ดแผ่น, แผ่นทองแดง
 เจ็ดแผ่น หนาแผ่นละศอกกว้างยาววาหนึ่ง วางซ้อนกัน
 ไว้ข้างหน้าเสาหิน แล้วให้เอาเกวียนบรรทุกทรายให้เต็ม
 เจ็ดเล่มจอดเรียงกันไปข้างหน้า ข้าพระบาทจะยิงให้ลูกธนู
 ทะลุตลอดไปให้จงได้.

เมื่อท้าวทุมราชได้ทรงฟังดังนั้น ก็ประหลาดพระทัย ยิ่งทรงใคร่จะให้พระสุชนทดลองให้ทอดพระเนตรให้เห็น ประจักษ์จึงรับสั่งให้อำมาตย์จัดการตามที่พระสุชนบอกนั้น ณ ท้องพระลานครั้นเสร็จแล้วก็ให้ตักกลองร้องประกาศให้ ประชาชนชาวเมืองมาประชุมกันที่ท้องพระลานหลวง เพื่อ ถูการทดลองยิงธนู ครั้นถึงเวลากำหนดพระสุชนก็เสด็จ ออกไปที่หน้าพระลาน ทรงก่งธนูเอาลูกพาคสายแล้วแผลง ไป, คันตาล, กระตานไม้มะเคือ, เส้าหิน, เกวียนบรรทุก ทราย, อย่างละเอียด ๆ ที่จัดตั้งไว้นั้น ก็แหลกทำลายไปสิ้น ใช้แต่เท่านั้นลูกธนู ยังเล่นเสยเข้าไปในมหาสมุทร และ เสยทะลุเข้าไปในเขากักรवालอีก แล้วจึงกลับมาสู่พระหัตถ์ ขวาของพระสุชนดังเดิม.

ขณะนั้น ผุ้ นางกนิษฐาชาวโกลาส มีท้าวทุมราชเป็น ประธาน แม้จนเทพเจ้าในสรวงสวรรค์ก็พากันสรรเสริญ ให้พรแก่พระสุชนอ้ออิงไปทั่วพิภพ ท้าวทุมราชมีพระ ประสงค์จะทรงทดลองพระสุชนอีก จึงรับสั่งว่า “บัลลังก์ หินสำหรับพระนครนี้มีอยู่แผ่นหนึ่ง ถ้าจะยกให้ชนต้องใช้

คนพันหนึ่งจึงจะยกได้ เจ้าอาจจะยกขึ้นได้หรือไม่?”
 พระสุธนก็ทูลรับอาสาเพื่อจะลองยกดู. เมื่อกองทหารไป
 ประชุมกันพร้อมที่บัลลังก์หินนั้นแล้ว พระสุธนทรง
 อธิษฐานว่า “ด้วยอำนาจบุญบารมีของข้าพเจ้าที ได้สร้าง
 มาขอให้บัลลังก์หินนี้เขาค่อยไปไม่แตก” พอขาดคำอธิษฐาน
 แล้วพระองค์ก็ทรงยกบัลลังก์หินนั้นขึ้นได้โดยสะดวก.

ท้าวทุมราชทรงเห็นอัศจรรย์ดังนั้น ก็เสด็จลงจาก
 พระที่นั่งสวมกอดพระสุธน พลาญตรีศขอขมาโทษที่พระ
 องค์ ได้ประมาทหมิ่นบุญฤทธิมาแต่เดิม ฝ่ายพวกกษัตริย์
 ผู้เป็นราชบริพารทั้งหลาย ก็พากันให้ร้องช้องสาธุการอยู่
 อออิ่ง แล้วพระองค์จึงตรัสถามว่า “เจ้าอำมาตย์ยกเข้าได้
 หรือไม่?” พระสุธนทูลรับว่าทำได้. แล้วพระองค์ก็ทรง
 พาพระสุธนกลับมา ยัง พระราชวัง ด้วยความโสมนัส เป็น
 อย่างยิ่ง มีรับสั่งให้ธิดาทองเจ็ดแฉกแต่งกายให้งดงามเหมือนกัน
 ทั้งหมด แล้วให้นั่งเรียงกันแต่สลับลำดับกันเสียเอานาง
 มโนहरาเข้าไปนอนไว้ในระหว่างพี่สาวทั้งหลาย แล้วให้
 เชิญพระสุธนเข้ามาพลาญตรีศว่า “ธิดาของเราทั้งเจ็ดนาง

นี้ ภรรยาของเจ้าคนไหน จงส่งเธอไปเถิด.”

เมื่อพระสุธนทอดพระเนตรไป ก็จำนางมโนहरา
ไม่ได้คิดตรึกตรองหาอุบายให้รู้ จัก นางให้ จึงได้ จึงตั้ง จิต
อธิษฐานว่า “ถ้าหากว่าในชาติก่อน ข้าพเจ้าไม่เคย
คบหากับภรรยาคนอื่นแล้วไซ้ ขอให้ข้าพเจ้ารู้จักนาง
มโนहरาเถิด.”

ครั้นนั้น อาสนะของพระอินทร์ซึ่งเคยอ่อนนุ่ม
ก็แสดงอาการแข็งกระด้างและเว้าร้อนขึ้นมา เมื่อพระ
อินทร์เสด็จพิชิตนครดูรู้เหตุนั้นแล้ว ก็เหาะลงมาจาก
ฟากฟ้าเข้าไปใกล้พระสุธนทรงกระซิบว่า “ข้าพเจ้าจะ
นิรมิตเป็นแมลงวันทอง บินวนอยู่บนศีรษะผู้ที่เป็ภรรยา
ของท่านสามรอบ” ครั้นพระสุธนได้ทรงฟังถ้อยคำของ
พระอินทร์ดังนั้น รอยยิ้มมีแมลงวันมาบินวนอยู่ ก็เสด็จ
ตรงเข้าไปจับพระกรนางมโนहरา แล้วทูลว่า “คนไหนแหละ
พระเจ้าข้าเป็นภรรยาของข้าพระบาท.”

ท้าวทุมบ่อทอดพระเนตรเห็นอัครราชกุมารนั้น ก็ทรง
โสมนัส แล้วตรัสให้ทำการอภิเษกพระสุธนกับนางมโนहरา

บนกองเงินกองทอง กรอบครองราชสมบัติสืบต่อไป,
 ต่อนั้นมาพระสุธนก็ได้ อยู่ครองกับนางมโนหรา ด้วยความ
 สุขสำราญตลอดมา ครั้นวันหนึ่ง เมื่อพระสุธนจะ
 บรรทม บังเอิญระลึกขึ้นได้ถึงพระชนกชนนี บังเกิดความ
 โศกเศร้าเป็นกำลัง พลากรำพึงคิดถึงพระองค์เองว่า
 “เรา^{๕๖}ชั่วช้า^{๕๗}นี้ ไม่คิดถึงพระคุณพระชนกชนนี มีใจ
 โหดร้ายทอดทิ้งพระองค์มาหาความสุขส่วนตัวแต่ผู้เดียว
 เช่น^{๕๘}นี้ เป็นการไม่สมควรที่บุตรจะประพฤตินั้นอย่างยิ่ง,
 บาน^{๕๙}นี้ทั้งสองพระองค์คงจะทรงโศกเศร้าเป็นทุกข์ถึงเรา
 อย่างแสนเข็ญ จำเราจะต้องกลับไปเยี่ยมเยียนพระองค์
 ให้ทรงหายห่วงคลายความโศกให้จงได้ ยิ่งระลึกถึงพระ
 ชนนีว่าจะมีทุกข์ร้อนประการใดบ้าง ยิ่งทำให้พระองค์
 อัด^{๖๐}อื่นในพระทัยถึงแก่ทรงพระกันแสงรำ^{๖๑}ให้อยู่บนที่
 บรรทมจนหลับไป.”

ครั้นรุ่งเช้า นางมโนหราก็นับบรรทมแล้ว เห็นพระ
 สามีบรรทมซบเข้าอยู่เฝ้าวิงวอนทูลถามถึงสองสามครั้งว่า
 “พระองค์ประชวรไปหรือประการใด ?” พระสุธนทรง

พระกัณแสง แล้วตรัสบอกแก่นางว่า “พิกัดถึงพระมารดา
เป็นกำลัง เมื่อเวลาจะมาตามเจ้า พระมารดาได้ทรงพระ
กัณแสงห้ามปราม อย่างน่าสังเวช, เพราะฉะนั้นจึงเป็น
การจำเป็น ที่จะต้องลาไปเยี่ยมเยียนพระองค์ให้จงได้”
เมื่อนางมโนหราได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทูลวิงวอนขอตามเสด็จ
ไปด้วย พระสุธนจะห้ามปรามประการใดนางก็หาฟังไม่
ตกลงต้องอนุญาตให้นางตามเสด็จไปด้วย.

ครั้นรุ่งเช้าพระสุธนก็พานางมโนหราขึ้นไปเฝ้าท้าว
ทুমราช ขอถวายบังคมลาไปเยี่ยมเยียนพระบิดามารดา
ตามที่ตั้งใจไว้ ท้าวทুমราชได้ทรงฟังก็ยินดีด้วย พลา
งตรัสว่า “พ่อขอไปด้วยเพื่อเยี่ยมเยียนพระชนกชนนี
ของเจ้า” แล้วตรัสสั่งให้พนักงานเตรียมพลนิกายให้พร้อม
เสด็จ ครั้นถึงวันกำหนด ท้าวทুমราชพร้อมด้วยพวกกนิษฐ
ผู้เป็นบริวารก็พาพระสุธนและนางมโนหราออกจากพระ
นคร เหาะไปทางอากาศไม่นานเท่าใดถึงเมืองปัญจาละ
ตรัสสั่งให้หยุดพลนิกายตั้งค่าย และสร้างพลับพลาลง ณ
ที่ใกล้พระนครนั้นคืนเดียวก็สำเร็จ. ครั้นรุ่งเช้าชาวพระ-

นครเห็นเข้ามีความพิศวง พากันตกใจว่า มีข้าศึกมาล้อมเมือง ทางกะเกณฑ์พลเพื่อเตรียมการป้องกันเป็นไกลาหล.

ส่วนท้าวอาทิตย์วงศ์ ครั้นเวลาเช้าทรงเผยพระเกล้าทอดพระเนตรไปแต่ไกล ทรงเห็นกายและพลับพลาอันมีกำแพง และหอระฆังพร้อมตั้งอยู่เช่นนั้น ก็สำคัญว่ามีพระนครตั้งขึ้นใหม่ ทรงพิศวงงงงวยด้วยความประหลาดพระทัยเป็นล้นพ้น ทรงตกตะลึงอยู่มีรูที่จะทรงคิดอ่านประการใด. ส่วนพระสุชนทรงดำริว่า พระราชบิดา คงจะตกพระทัยเป็นอันมาก เพราะจะทรงเห็นไปว่า ข้าศึกมาล้อมพระนครเป็นแน่แท้ จึงรีบพาบริวารเสด็จเข้าไปยังพระราชวัง แจ้งเหตุให้เจ้าพนักงานทราบเรื่อง แล้วเข้าเฝ้าพระราชบิดากราบทูลเล่าเรื่องราวตั้งแต่จากไป จนได้พานางมโนหรากับท้าวทุมราชยกพลนิกายมาเฝ้า ให้ทรงทราบทุกประการ.

ฝ่ายท้าวอาทิตย์วงศ์กับพระนางจันทาเทวี เมื่อได้ทอดพระเนตรโอรสกลับมาโดยสวัสดิ์ ก็ทรงยินดีเหลือที่จะ

ประมาณทรงเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่าง
ที่พระสุธนจากไป และทรงรำพันถึงความทุกข์โศกของ
พระองค์ ให้พระสุธนทราบทุกประการ. ครั้นแล้วพระองค์
ก็เสด็จออกไปต้อนรับ ท้าวทুমราช ด้วยเกียรติยศอันยิ่งใหญ่
ฝ่ายท้าวทুমราชก็ถวายเครื่องราชบรรณาการ ตามประเพณี
สัมพันธ์มิตรอันสนิทสนม และเสด็จประทับสำราญพระทัย
อยู่เจ็ดวัน แล้วก็ทูลลาขกพลนิกายกลับไปยังพระนคร.

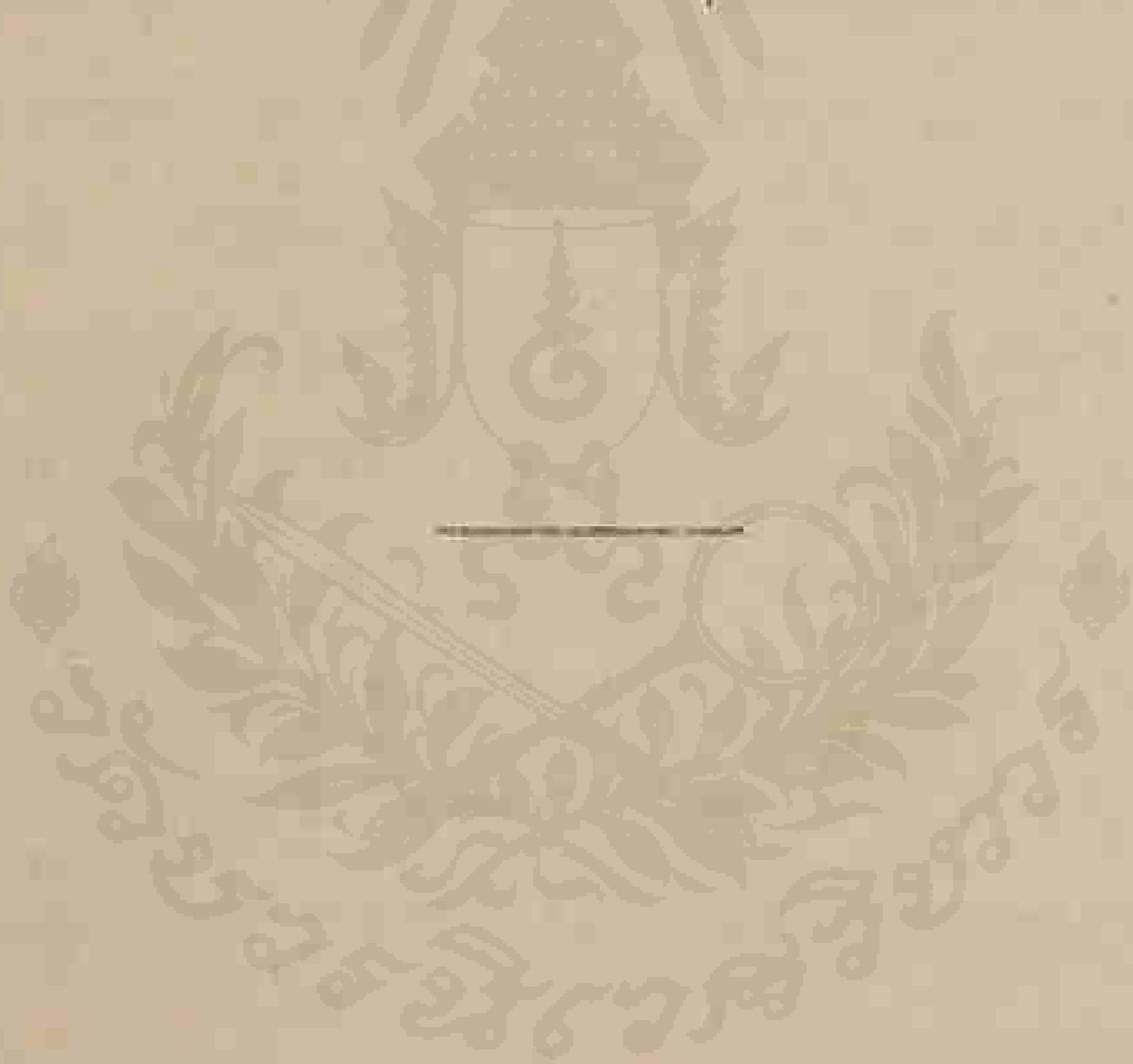
ฝ่ายท้าวอาทิตย์ยวงส์ ตรัสสั่งให้เจ้าพนักงาน จัดการ
ตกแต่งพระนครทำการอภิเษกพระสุธนกับนางมโนหราให้
ครองราชสมบัติ ณ เมืองปัญจาละสืบต่อไป สอนพระองค์
เสด็จออกบรรพชาเป็นฤๅษี ไม่นานก็สำเร็จฌานสมาบัติ^๑
ครั้นสิ้นพระชนมายุแล้ว ได้ไปบังเกิดในพรหมโลก.

ส่วนพระสุธนก็เสวยราชสมบัติปกครองประชาราษฎร
โดยยุติธรรม และได้ทรงเลี้ยงพระชนนีเป็นอันดี กับ

๑. ฌานสมาบัติ เป็นวิมัจฉญาณของฤๅษี กล่าวว่ามีผู้สำเร็จฌานแล้ว
ข้อมเหาะเหินไปในอากาศได้ และมีจิตระงับจากกิเลสได้ ในขณะที่
ฌานยังไม่เสื่อม.

ทรงบริจาคนครราชสีมาเป็นนิตย์ ๕๕
แล้วได้ไปบังเกิดในกสิกรรม ฝ่ายอำมาตย์ราชเสวกผู้เป็น
บริวาร บรรดาที่ตั้งอยู่ในโอวาทของพระสวณ เมื่อหมด
อายุไซ้แล้วก็ไปบังเกิดในสุคติภพด้วยกันแล.

จบเรื่องพระสวณ

นิทานไทย

เรื่องพระสรรพลีทัต

ในกาลก่อน มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่งทรงพระ
นามว่า พระเจ้าอัสภราช ทรงราชย์ในเมืองศิวิราชนคร
ท้าวเชษฐมอกรมเหล็กพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระนาง
กสมภะ และมีพระราชธิดาพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า
พระนางสุวรรณโสภามีพระชนม์ได้ ๑๖ ปี ทรงรูปโฉม
งดงามยิ่งนัก หาสครอนทเสมอเหมือนไคยยาก.

เมื่อกษัตริย์ในประเทศต่าง ๆ ทิยังไม่มีคู่ครองได้
ทราบข่าวว่า พระราชธิดา ของพระเจ้าอัสภราช งดงามเช่น
นั้น ต่างก็เสด็จมาพร้อมทวยอำมาตย์ นำเครื่องราช
บรรณาการไปถวายพระเจ้าอัสภราช แจ้วงทูลขอพระราช
ธิดา.

ฝ่ายพระเจ้าอัสภราช ไคทรงฟังกึ่งนนักทรงยินดี จึง
ตรัสว่า “ขอเชิญท่านทั้งหลาย ไปพุดจากบัลลังก์ของเรา

เองเดี๋ยว ถ้าเธอพอกกับท่านแล้ว เราจะยกให้หนักท่าน”
 เมื่อกษัตริย์ทรงหลาย ไ้ทรงฟังพระเจ้าอสุภราช ตรัสดังนั้น
 ต่างก็พากันยืนนทเป็นที่สุด และพัก ณ ที่อันสมควรแล้ว
 ประภาษากันตกลงผลัดเปลี่ยนกันไปพบเพทจากับพระราชธิดา
 ขนปราสาทที่เธอประทับอยู่ กษัตริย์เหล่านั้นต่างก็ตรัส
 ปราศรัยกับ พระราชธิดาอยู่ จนราตรีก็หาใครรับคำตอของ
 เธอแม้สักคำเดียวไม่. ต่างพากันชวนเฝ้าทูลลาพระเจ้า-
 อสุภราช พระเจ้าอสุภราชจึงรับสั่ง ให้คนเฝ้าของราชบรรณา
 การแยกกษัตริย์ทรงหลาย แล้วพระองค์ก็ประทานพรแก่
 กษัตริย์เหล่านั้นให้เสด็จไปโดยสวัสดิ์ ตามธรรมเนียม
 กษัตริย์เหล่านั้นต่างก็พากันเสด็จพร้อมเสด็จกลับไปยัง
 พระนคร.

ในครั้งนั้น ยังมีกษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า
 พระเจ้าวิชัยราช ทรงราชย์อยู่ ณ กรุงอลิกันทร พระองค์
 ทรงตั้งอยู่ในทิศพิธ ราชธรรมทุกประการ ท้าวเฉลิม
 อัครมเหสีพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระนางชยลเทว
 มีพระราชโอรสซึ่งพระนามว่า ไ้ท่านายไวแต่ครั้งประสูติว่า
 เมื่อเจริญวัยจะเช่นผู้รู้ศิลปวิทยาทั้ง ประกอบด้วยสติปัญญา

เฉลียวฉลาดมาก และทรงพระรูปโฉมงดงามยิ่งนัก
พระเจ้าอชัฏราชพระราชบิดาทรงพระราชทานพระนามว่า
“ สรรพสิทธิ์ ” เมื่อทรงศึกษาวิชาอยู่เนิ่น สามารถทรง
เรียนวิชาตอกคกงิ๋วได้

ในลำดับนี้ สรรพสิทธิ์ก็มารู้ทรงสลับข่าวพระราช
ธิดาพระเจ้าอชัฏราชก็อยากจะใคร่ไต่มาเป็นนมเทส จึงชวน
เฝ้าพระราชบิดาทูลเล่าเหตุการณ์ให้ทรงทราบ ทูลขอ
อนุญาตไปเมืองศุภราชเพื่อไปพบกับพระราชธิดาพระเจ้า
อชัฏราชอย่างกษัตริย์ทั้งหลาย พระราชบิดาก็ทรงอนุญาต
ให้ แล้วจึงพร้อมด้วยจตุรงค์เสนาและเครื่องราชบรรณา
การ ออกจากพระนครอลิเกะไปสิ้นระยะทาง ๒๕ โยชน์
บรรลุดังกรุงศุภราช เขาเฝ้าถวายเครื่องราชบรรณาการ
แก่พระเจ้าอชัฏราช แล้วทูลขอพระราชธิดาแก่พระเจ้า
อชัฏราช พระเจ้าอชัฏราชตรัสถามว่า “ เข้ามาแต่ไหน
และชื่อเรียงเสียงไร ? ” สรรพสิทธิ์ก็มารู้กราบทูลว่า
“ ข้าแต่พระองค์ มาแต่เมืองอลิเกะ ชื่อว่า สรรพสิทธิ์ ”
พระเจ้าอชัฏราชจึงตรัสว่า “ ค่ะ ! ถ้าเช่นนั้นเจ้าจงไป

พกจากตกลงกับลูกเราเด็ก ถ้าลูกเราพดกับเจ้าแล้ว เรา
 จะยกลูกเราให้ยกเจ้า." พอดังเวลาตราครุฑสรรพสัตว์ออกมา
 ก็พาอำมาตย์ผู้หนึ่ง ขึ้นไปบนปราสาทของพระราชโอรสท่าน
 ประทับอยู่ภายนอกพระทวารตรัสบอกอำมาตย์ผู้นั้น ครั้น
 อย่างเขายามทหนึ่ง พระองค์ก็ทรงดอกลูกเขาควงจิตของ
 อำมาตย์ นั้นไปวางไว้ที่ชวาลา* แล้วพระองค์ก็เสด็จออก
 มาประทับที่เดิม แล้วตรัสถามดวงจิตของอำมาตย์นั้นว่า
 "พอมหาเจ้าเรอ เราจะขอถามปัญหาอะไรสักข้อหนึ่ง
 ยังมีพ่อค้า ๔ คนเป็นเพื่อนกัน คนวันหนึ่งพากันมาออก
 เรอ ๓ ทแห่งหนึ่ง เขาเชือกผูกกับหลักเรือเรียบร้อยแล้ว
 ต่างพากันนอนอยู่ที่ใกล้เชือกผูกหลัก ในไม่ช้าต่างก็
 หลับไป ครั้นเวลาอีกพ่อค้าคนหนึ่งคนขึ้นแลเห็นท่อน
 ไม้ท่อนหนึ่งลอยมาตามกระแส่นำมากะเทยเรือเขาจึง
 เกยเอาไว้ แล้วก็แกะและปลุกเสกด้วยเวทมนตร์ ให้เป็น

* ชวาลา เป็นตะเกียงโบราณรูปคล้ายกลนโทแต่มีพวยเหมือนกาน้ำ เขา
 ใส่ตะเกียงใส่ในพวยนั้นแล้วจุดไฟ โดยมากมักมี ๓ พวย คือชวาลา
 ไบหนึ่งจุดไฟได้ ๓ ดวง

หญิงมีรูปสวยงามยิ่งนัก, ต่อนั้นไปพ่อค้าอีกคนหนึ่งเห็น
 เข้า จึงตกแต่งรูปหญิงนั้นด้วยเครื่อง นุ่งห่ม และเครื่อง
 ประดับต่าง ๆ ให้งดงามยิ่งขึ้น, ต่อนั้นไปพ่อค้าอีกคนหนึ่ง
 เห็นรูปหญิง คนนั้นม เครื่อง ตกแต่ง งดงามก็ เกิดความรัก
 ใคร เชอเชิญรูปหญิงนั้นให้หนึ่งคนเคียงด้วยความยินดี,
 ต่อนั้นไป พ่อค้าอีกคนหนึ่ง ได้เห็นรูปหญิงนั้นก็ยิ่งสนทนา
 ปราศรัยกับหญิงนั้น, พ่อค้าทั้ง ๔ คนนั้น ต่างก็มิจใคร
 ใครอยากได้รูปหญิง พุดจาโต้เถียงกันว่าใครควรจะได้
 หญิงนั้นเป็นภรรยา เมื่อสรรพสัตว์ออกมาถึงเพียงนี้
 แล้ว จึงถามว่า “นั่นแน่พ่อชวาลาพ่อค้าทั้ง ๔ คนนั้นใคร
 เล่าจะเป็นผู้ได้รูปหญิงนั้นเป็นภรรยาโดยถูกต้อง.” จึงมี
 เสียงทลทอยมาจากชวาลาว่า “พ่อค้าที่ใดแก่นเงินตนนั้น
 แล้วเอามาแกะและปลุกเสกให้เป็นรูปหญิงนั้นแหละ เป็น
 ผู้ควรได้พระเจ้าข้า.”

ฝ่ายพระราชธิดาได้ทรงฟังถ้อยคำวงจิตของอำมาตย์
 ซึ่งพระนางสำคัญว่าชวาลาพูดได้ และทรงเห็นว่าพูด

เช่นนั้นไม่ถก พระนางจึงทรงคำนว่ “คำที่ท่านกล่าว
 นั้นไม่ถก ทถกต้องเป็นคังนคอ พ่อคำทโตแก่นจันทน
 แลวเอามาแคะ แลระปลุกเสกเป็นรูปหญิง นนควรเป็นยคา,
 พ่อคำคนทโตไปสนทนาปราศรัยกับรูปหญิงนั้น ควรเป็น
 พชาย, พ่อคำคนทโตแสดคังความรักใครเชอเชอญรูปหญิง
 นั้นให้ นงชนเคยง ควยความ ยนคินน ควรเป็นมารคา,
 พ่อคำคนทโตทกแต่งรูปหญิงนั้นควยผาและเครอง ประคัย
 ค่าง ๆ นนแหละ ควรเป็นภัสคา.”

ในขณะนั้น พวกอำมาตย์โตพงพระนางตรัสคังน
 ก็ให้ประ โคมนคนตรชนพรอมกันเป็นครังแรก.

ครนถงมชณมยาม สรรพสัททอกุมารจิงเอากวงจิต
 ของอำมาตย์นนั้นไปวางไวทชาเคยงบรรทมของพระราชาธคา
 แลวพระองคกเสดจกคยมา ฅ ทเคม เริ่มเล่านิยายค่อไป
 ยงมพระราชากรมาร ๔ พระองค พากันไปเมืองคักกคิลา
 เพอเรียน คิลปคาสตร ในสำนัก ทิศาปาโมกข์* แห่งหนึ่ง

* ทิศาปาโมกข์ แปลว่าเป็นประธานในทิศ (ถิ่น) หมายควมว่าอาจารย์
 ผู้สอนศิษย์มาจากทิศทั้ง ๔, โดขมากมักเป็นพราหม์ และอยู่เมือง
 คักกคิลา

พระราชากรมารองค์หนึ่งเรียนวิชายิงธนู, องค์หนึ่งเรียน
 วิชาทำสศทว้ตาย ให้กลบเป็นชนโค, องค์หนึ่งเรียนวิชา
 ปรุคานา คชคานาอกคทน, องค์หนึ่งเรียนวิชาโหรา-
 ศาสตร์. ครนพระราชากรมารทั้ง ๔ องค์นั้นเรียนสำเร็จ
 แล้ว ต่างก็พากันกลบมาเมืองของตน ครนมาถงเมือง
 หนึ่ง จึงพากันไปนั่งไ้ร่มไม้ไทรใหญ่ค่นหนึ่งซึ่งอย่ริม
 แม่น้ำ พระราชากรมารพระองค์หนึ่งพคชนว่า “เมื่อไร
 หนอพวกเราริงจะมลาภ” ครนแล้วพระราชากรมาร ๓
 พระองค์ จึงพากันถามพระราชากรมารองค์ทเรียนวิชา
 โหราศาสตร์ให้ค่านวณคว่า เมื่อไรจึงจะมลาภ. ฝ่ายพระ
 ราชากรมารองค์นั้นจึงค่านวณตามวิธี โหราศาสตร์แล้วทาย
 ว่า จะมหนักศคตถึงค ควหนึ่ง พาทญิงคนหนึ่งบินมา
 ทางอากาศ แล้วบอกแก่พระราชากรมารผู้เรียนวิชายิงธนู
 แม่นว่า ให้โก่งธนูไว้คชยยิง.

* หัสคีลึงค์ แปลว่ามีเพศเหมือนช้าง เป็นช่อนกชนิดหนึ่งในเรื่องนิยาย
 กล่าววว่า มีรูปร่างใหญ่โตอาจจะเอานิ้วเท้าตะครบคนแล้วพาบินไปได้.

ขณะนั้น นกหัสติลิงคตวาทหนึ่งเห็นพระอิศกรมเหศวรของ
 พระเจ้าแผ่นดินในเมืองนั้น ทรงสะพุกส์แดง ก็สำคัญว่า
 กชนเนอ จึงโผลงมาโดยเอานางทวยกรงเล็บของตน
 แล้วพานางมาในอากาศ. ฝ่ายพระราชกุมารผู้เรียนวิชา
 ฤษเห็นกษณนกกยงฤษชุนไป นกนั้นไคยนเสียงฤษกักใจ
 ปล่อยนางตกลงไปในแม่น้ำ, ฝ่ายพระราชกุมารผู้เรียน
 วิชาประต่าน่า ก็ต่าน่าลงไค้นเอานางชุนมาไค้ แต่นาง
 ไค้ห้มค พระอัสสาสะ ยัสสาสะคย หมคตลมหายใจเสี้ยแล้ว,
 จึงพระราชกุมารทเรียนวิชาชบัสตัวทายให้ไค้ไค้ ก็ราย
 มนตรทำไค้ให้นางกลบพนชุนมาไค้คังเคิม. ค่อนไปพระ-
 กุมารทัง ๔ พระองค้ ค่างอยากไค้ให้นางนั้นไค้ภรรยา จึง
 เกคยัญหาท้มเดียงกันั้นว่าไค้จะไค้เป็นผู้สมควรไค้ให้นางนั้นไค้
 ภรรยา. เมอสรพสทชกกุมารเลามาไค้กลงเพียงนแล้ว จึง
 ทวัสถามทวงจคชองอำมาตยทสังอยุทชาเตียง “นางนั้น
 สมควรจะไค้แก่ไค้ใคร ?” ฝ่ายทวงจคชองอำมาตยจกราย
 ทูลว่า “สมควรจะไค้แก่พระราชกุมารผู้ยงฤษไป, เพราะ

ว่าเธอยังทนขึ้นไปนกกางปล้อยนางลงมา ให้ราชกุมาร
 เหล่านไถนาง."

ฝ่ายพระราชธิดาไท่ทรงฟังถ้อยคำดวงจิตของอำมาตย์
 กล่าวถึงนั้นทรงเห็นว่าไม่ถูก, จึงทรงคานว่า ถ้อยคำที่
 ท่านกล่าวนั้นไม่ถูก, นางควรจะไต่แก้พระราชกุมารผู้
 คำน่า เพราะไต่ลบลกล่าวขบตองนางก่อนผู้อื่น.

ในขณะนั้น พวกอำมาตย์ไท่ฟังพระราชธิดาตรัส
 ถึงนั้นแล้ว ก็ให้ประโคมดนตรีชนพร้อมกัน เช่นวง
 ทสอง.

ครั้นถึงยามทสาม สรรพสัตว์ก็มารวมใจ
 ของอำมาตย์ไปวางไว้ ณ ทวีปคัลมบรรทม แล้วพระองค์
 ก็เสด็จกลับออกมาอยู่ ณ ทเวมตงเกา แล้วจึงเสด็จมาย
 อีกเรื่องหนึ่งว่า มีชาย ๔ คน หญิง ๔ คน ต่างคนเป็น
 คู่รักกัน ไต่พากันไปนั่งไต่ริมไม้ ชายหญิงทั้ง ๘ คน
 นั้น ก็นั่งพทจากเกยพาราสิกกันอย่างฉุนครัก ฝ่ายชาย
 ต่างตามตงขานเรือนหญิงที่เป็นคู่รักของตน, หญิงคน
 หนึ่งเขามีอตุบที่ศีรษะบอกใช่เป็นปรคณาแล้วขกกว่า "เรือน

ของตชายยตน, หนึ่งคนทสอง เขามอลยทหนออก
 แลวบอกว "เรอนของตชายยตน" หนึ่งคนทสามเขา
 มอลยทแกมแลวบอกว "เรอนของตชายยตน" หนึ่ง
 คนทสี่เขามอลยทควแลวบอกว "เรอนของตชายยตน"
 ครนนทแนะกนทวยฮาการอย่างนแลว ฑางกสากนกลย
 ไปบ้านเรอนของตคน ฝ่ายชายทง ๔ คนนนั้น หาไทร
 ฮาการบอโขของหนึ่งค้รักของตคนไม ครนจะช้กถามก
 ฮาย, เมอกลยมาแลวฑางคนฑางถามกน ก็ไมมีไทรรู
 วาหนึ่งค้รักของตคนบอโขว่ากระไร.

ขณะนนั้น ยังมีโจรผู้หนึ่งค้องโทษเขามค้ประจานไว้
 ในทโกลกขฮาย ๔ คนนนั้น ครนไคพงค้ำของฮาย ๔ คน
 พุดจากนคงนนั้น จึงถามว "พวกท่านพุดอะไรกน" ฮาย
 ทง ๔ คนบอกลงว "พวกเรอถามลงบ้านเรอนหนึ่งค้รัก
 หล่อนบอโขเป็นปรคณาให้ไว้" แลวกลเ้าให้โจรพงทก
 ประการ โจรถามว "พวกท่านร้จักแลวหรือ?" ฮาย
 ทง ๔ นนฑางคอบว "ไมร้จัก" โจรจึงพุดว "เรารู้
 จักแลว ถ้าท่านอยากร้ค้องไปเขอนำมาให้เรากนก่อน

เราจึงจะบอกให้” ชายทั้ง ๔ คนก็ไปเขาน้ำมาให้โจรกิน
 ตามต้องการ ครั้นโจรได้กินน้ำแล้วจึงบอกให้แต่ละคนว่า
 ชรักคนทเขามีอลบศิระนั้นหมายความว่า เรือนของหล่อน
 มีต้นไทรย้อยสำหรับนั่งเล่น อยู่ข้างทิศตะวันออก, ชรัก
 คนทเขามีอลบหนากนั้นหมายความว่า เรือนของหล่อน
 นนมคนขนนอยข้างทิศตะวันตก, ชรักคนทเขามีอลบแถม
 นั้นหมายความว่า เรือนของหล่อน มีเตาเผาหม้อของ
 ช่างหม้ออยู่ทางทิศใต้, และชรักคนทเขามีอลบควนน
 หมายความว่า เรือนของหล่อนมีสระสำหรับอาบน้ำอยู่ข้างทิศ
 เหนือ, ท่านจงพากันไปในตำบลทวานเถดคงจะพบเป็น
 แน่นอน.

เมื่อชายทั้ง ๔ คน ได้ฟังโจรบอกให้ดังนั้นก็มจิตยหนัก
 ยิ่งนัก ต่างอำลาโจรไปเที่ยวแสวงหาบ้านเรือนชรักของ
 คน ๆ ตามที่โจรบอกให้ ก็พบเรือนหญิงชรักของคนทุก
 คน. ฝ่ายหญิงชรักทั้ง ๔ คนมีจิตยหนักจึงถามชายชรัก
 ว่า “เหตุไรท่านจึงรู้จักเรือนของพวกคชชาเล่า?” ชาย
 ทั้ง ๔ คน ก็เล่าเรื่องราวให้หญิงชรักของคนฟังทุก

ประการ. ฝ่ายหญิงเหล่านั้นต่างพูดว่า "ท่านทั้ง ๔ ไม่
 ได้มาช่วยความคึกและสติปัญญาของตนเอง ไม่ควรจะ
 เป็นสามีของพวกคชชา" ครั้นแล้วกษัตริย์ได้ชายทั้ง ๔ คน
 นั้นเสีย แล้วพากันไปรับโจรนั้นมาบำรุงรักษา ขึ้นหน้าท
 ักันปฏิบัติโจรผู้นั้นดังนี้

หญิงคนหนึ่งคอยปฏิบัติหาอาหารมาให้, หญิงคน
 หนึ่งคอยตักน้ำมาให้, หญิงคนหนึ่งคอยเขานำรอนมาให้,
 หญิงคนหนึ่งคอยซักในเรื่องความสะอาดให้, จนโจรนั้น
 หายเจ็บป่วยเป็นปกติ. เมษัตริย์พลตฤกมารเลามาถึง
 เพียงนั้นแล้วจึงถามชนว่า หญิงทั้ง ๔ คนนั้นคนไหนควร
 จักได้โจรนั้นเป็นสามี. ควงจิตของอำมาตย์จึงกราบทูลว่า
 หญิงคนที่คอยซักในเรื่องความสะอาดให้นั่นแหละ ควรได้
 โจรเป็นสามี.

ฝ่ายพระราชธิดาได้ทรงฟังดังนั้น ทรงเห็นว่าไม่ถก
 จึงทรงคานว่า ถอยค้ำที่ท่านกล่าวนั้นไม่ถก, หญิงที่นำ
 อาหารมาปฏิบัติคนนั้นควรจะได้โจรเป็นสามี. คิงนจึงจะถูก
 เพราะหน้าที่ของแม่เรือนจะตองตักแต่งข้าวปลาอาหารให้
 สามี. หน้าที่นอกนั้นเป็นหน้าที่คนใช้.

ในขณะนั้นพวกอำมาตย์ได้ฟังพระราชธิดาตรัส ตั้ง
นั้น ก็ให้ประโคมดนตรีชวนพร้อมกันเป็นครั่งทสาม.

ครั้นเวลาใกล้รุ่งสรรพสิทธิ์กุมารจึงนำเอาดวงจิต
ของอำมาตย์ไปวางไว้ที่พระเขนย แล้วพระองค์ก็เสด็จ
กลับออกมาอยยทเค็ม แล้วตรัสถามว่า หญิงที่มรูปร่าง
งดงาม มีสัมผัสละเอียดอ่อนด่างะเอาสัมผัสของหญิง
เห็นปานนั้นมาเปรียบกับสัมผัสยุ่นนั้นแล้ว ช่างไหนจะอ่อน
กว่ากัน หรือจะมีสัมผัสอะไรละเอียดอ่อนกว่านอก.
ดวงจิตของอำมาตย์นั้นจึงกราบทูลว่า "สัมผัสยุ่นนั้นอ่อน
กว่าสัมผัสใด ๆ หมก."

ฝ่ายพระราชธิดาได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงเห็นว่าไม่
ถูกอก จึงคานว่า "คำที่ท่านกล่าวนั้นไม่ถูก, ดวงจิต
ของสามทอ่อนละมุนนนั้นแหละ มีสัมผัสอันละเอียดอ่อนท
สท จึงจะถูก."

ในขณะนั้น พวกอำมาตย์ได้ฟังพระราชธิดาตรัสชวน
ออกดังนั้น ก็ให้ประโคมดนตรีชวนพร้อมกันเป็นครั่งทสาม.

* สัมผัสในที่นี้ หมายความว่า การถูกต้องด้วยกาย คือเข้าไปถูกสิ่งใด
เข้าก็รู้สึกร้อนเย็น, แข็งอ่อน ๆ ล ๆ

เมื่อเจ้าพนักงาน ประ โคมคน คร ครั้งทส ขบลง แล้ว
 สรรพสิทธิ์กมาร จึงเอาดวง ใจของอำมาตย์นั้นกลั้มมาไว้
 ในร่างกายเจ้าของคังเก่า แล้วพระองค์ก็เสด็จกลับ
 ประทับ ณ ที่ประทับเดิม. พอเวลารุ่งเช้า พระองค์ก็พา
 พวกบริวารเสด็จลงจากปราสาทไปประทับ ณ ที่พักของ
 พระองค์ ครั้นถึงเวลาพระเจ้าอุสภราชเสด็จออกขุนนาง
 ยังท้องพระโรงแล้ว พระองค์พร้อมด้วยบริวารทั้งปวง
 พากันสนเฝ้า กราบทูลเล่าเรื่องราวให้ทรงทราบทุก
 ประการ. ฝ่ายพระเจ้าอุสภราชก็ทรงฟังคังนั้น ก็ทรง
 เห็นเป็นอัศจรรย์ยิ่งนัก จึงปรึกษากับพระราชเทวกัสุมภา
 ว่า “เจ้าสรรพสิทธิ์กมารนั้น เป็นผู้ประเสริฐกว่ากษัตริย์
 ทั้งหลายในชมพูทวีป* เช่นแท้ พเห็นควรจะให้เป็นผู้
 ครองกษัตริย์ของเราได้ เจ้าจะเห็นเป็นประการใด?” พระ
 นางก็ทรงเห็นชอบด้วย เมื่อพระเจ้าอุสภราชได้ทรงทราบ

* ชมพูทวีป คือประเทศอินเดียเดี๋ยวนี้ ซึ่งในครั้งโบราณถือกันว่าเป็น
 ศูนย์กลางของโลก มีความเจริญมาก มีประเทศใหญ่ ๆ ตั้งอยู่มาก
 ด้วยกัน.

พระทัยพระมเหสีว่าทรงเห็นชอบด้วย พระองค์ก็ทรงยินยอม
 มอบสิ่งให้พราหมณ์หาควงอภิเษก.

พระเจ้าอสุภราชเสด็จไปปราสาทพระราชธิดา ทรง
 เล่าเรื่องให้ทราบและทรงเล่าโลมเอาพระทัยด้วยประการ
 ต่าง ๆ ฝ่ายพระราชธิดาก็ทรงยินยอมตามพระราชบิดา
 ทุกประการ.

ครั้นแล้ว พระองค์ก็มอบสิ่งให้ นายช่าง วิศวกร
 ปราสาทชั้นใหม่ ตกแต่งให้วิจิตรงดงามไว้พร้อมเสร็จ
 ครั้นถึงเวลากำหนดก็ให้จัดการอภิเษกเจ้าสุรรพัสถกumar
 กับพระราชธิดาของพระองค์ ให้อยู่ครองกันด้วยพริช
 เขิกเกร็ดตามประเพณี.

เมื่อสุรรพัสถกumar ได้อยู่ครองกับพระราชธิดาแห่ง
 พระเจ้าอสุภราชโดยผาสกเป็นเวลาสมควรแล้ว พระองค์
 จึงชวนเผ่ากราบทุกพระเจ้าอสุภราชกับพระราชเทวี เพื่อ
 ขอบทูลลาพาภริยากลับไปเมืองอลิกันทร ซึ่งเป็นบ้านเมือง

เดิมของพระองค์, พระเจ้าสุภรราชกับพระราชเทวีกเจ้า
ต้องฝันพระทัยอนุญาตและทรงประสาทพรให้.

ฝ่ายสรรพสัตว์ก็มารุกกับพระนางสุวรรณโสภา เมื่อ
กราบถวายบังคมลาพระราชบิดามารดาเสร็จแล้ว ก็เสด็จ
ออกจากพระนครไปยังเมืองอลิกันทรพร้อมด้วยบริวารเป็น
อันมาก ครั้นถึงจึงพาพระนางสุวรรณโสภาเข้าเฝ้าพระ
ราชบิดามารดา กราบทูลเรื่องราวให้ทรงทราบตั้งแต่ต้น
จนปลายทุกประการ. ฝ่ายพระราชบิดามารดาเมื่อได้ทรง
เห็นพระราชโอรสพาชายาอันทรงรูปโฉมงดงามมาถวาย
บังคมเช่นนั้น ก็ทรงโสมนัสยินดีเป็นอันมาก.

พระเจ้าอลิกันทร จึงมีรับสั่งให้ จักการ พิธิ อภิเษก
กษัตริย์ทั้งสองตามประเพณี แต่ในเวลานั้นสรรพสัตว์
กุมารหาได้รัยครของราชสมบัติไม่ เพราะพระราชบิดายัง
ทรงพระชนม์อยู่ ต่อเมื่อพระราชบิดาเสด็จสวรรคตแล้ว
พระองค์จึงได้ครองราชสมบัติ ต่อมาพระองค์ได้ทรง

ข้าพเจ้าพระราชาสกุลต่าง ๆ ครั้นเสด็จสวรรคตแล้ว ก็ได้
 ไปยังเกิดในสุคติภพ. ฝ่ายพระราชารายฎรของพระองค์
 ต่างก็มีความจงรักภักดีตั้งอยู่ในโอวาทของพระองค์พากัน
 เลี้ยงชีพโดยสุจริต มีความเมตตากรุณาต่อกัน ครั้น
 ตายแล้ว ก็ไปเกิดในสุคติภพด้วยกันสน.

จบเรื่องสรรพสิทธิ์กุนารเทาน

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ไทยเชชม ถนนเฟื่องนคร พระนคร
นายอำพัน ฉายางกูร ผู้พิมพ์ และ ผู้โฆษณา

พ.ศ. ๒๕๑๒